

juliol 2009 número 4

Apunts de seguretat

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
Secretaria de Seguretat

**Secretaria de Seguretat
Gabinet de Seguretat**

Consell de Redacció:

**Ferran Alonso
Josu Gondra
Francesc Guillén
Rosa Mur
Jesús Solores**

Secretaria de Redacció:

**Ferran Alonso
Rosa Mur
Elisenda López**

Assessorament i correcció lingüística:

Judith Vilar

Apunts de Seguretat

ISSN 2013-2913

**Les idees i opinions que s'expressen en aquests capítols,
com en la resta de números d'Apunts de Seguretat, són
responsabilitat dels seus autors o autores, i no necessàriament
les comparteixen els membres del consell de redacció.**

Apunts de Seguretat

Índex- Número 4 - Juliol de 2009

PRESENTACIÓ

Presentació 5

ARTICLES

De les finestres trencades a la lluita contra la delinqüència: Alguns
esglaons perduts..... 7

Francesc Guillén

La planificació local en seguretat..... 29

Santi Costa i Jesús Solares

Globalització i delinqüència organitzada 49

ACAC

La mutilació genital femenina 63

Rosa Negre i Cristina Manresa

Àmbits i línies de treball per a la detecció i prevenció de la radicalització
violenta (II) 93

Ferran Alonso

RESSENYES

Recensió: GARLAND, D. La cultura del control. Crimen y orden social en
la sociedad contemporánea..... 127

Maria Angélica Jiménez

PARTICIPA!

Programa del seminari internacional 10 anys d'Enquesta de seguretat
pública de Catalunya. Experiències europees. Balanç i reptes de futur.
..... 131

*Secretaria de Seguretat, Departament d'Interior, Relacions Institucionals i
Participació*

COL-LABORA AMB APUNTS DE SEGURETAT!

Col·labora amb Apunts de Seguretat..... 133

Presentació

La Secretaria de Seguretat publica el quart número de la revista *Apunts de Seguretat* amb la novetat que properament aquesta revista estarà disponible al web del Departament

(http://www.gencat.cat/interior/policia/s_seguretat/gab_seguretat/apunts/index.htm).

Apunts de seguretat és un projecte que a poc a poc va consolidant-se com a mitjà per oferir articles que tracten de manera aprofundida temes d'especial interès per a les autoritats i professionals del món de la seguretat. La revista també inclou traduccions i ressenyes de textos bàsics de la literatura sobre seguretat que, d'aquesta manera, es posen a l'abast de tothom.

D'altra banda, és un espai (a partir d'ara també virtual) on s'uneixen l'anàlisi teòrica i acadèmica amb la vessant més pràctica i aplicada del món de la seguretat, en un intent de proporcionar una comprensió més global i transversal de fenòmens que afecten la nostra societat. Pretenem que aquells que són responsables de dissenyar i executar polítiques públiques de seguretat puguin trobar una eina útil de suport a la seva tasca.

En aquest número es presenten cinc articles i una ressenya literària, tots ells relacionats amb la seguretat des d'una concepció àmplia del terme. En concret, a "De les finestres trencades a la lluita contra la delinqüència: Alguns esglaons perduts", Francesc Guillén revisa des d'una perspectiva crítica una teoria acceptada molt àmpliament que es basa a establir una relació directa entre el desordre al carrer i la delinqüència. A "La planificació local en seguretat", Santi Costa i Jesús Solares reflexionen sobre com fer planificació en matèria de seguretat des de l'àmbit local a través dels diferents plans locals de seguretat de Catalunya. "Globalització i delinqüència organitzada", de l'Àrea Central d'Anàlisi de la Criminalitat, ens apropa al complex fenomen de la delinqüència organitzada per donar-lo a conèixer des d'un punt de vista teòric i policial. El penúltim article, "La mutilació genital femenina", de Rosa Negre i Cristina Manresa, ens apropa a aquesta problemàtica i exposa com ha anat evolucionant el paper de la Policia de la Generalitat – Mossos d'Esquadra a l'hora d'afrontar-lo. El darrer dels articles presentats, "Àmbits i línies de treball per a la detecció i prevenció de la radicalització violenta (II)", de Ferran Alonso, és la continuació d'un article publicat en el número 2 de la revista. S'hi presenten les diferents estratègies que han de servir per detectar i prevenir processos de radicalització violenta desde la psicologia social aplicada. Si no s'eviten aquest tipus de processos, els grups més violents tindran més facilitats per reclutar nous components.

En l'apartat de ressenyes, s'inclou la del llibre *La cultura del control. Crimen y orden social en la sociedad contemporánea* del prestigiós sociòleg David Garland, elaborada per Maria Angèlica Jiménez.

Finalment, s'adjunta el tríptic del seminari internacional *10 anys d'Enquesta de seguretat pública de Catalunya. Experiències europees. Balanç i reptes de futur*, i la *Fitxa de col·laborador/a d'Apunts de Seguretat*.

Com sempre, des de la Secretaria de Seguretat esperem que els continguts d'aquest número siguin del vostre interès i encoratgem els que ja sou lectors i lectores de la revista a fer ús del nou espai virtual per fer-nos arribar aportacions i suggeriments de millora, i també a fer-ne difusió per contribuir a la consolidació del projecte.

De les finestres trencades a la lluita contra la delinqüència: Alguns esglaons perduts

Francesc Guillén

Resum:

Algunes consideracions sobre les finestres trencades i la manera d'arreglar-les

Quan Wilson i Kelling van escriure l'article sobre les finestres trencades l'any 1982 van assentar les bases d'una teoria del desordre i del delictes que serviria, entre altres coses, per posar en marxa una dècada després les conegudes polítiques de *zero tolerance*, les quals, seguint l'estela de l'experiència de Nova York, es van estendre per tot el món occidental. La teoria es basava en l'establiment d'una relació directa, gairebé de causa-efecte, entre el desordre al carrer i la delinqüència, fins i tot amb la gran delinqüència. Es partia de la base que l'existència de conductes incíviques i un medi físic hostil i agressiu feia que la gent "normal" abandonés els carrers, de manera que els espais públics eren ocupats pels incívics i delinqüents, i les zones en qüestió acabaven registrant alts índexs de delinqüència. Uns anys després alguns varen arribar a la conclusió (especialment Kelling) que si el desordre portava a la gran delinqüència, lluitant contra el desordre es prevenia la delinqüència i que la policia havia de combatre enèrgicament (amb tolerància zero) les petites infraccions i faltes com la millor via per prevenir la delinqüència. El gran descens de la delinqüència a la ciutat de Nova York durant els anys que es va aplicar aquesta política va ser atribuït a la bondat d'aquests plantejaments, tot i que, en el mateix període, totes les grans ciutats americanes van experimentar descensos similars encara que apliquessin polítiques diferents de la *zero tolerance*. Després d'alguns anys la doctrina criminològica més solvent, fins i tot dels Estats Units, s'està qüestionant tant els plantejaments originals com la seva traducció en polítiques policials intenses com a únic mitjà de prevenir les conseqüències negatives de la degradació del medi. Així, no queda clar el que Kelling i Wilson qualificaven com a *desordre*, ja que en alguns casos feien referència a conductes que ja constituïen delictes i la relació causa-efecte es convertia en una tautologia, ja que si el desordre incloïa activitats delictives, no podíem dir que el desordre portava a la delinqüència, ja que aquest mateix desordre es produïa per la mateixa delinqüència. Calia replantejar l'aforisme o eslògan en el sentit que el desordre el que comporta és (sensació de) inseguretat i disminueix la qualitat de vida. El que cal, doncs, és afrontar el desordre per restablir una vida harmònica en societat amb sentiments acceptables de seguretat. Situada la qüestió en aquests termes, la necessitat de polítiques policials de *zero tolerance* ja que no es percep com l'única i necessària sortida al desordre.

Paraules clau:

Tolerància zero, finestres trencades, desordre, incivisme, degradació urbana, delinqüència, policia intensiva, eficàcia col·lectiva.

1. Introducció

Els anys 80 comportaren un augment constant de la criminalitat que arribà a nivells no coneguts amb anterioritat. Tots els esforços de les autoritats i de la policia semblaven no donar resultat, ja que la corba de la delinqüència continuava inexorablement la seva tendència a l'alça. Era un període on els esforços de la policia acostumaven a centrar-se en la lluita directa contra la delinqüència en detriment dels àmbits propis de la seguretat ciutadana quotidiana, és a dir, lluitar contra el crim era prioritari davant els petits conflictes o incidències al carrer.

En aquest context va aparèixer un, en principi, modest article a la revista *The Atlantic Monthly*, signat per George Kelling i James Q Wilson, titulat "Les finestres trencades: la policia i la seguretat veïnal".¹ Aquest article establia una relació entre les conductes desordenades en els espais públics i l'increment de la delinqüència. La conseqüència era clara: per combatre la delinqüència el que calia era combatre ferotgement les conductes desordenades. La policia era, a ulls d'aquests autors, qui millor podia dur a terme aquesta tasca i ho havia de fer a través de les patrulles de seguretat ciutadana, aquelles que treballaven quotidianament al carrer molt més que no a través dels grups d'investigació criminal, que quedaven en un segon terme per aturar aquesta inexorable escalada del desordre a la delinqüència.

A partir d'aquests plantejaments es desenvoluparen les polítiques de *zero tolerance* o el que alguns han qualificat directament com a *broken windows policing*.² Com després veurem amb més detall, aquestes polítiques policials consisteixen a denunciar totes i cadascuna de les infraccions que es produeixen en els espais públics, per tal de tornar l'ordre als carrers, que aquests siguin recuperats per les persones decents, que exerciran els controls socials corresponents que foragitaran els delinqüents. William Bratton, cap de la policia de trànsit de Nova York en el període 1990-91 i cap de la policia de tota la ciutat en el període 1994-96³, va fer famosa la política de *zero tolerance*, atribuint-li el considerable descens de la delinqüència observat a la ciutat durant el mateix període.

¹ Darrerament s'ha publicat una versió en castellà a ORTIZ DE URBINA, I. i PONCE, J. (Coord.) *Convivencia ciudadana, seguridad pública y urbanismo. Diez textos fundamentales del panorama internacional*. Fundació Democràcia y Gobierno Local. Diputació de Barcelona. Barcelona 2008, pàg. 307 a 325.

² Així anomenen aquest tipus de polítiques, per exemple, HINKLE, J.C. i WEISBURG, D. a *The irony of broken windows policing: a micro-place study of the relationship between disorder, focused police crackdowns and fear of crime*, dins de *Journal of Criminal Justice*_36 (2008) pàg. 503-512. També ho fan JANG, H.; HOOVER, L.T. i LAWTON B.A. a *Effect of broken windows enforcement on clearance rates*, dins de *Journal of Criminal Justice*_36 (2008) pàg. 529-538.

³ Actualment, des de l'any 2002 és el cap de la policia de Los Angeles. La seva biografia es pot consultar a http://en.wikipedia.org/wiki/William_J._Bratton.

A partir de la difusió d'aquesta experiència es començaren a acceptar els postulats implícits provinents de les finestres trencades i es posaren en marxa nombrosos experiments policials que seguien, d'una manera o una altra, les directrius de la *zero tolerance*. No sempre s'acceptà de manera acrítica el lligam entre desordre al carrer i delinqüència.⁴ A grans trets, podem dir que sí que s'assumia aquest lligam en el context americà i de manera molt més escèptica en el continent europeu. En la majoria dels països d'Europa Occidental (Amsterdam n'és un clar exemple), les polítiques de *zero tolerance* normalment s'adreçaven més a recuperar la sensació de seguretat i el civisme al carrer que no pas a la lluita contra la delinqüència.

Després d'alguns anys, la precipitada construcció de la teoria de les finestres trencades i la seva relació amb la lluita contra la gran delinqüència han començat a posar-se en qüestió, fins i tot en els Estats Units d'Amèrica. Aquest article vol aprofundir en aquesta reflexió, posant en evidència que hi ha esglaons de relació causal que aquesta teoria ha obviat i que cal revisar els seus postulats perquè continuï tenint alguna virtualitat, que sens dubte encara té.

2. Les finestres trencades

En el convuls context, en termes de delinqüència, del començament dels anys 80, Wilson i Kelling van escriure un article que acabaria per tenir una influència notable en la discussió tant de les causes de la delinqüència i de la inseguretat com de les polítiques necessàries per a la prevenció i repressió. L'article parteix d'una experiència concreta a l'estat de New Jersey als anys setanta, en què Kelling va participar personalment. Aquesta experiència consistia a promoure les patrulles de policies a peu, en detriment de les que es feien habitualment en vehicles policials. Aquesta experiència demostrà dues coses:

- a) Que els índexs de delinqüència no s'havien vist afectats per aquesta modificació del tipus de patrulla policial.
- b) Que els ciutadans que vivien en els barris on la presència de policies a peu pel carrer s'havia incrementat se sentien més segurs.

A partir d'aquesta experiència els autors elaboren el que més endavant tot el món coneixerà com a teoria de les finestres trencades. En primer lloc, els autors es pregunten com és possible que la població se sentís més segura si en realitat les

⁴ Vid. GUILLEN LASIERRA, F. a *Utilitat de les legislacions i polítiques dures com a polítiques de seguretat ciutadana*, dins de *Revista Catalana de Seguretat Pública*, núm. 6-7, juny-desembre 2000, pàg. 93 a 115.

dades de la delinqüència no s'havien vist afectades per la mesura. Per respondre a aquest interrogant cal, diuen els autors, plantejar-se què és el que realment espanta els ciutadans i veure què és el que aquells policies de l'experiment feien durant les seves patrulles. Tot i que la gent té por de patir algun delictes molt greu que pugui afectar seriosament la seva integritat personal, el que realment preocupa la gent són els comportaments desordenats al carrer. Dit d'una altra manera, trobar-se amb gent que no coneixen i que actuen de manera no adequada a les normes legals i socials. Resumint l'argumentació, els policies del cas en qüestió haurien controlat i regulat la presència d'aquestes persones molestes al carrer, amb la qual cosa els ciutadans s'haurien sentit més segurs i haurien utilitzat les vies públiques amb normalitat. Els autors admeten que no es tractava en molts casos d'actuacions delictives (les que duien a terme els "molestos") i que l'actuació de la policia era de dubtosa legalitat, ja que reconduïa la conducta i, fins i tot, la presència d'aquestes persones en alguns indrets sense gaire base legal per fer-ho.

A partir d'aquí es desenvolupa la teoria que ens ocupa. El que fa por a la gent és el desordre al carrer. Aquest desordre pot estar personificat pel dibuix de grafits a les parets, els "pipís" humans o els excrements d'animals, els vehicles desmanegats o, d'aquí el nom, una finestra trencada que ningú no arregla. El fet que aquestes mostres de desordre apareguin i no s'aturin volen dir, entre altres coses, que no es respecten les regles, que ningú no es fa càrrec dels espais públics o, com dirien altres, que falla l'eficàcia o la cohesió social. El missatge que els ciutadans rebrien és que ningú no es preocupava de la vida als carrers i que ells es trobaven sols davant del problema, i, en conseqüència, el que calia fer era sobreviure de la millor manera sense implicar-se. Aquesta actitud comportava un progressiu desapoderament ciutadà dels espais públics, l'increment de brutícia, de pintades o de finestres trencades al carrer i la presència creixent d'aquells que, detectant la manca d'eficàcia social, intentaven imposar les seves regles particulars en benefici propi. Com diuen els autors, una finestra sense arreglar és un senyal que no importa a ningú que estigui trencada i que trencar-ne unes quantes més no tindrà cap cost. És a dir, el buit deixat al carrer per les persones honestes, "normals" o cíviques seria ocupat pels incívics i els delinqüents, que trobarien un terreny abonat per a les seves activitats. La conseqüència final d'aquest procés ens portaria, amb molta probabilitat segons els autors, a uns augments significatius de la delinqüència, fins i tot de la gran delinqüència organitzada. En conseqüència, i per dir-ho de manera senzilla i entenedora, el desordre portaria inexorablement a la gran delinqüència, encara que d'una manera indirecta, mitjançant la por que fa que la gent es retiri dels carrers.⁵

⁵ Vid. BRATTON, W.J. i KELLIG, G. *There are no cracks in the broken window*, a *National Review Online*. 2006. http://www.nationalreview.com/comment/bratton_kelling200602281015.asp.

Altres autors ho han formulat de manera diferent, però amb el mateix contingut i conseqüències. Així, alguns parteixen de la idea que les activitats incíviques, que provoquen desordre, tenen com a conseqüència que els individus abandonin els espais públics, etc.⁶ Fins i tot autors tan respectats com Wisley Skogan havien advocat molt clarament per aquest nexa causal amb la mateixa rotunditat que els autors de les finestres trencades.⁷ És a dir, ens trobem davant uns plantejaments que, sobretot en el context americà, s'havien adoptat de manera prou generalitzada com a veritats absolutes i immutables.

Un cop constatada aquesta realitat, que el desordre porta a la delinqüència, el que calia era combatre el desordre per combatre la delinqüència. Qui havia de dur a terme aquesta tasca transcendental? Per als autors no hi havia cap mena de dubte: la policia. Els agents de l'ordre eren els qui havien de mantenir l'equilibri del barri, exercir el control social que mantingués els comportaments dins del que en aquell "territori" es considerava acceptable. En el fons, encara que ells no ho plantegen expressament així perquè se centren en les tasques de la policia, els agents haurien de dur a terme una regulació adequada amb els valors i les pors dels veïns, cosa que pot ser perillosa per moltes raons. En primer lloc, perquè pot implicar una criminalització d'activitats que no constitueixen delictes i que no tenen un suport legal clar per legitimar les accions policials. Pels autors, cal mantenir la il·legalitat d'aquestes activitats molestes o desordenades així com legitimar els poders de la policia per a la seva persecució, ja que, en cas contrari, els resultats serien molt pitjors, amb la delinqüència augmentant de manera sostenible i contínua.

En segon lloc, existeix un perill clar, que essent l'equilibri del barri fruit dels valors i les preferències dels veïns, pot no estar basat en la justícia. Per posar un exemple fàcil, si un barri és predominantment blanc pot no suportar bé la simple presència de persones de pell fosca, tot i que no duguin a terme cap conducta il·lícita i tinguin tot el dret a passejar-s'hi o a seure en un banc.⁸ També pot donar-se que un veïnat molt conservador vegi amb mals ulls que les parelles joves es petonegin al carrer o que hi passegin parelles homosexuals. En aquests casos, l'equilibri requeriria evitar o reprimir conductes perfectament legals i legítimes. Els autors reconeixen aquest perill sobretot en relació amb el primer dels exemples posats, el dels possibles problemes de discriminació racial. Malgrat acceptar l'existència del perill i no poder donar una

⁶ Vid. TAYLOR, R.B. *The incivilities Thesis: Theory, measurement and Policy*, a LANGWORTHY, R. H. (edit), *Measuring what works: Proceedings from the police research institute meeting, US Department of Justice. National Institute of Justice and Office of Community-Oriented Policing Services*, Washington Dc, 1999, pàg. 65-88.

⁷ Vid. SKOGAN, W. *Disorder and Decline: crime and Decline Crime and the Spiral of Decay in American Neighbourhoods*. Free Press, Nova York, 1990.

⁸ Sobre com s'estableixen les normes en els espais públics, vid. DOMINGO, B. "SDF" et construction d'un ordre public local: fluidités de l'identité assignée et normalisation des lieux, dins de *Déviance et Société*, 2007, vol. 31, núm. 3, pàg. 283-303.

resposta satisfactòria, són partidaris de donar un vot de confiança a la policia i confiar que la seva professionalitat i experiència els impedeixi caure en aquestes actuacions discriminatòries. De totes maneres, els autors accepten clarament que per exercir aquest control social s'ha de fer el seguiment i la supervisió d'activitats prescindint del principi de legalitat i del dret al procés degut o correcte.⁹ També diuen expressament que la judicialització creixent de les relacions entre la policia i els ciutadans dificulta que la policia exerceixi efectivament aquestes funcions.

En definitiva, si la policia manté l'ordre extern dels barris es podrà prevenir la delinqüència de manera efectiva, ja que el procés d'escalada des del desordre cap a la delinqüència no s'arribarà a posar en marxa.

3. La zero tolerance que arregla les finestres trencades

Anys després, Kelling, un dels dos autors de l'article originari, va trobar un complement operatiu ideal per a les seves teories, Will Bratton, que, durant les seves successives responsabilitats a la Policia de Nova York, va decidir posar en pràctica el que podem qualificar com a conseqüències operatives de la teoria de les finestres trencades. Cal tenir present que, al començament dels anys noranta, la Policia de Nova York enregistra unes cotes de delinqüència històriques (amb 2.292 homicidis/assassinats l'any 1990)¹⁰ i unes zones amb un evident desordre tant a causa del deteriorament urbà com pel predomini de comportaments antisocials que, com a mínim, dificultaven les activitats quotidianes dels ciutadans. Un dels exemples paradigmàtics eren les persones que demanaven almoina a les persones que entraven i sortien d'algunes estacions del metro de Nova York i que normalment saltaven els torns per utilitzar el servei sense abonar el preu corresponent. La seva estratègia va ser reduir la delinqüència a través de l'erosió de les zones desordenades tractant de restablir-ne l'ordre. És a dir, es va proposar arreglar les finestres trencades.

Aquesta política policial es va acompanyar de tota una construcció teòrica que li donava suport i que se centrava bàsicament en els punts que es derivaven de la teoria de les finestres trencades:¹¹

⁹ Quan els autors es refereixen al procés degut ho fan en el context jurídic-constitucional americà, en què l'esmena cinquena de la Constitució es refereix a les garanties relacionades amb la detenció i investigació policials com el dret al *due process of law*.

¹⁰ Segons dades confirmades a http://www.nyc.gov/html/nypd/downloads/pdf/crime_statistics/cscity.pdf amb data 30 de març de 2009.

¹¹ Vid. KELLING, G.L., COLES, C.M. *Fixing Broken Windows. Restoring order and reducing crime in our communities*. Nova York, Touchstone, 1996.

- Per reduir la delinqüència calia acabar amb el desordre al carrer.
- La policia havia de posar fi a aquest desordre intervenint davant de qualsevol il·legalitat per petita que fos. Així, calia denunciar tant els qui demanaven almoina al metro com als que hi entraven sense pagar o els que bevien alcohol al carrer o embrutaven la via pública. La policia havia de denunciar totes aquestes activitats i, si es donaven els requisits (a la pràctica, si la policia trobava alguna excusa legalment vàlida), procedir-ne a la detenció. En ser més enèrgics i detenir més per petites infraccions, s'obté molta més informació, s'investiga si les persones objecte de la detenció estan perseguides per un altre delictes i se'ls prenen les empremtes dactilars, cosa que en facilitarà la persecució en un futur, etc. S'interfereix en el treball dels grups delictius i s'interrompen carreres delictives.¹²
- Aquestes actuacions no s'havien de fer de manera indiscriminada, sinó que calia dur-les a terme en les zones identificades prèviament com a desordenades. En cap cas la policia havia d'actuar intensament en supòsits en què els carrers estiguessin "ordenats" i degudament utilitzats, encara que s'hi pogués produir algun tipus d'infracció des d'una estricta perspectiva legal.
- Els hipotètics infractors futurs es veurien intimidats davant d'aquesta política policial, ja que la probabilitat de ser denunciats i, en el seu cas, detinguts, seria molt alta i acabarien desistint de les seves intencions.
- Els llocs públics objecte d'aquestes actuacions anirien recuperant-se paulatinament i els ciutadans "normals" i pacífics els anirien ocupant de manera massiva.
- Encara que la política de *zero tolerance* pogués semblar molt intrusiva en matèria de drets o, dit d'una altra manera, molt limitadora de drets, el seu objectiu és la protecció dels ciutadans honrats que es veuen "assaltats" en el seus desplaçaments quotidians a través de la via pública.

L'estratègia de Bratton, un cop es va fer càrrec de tota la policia de Nova York, l'any 1994, també incloïa la construcció d'un sistema de còmput i control de la delinqüència de tota la ciutat que es pogués actualitzar gairebé en temps real, conegut com a COMPSTAT, i que permetria avaluar constantment la situació de la delinqüència a Nova York, comissaria a comissaria, amb la qual cosa es podien demanar responsabilitats als diversos comandaments policials. No ens detindrem en l'anàlisi d'aquesta part de l'experiència del *zero tolerance* perquè l'objecte d'aquest treball no és estudiar la gestió de les actuacions policials, sinó la relació entre el desordre i la delinqüència i si la policia és l'actor adequat per restablir l'ordre en tots els casos.¹³

¹² Vid. JANG, H., HOOVER, L.T. i LAWTON B.A., a *op. cit.*

¹³ Per a un coneixement més ampli de com funcionava el sistema COMPSTAT, vid., entre d'altres, SILVERMAN, E. *NYPD Battles Crime. Innovative strategies in policing*, Boston, Northeastern University Press, 1999, i MOORE, M.H., a *Sizing up COMPSTAT: an important administrative innovation in policing*, dins de NEWBURN, T. (ed.), *Policing. Key*

Bratton va aplicar intensivament aquests principis i els va relacionar directament (amb una relació causa-efecte) amb la reducció de la delinqüència experimentada a la ciutat de Nova York. Tenint en compte que l'alcalde Juliani també ho va explicar als quatre vents i que tot el que passa a Nova York té un gran ressò a tot el món, la *zero tolerance* es va convertir en la recepta de moda, ineludible, per resoldre qualsevol problema relacionat amb la seguretat. Centenars de serveis de policia i, fins i tot, molts governs es van apuntar (i encara ho fan) a la recepta per combatre la inseguretat i la delinqüència.¹⁴ Com sempre passa en aquests casos, les interpretacions que se n'han fet han estat diverses i també els resultats. Veurem ara quins n'han estat els punts més discutibles i quines les lliçons que poden servir d'orientació en aquest camp.

4. Els punts febles

La ràpida expansió de l'experiència, així com la seva justificació precipitada, han deixat en evidència alguns punts que serien, com a mínim, susceptibles d'una millora en la seva formulació. D'altra banda, els resultats popularment atribuïts a aquestes polítiques també han quedat contestats per algunes circumstàncies. Vegem quins han estat els que podríem considerar com els punts més febles, tant de la teoria que en donà origen (*broken windows*) com la de *zero tolerance* per ella mateixa.

En primer lloc, el postulat inicial que ens diu que el desordre porta a la delinqüència no resisteix una anàlisi a fons. Així, si analitzem quines són les conductes que es considera que provoquen desordre hi trobarem activitats molt diverses. En primer lloc, trobarem activitats incíviques, com poden ser orinar al carrer, llençar-hi escombraries, fer-hi sorolls o embrutar les parets. Són casos en què la tipificació legal de les conductes esmentades estaria en l'àmbit de la infracció administrativa. En canvi, també s'hi inclouen altres conductes com, per exemple, provocar danys a la propietat de les persones o en el patrimoni públic, o el petit tràfic de drogues, que ja no són simplement il·lícits administratius, sinó il·lícits penals. Alguns autors americans hi inclouen la prostitució o el consum de drogues al carrer, que en alguns estats americans també són constitutius de delictes. En aquest punt ja ens trobem davant una dificultat insalvable. Si el que considerem com a desordre inclou conductes que en

Readings, Cullompton, Portland, Willan Publishing, 2005.

¹⁴ Ho han fet governs d'ideologia formalment tan diferent com el laborista de Blair o el conservador de Berlusconi. Aquests darrers han convertit aquesta legislatura en un *continuum* d'experiències de *zero tolerance* en àmbits diversos (immigració, prostitució, drogues, etc.) fins al punt que els professionals de la policia ho han considerat tan excessiu que els seus sindicats han promogut activitats per qüestionar la bondat d'aplicar les estratègies de *zero tolerance*. L'Associazione Nazionale Funzionari de Polizia i el Sindicato Italiano Appartenenti Polizia han organitzat recentment a Gènova un seminari amb el títol "Sicurezza nelle Città: dalla prevenzione sociale alla tolleranza zero", on s'han posicionat clarament contra aquest tipus de polítiques.

realitat constitueixen delictes, l'afirmació segons la qual el desordre porta a la delinqüència perd tot el seu sentit, o, vist des d'un altre punt de vista, és una tautologia,¹⁵ ja que el desordre mateix conté delictes, amb la qual cosa és obvi que si hi ha desordre hi haurà delictes. Al marge del fet que el desordre pugui suposar un problema per a la vida i la seguretat dels ciutadans o no, cosa que no qüestionem aquí, caldrà reformular l'afirmació bàsica o, si més no, la més famosa d'aquesta teoria, ja que demostra inconsistències notables. No se sap ben bé què és el desordre com a concepte diferent de la delinqüència. De fet, alguns diuen que tant el desordre com el delictes són mostres de la mateixa manca d'eficàcia col·lectiva. Dit d'una altra manera, tots dos mostren fallides en les estructures socials, ja que els paràmetres que la comunitat ha establert per garantir la convivència fallen.¹⁶ En aquest cas, estariem sempre parlant de la mateixa cosa i l'afirmació resultaria totalment buida i sense sentit.

Encara que fóssim capaços de separar conceptualment i fàctica desordre de violència, no està demostrat que les conductes desordenades portin inexorablement a la delinqüència. De fet, l'estudi que va publicar Skogan l'any 1990 i que constituïa la base empírica, des del seu punt de vista, per donar suport al vincle desordre-delictes només era evident en el cas dels robatoris, no en la resta de delictes.¹⁷ Sense referir-nos a estudis concrets, podem afirmar que el nexa entre desordre i delictes dependrà del tipus de desordre de què es tracti. Per exemple, si considerem com a desordre el consum de begudes alcohòliques en espais públics, és factible pensar que un consum d'alcohol massiu en públic pugui degenerar en alguna que altra baralla on s'acabin produint lesions entre els assistents o danys en el patrimoni públic o privat.¹⁸ Ara bé si pensem en els graffitis a les parets, els qui criden al carrer en horaris nocturns o els qui hi demanen almoïna, és francament difícil establir un vincle directe entre aquestes activitats desordenades i la delinqüència. Tampoc no està clar que tots els qui utilitzen el metro o el tren sense abonar el preu corresponent acabin sent necessàriament delinqüents, tot i que la seva conducta sigui desviada o desordenada des del punt de

¹⁵ Com afirmen GAU, J.M. i PRATT, T.C. a *Broken windows or window dressing? Citizens' (in)ability to tell the difference between disorder and crime*, dins de *Criminology and Public Policy*, vol. 7, núm. 2, 2008, pàg. 163-194. En la mateixa direcció es manifesta KUBRIN, C.E., a *Making order of disorder: a call for conceptual clarity*, dins de *Criminology and Public Policy*, vol. 7, núm. 2, 2008, pàg. 203-214.

¹⁶ SAMPSON, R.J. i RAUDENBISCH, S.W., *Neighbourhoods and violent crime: A multilevel Study of Collective Efficacy* a *Sciences*, 277 (1997), pàg. 918-925. Els mateixos autors defensen la mateixa idea dos anys després a *Systematic Social Observation of Public Spaces: A new look at disorder in urban neighbourhoods*, dins de *The American Journal of Sociology*, 195 (3).

¹⁷ Vid. SKOGAN, W. *op. cit.* Però fins i tot la vàlida empírica de les conclusions de l'estudi de Skogan són qüestionades per alguns autors, com assenyalen XU, Y., FIEDLER, M.L. i FLAMING, K.H. a *Discovering the impact of Community Policing: The broken Windows Thesis, Collective Efficacy and citizens' judgment*, dins de *Journal of research in crime and delinquency*, vol. 42, núm. 2, maig 2005, pàg. 147-186. Accepten, en canvi, la relació entre desordre i delictes de robatori SAMPSON, R.J. i RAUDENBUSH, S.W. a *El desorden en los barrios ¿conduce al delito?*, dins de ORTIZ DE URBINA, I. i PONCE, J. (Coord.) *Convivencia ciudadana, seguridad pública y urbanismo. Diez textos fundamentales del panorama internacional*. Fundación Democracia y Gobierno Local. Diputació de Barcelona. Barcelona: 2008, pàg. 249 i 260.

¹⁸ Com assenyalen SILVERMAN, E. i DELLA-GIUSTINA, J. a *Urban Policing and the fear of Crime*, dins de *Urban studies* 38 (5-6), 2001, pàg. 941-957.

vista normatiu. En canvi, si considerem com a desordre el fet de portar un arma sense llicència, és possible que aquí fóra més fàcil intuir que alguns d'aquests “desordenats” puguin en algun moment tenir alguna relació amb la delinqüència, fins i tot amb la delinqüència amb majúscules. Però fins i tot en aquest cas el nexa tampoc no seria automàtic, ja que podríem trobar persones que porten armes simplement amb intencions defensives per una percepció exagerada de la inseguretat (a la nostra societat potser no es dóna tant aquest cas, però a l'americana és més freqüent). És a dir, hi ha àmbits on el desordre o la petita delinqüència poden estar lligats amb la delinqüència amb majúscules i combatent-ne un es pot reduir també l'altre, però aquesta relació no és dóna, ni molt menys, en tots els casos.¹⁹

Hi ha llocs on aquesta relació entre desordre i delinqüència no s'ha tingut en compte o, fins i tot, s'ha mostrat amb claredat que no existia. Al Regne Unit, on en pocs anys s'han aprovat, com a mínim, tres lleis (Crime and Disorder Act de 1998, Antisocial Behaviour Act de 2003 i Sexual Offences Act també de 2003) que donen poders a la policia per intervenir davant del que podríem considerar com a conductes desordenades al carrer. Aquesta profusió de normes amb rang legal que pretenen fer front al desordre en els espais públics donen una idea clara de la rellevància que té per al Parlament la “pacificació” i el restabliment de l'ordre al carrer. Es detecta sense gaire dubtes que es tracta d'un problema polític de primer nivell. Doncs bé, aquesta insistència a regular el carrer la trobem en un context de reducció sostinguda de la delinqüència, segons han mostrat tant la *British Crime Survey* (BCS) com els registres policials. Així, segons la primera font (BCS), des de l'any 1995 la delinqüència ha baixat un 48%, cosa que representa que l'últim any (abril 2007-març 2008) es detectaren nou milions menys de delictes que l'any 1995.²⁰ Les primeres enquestes sobre seguretat i victimització que es varen posar en marxa en els anys 70 i 80 ja aportaven aquesta realitat. Els nivells de delinqüència i la por al delicte no anaven en tots els casos directament lligats. Es més, hi havia casos on una reducció apreciable de la delinqüència no anava acompanyada de la corresponent reducció de la por al delicte i del sentiment d'inseguretat, com el mateix Wilson i altres havia assenyalat amb anterioritat.²¹ De fet, com hem vist al principi, l'experiment a Nova Jersey que serveix de base a l'elaboració de la teoria de les finestres trencades ja ho mostrava. La gent manifestava sentir-se molt més segura, encara que les xifres de la delinqüència s'havien mantingut estables durant l'augment de la presència policial al carrer.

¹⁹ Com afirmen, entre d'altres, KUBRIN, C.E, a *op. cit.*, pàg. 203 i GAU, J.M. i PRATT, T.C, *op. cit.*, pàg. 164.

²⁰ Vid. KERSHAW, C.; NICHOLAS, S. i WALKER, A. (ed.), *Crime in England and Wales 2007/2008*, Londres, *Home Office Statistical Bulletin*, Juliol 2008, pàg.21.

²¹ Vid. WILSON, J. Q., *Thinking about crime*, Basic Books. Nova York 1975; HUNTER, A. *Symbols of incivility: Social disorder and fear of crime in urban neighborhoods*. Reunió Anual de l'*American society of Criminology*, Dallas, 1978. SILVERMAN, E. i DELLA-BUSTINA, J., a *op. cit.*, situen el reconeixement de la por al delicte com a problema fonamental de la policia en els moviments pels drets civils dels anys seixanta.

En aquest punt també seria bo recordar que hi ha zones perfectament ordenades, fins i tot amb molta presència de ciutadans que exerceixen d'instruments de control informal, que són triades pels delinqüents per dur a terme les seves activitats antisocials. Pensem fonamentalment en els delictes que produeixen guanys econòmics importants. Com demostra un estudi recent dut a terme a la ciutat de Chicago,²² en què es va preguntar a delinqüents convictes les raons per les quals escollien les seves zones d'actuació, allò que atrau els delinqüents no és tant el desordre com l'abundància de possibles víctimes o clients de les seves activitats. Així, per exemple, els carteristes i els traficants de drogues afirmen escollir zones on hi hagi restaurants, bars, centres de transmissió de diners (tipus Western Union), bars, botigues, parades de mitjans de transport públic, etc. En canvi, zones degradades, sense gaire circulació de persones ni carteres amb diners, no sembla que siguin gaire atractives per a aquest tipus de "professionals". Les zones degradades poden tenir altres utilitats per a la delinqüència, com, per exemple, servir de centres d'emmagatzematge de drogues (poden interpretar que hi ha poc control social i que els "carregaments" estaran segurs) i de reclutament de membres per als seus grups (en zones amb pocs recursos els habitants poden estar més predisposats a acceptar qualsevol "ocupació" que els proporcionï diners ràpids i fàcils). Però difícilment poden resultar atractives si els objectius de l'activitat delictiva no poden ser satisfets. No és estrany, doncs, trobar que les zones de la ciutat que tenen un índex delictiu més alt són aquelles que tenen més activitat econòmica i, fins i tot, que tenen habitants amb rendes per càpita considerablement altes.²³

Un altre dels postulats que s'afirmaven en relació amb la *zero tolerance* era que aquesta actuació intensiva de la policia millorava les taxes de resolució de delictes, amb la qual cosa es detenien més criminals, s'obtenien més sentències condemnatòries i, en conseqüència, els delinqüents eren expulsats del carrer, de manera que es restablí l'ordre i la seguretat. Doncs bé, no està demostrat que les experiències de *zero tolerance policing* comportin una millora de les taxes de resolució de delictes, tal com sostenien Kelling i Bratton.²⁴ Les recerques que s'han dut a terme amb la finalitat de comprovar empíricament aquest punt només han pogut constatar una certa millora de les taxes de resolució en alguns tipus de delictes contra la propietat i l'aplicació d'aquestes polítiques (robatoris en domicilis i furtus en vehicles).²⁵ Com es justifica aleshores la disminució de la delinqüència experimentada a Nova

²² Vid. ST. JEAN, P.K.B., *Pockets of Crime. Broken windows, collective efficacy and the criminal point of view*. Chicago i Londres. The University of Chicago Press, 2007.

²³ Com es pot comprovar en el cas de Chicago, el districte policial amb la taxa de delictes per 1.000 habitants més alta de la ciutat és el districte 1, que és el que ocupa el segon lloc en nivell d'ingressos familiar (vid. SAIN JEAN, P.K.B., *op. cit.* pàg. 13).

²⁴ Vid. BRATTON, W. i KNOBLER, P. *Turnaround: How American's top cop reversed the crime epidemic*. New York. Random House, 1998.

²⁵ Vid. JANG, H.; HOOVER, L.T. i LAWTON B.A., *op. cit.* pàg. 534.

York en el període en què es posà en marxa la política policial intensiva de Bratton? Bé, en primer lloc, les dades de delinqüència havien començat a baixar des de l'inici dels 90, abans de posar en marxa la *zero tolerance* a tota la ciutat de Nova York.²⁶ En segon lloc, la reducció de la delinqüència a Nova York es dona en un context de descens general de les xifres de delinqüència a totes les grans ciutats d'Amèrica. Fins i tot a llocs on s'havien portat a terme polítiques policials que no tenien res a veure amb el *zero tolerance* (San Diego, per exemple). A més, cal tenir en compte altres factors, com que aquest període experimenta una reducció de la població masculina entre 16 i 24 anys (el sector de població més criminogen) i l'estabilització dels mercats del crack, que havia estat la causa de molta de la delinqüència violenta dels anys anteriors.²⁷ També es reduïren els homicidis a l'interior dels domicilis on la *zero tolerance* no va tenir cap influència i, de fet, la policia de Nova York havia dut a terme més detencions els anys 1986 i 1987 que durant els anys 90 sense que en aquells anys ni en els immediatament posteriors s'enregistrés una disminució de la delinqüència,²⁸ amb la qual cosa l'efectiva reducció de la criminalitat a Nova York ha de tenir a veure amb alguna cosa més que amb l'actuació de la policia, tot i que no hem de negar que pot haver tingut la seva influència. Precisament aquesta insistència en l'efecte immediat de la *zero tolerance* en el descens de la delinqüència és un fet que fa dubtar de la correcció d'aquesta relació causa-efecte, ja que presenta inconsistències amb la intensificació de les accions policials que aquesta política policial representa. Així, quan la policia adopta una posició molt activa, sortint al carrer a detenir tots els infractors i a denunciar totes les activitats il·lícites, la primera conseqüència lògica és que la delinqüència enregistrada augmenti, ja que aquesta depèn de l'activitat de la policia. Si aquesta s'incrementa, el resultat més lògic és que les estadístiques policials també ho facin, i més tenint en compte la filosofia de l'experiment en qüestió. És possible que es produeixi, a mitjà i llarg termini, un efecte positiu perquè els delinqüents degudament condemnats desapareixen del carrer i els que hi podrien estar temptats poden desistir, però, en qualsevol cas, aquest descens no esdevé en un primer moment. És aquesta una objecció important a l'hora de fer una atribució directa a la policia de tota la reducció de la criminalitat a la ciutat de Nova York.

Al marge de la hipotètica relació més o menys directa entre el desordre i la policia, existeixen altres objeccions al plantejament que en un primer moment havien fet els autors de les finestres trencades i que posteriorment els operadors de la *zero tolerance* varen mantenir. N'hi ha una de fonamental: la policia no és l'instrument

²⁶ Com assenyala KUBRIN, C.E. a *Making order of disorder: a call for conceptual clarity*, dins de *Criminology and Public Policy*, vol. 7, núm. 2, 2008, pàg.203-214.

²⁷ Vid. KARMEN, A., *Zero tolerance in New York City: hard questions for a get-tough policy*, a HOPKINS BURKE, R. (ed.), *Hard Cop, Soft Cop. Dilemmas and debates in contemporary policing*, Cullompton, Portland, Willan Publishing, 2004, pàg. 23 a 39.

²⁸ Vid. KARMEN, A., *op. cit.*

adequat per posar fi a tots els desordres.²⁹ Quan Wilson i Kelling plantegen que la policia ha de dur a terme els controls necessaris per al bon ordre dels barris, ells mateixos ja plantegen dubtes sobre la legitimitat d'alguns d'aquests controls, tot i que els acaben legitimant per la seva necessitat. Hi ha arguments per anar més enllà. En primer lloc, la policia difícilment pot suplir tots els controls que les relacions socials desaparegudes a causa dels canvis en els nostres societats han deixat de dur a terme. Aquesta finalitat requeriria de tanta policia activista que superaria els límits d'acceptabilitat de la majoria de la població. A més, tampoc no es pot perdre de vista que la presència policial no sempre produeix una millora del sentiment de seguretat. Pot haver-hi casos en què l'efecte sigui precisament el contrari. Així es conclou, per exemple, en un estudi dut a terme a la ciutat de Jersey, on les zones que varen rebre una activitat policial més intensa, ja que havien estat detectades com a àrees especialment "desordenades", varen experimentar un augment de la sensació de por. Una de les hipòtesis per justificar aquesta sensació seria que l'alta presència policial afavoreix la idea que la zona és perillosa o, com a mínim, conflictiva.³⁰ D'una altra banda, alguns desordres són fruit de problemàtiques més profundes que no poden ser resoltes per la policia de manera directa. Un barri molt degradat, sense activitat econòmica, sense botigues al carrer, sense espais d'esbarjo, etc. no pot convertir-se en una zona segura simplement perquè la policia hi patrulli intensament i detingui tots els infractors. Encara que fos possible, què passaria si tots els barris estiguessin en les mateixes condicions? Podria la policia practicar la *zero tolerance* a tots? Podria mantenir tanta presència i tanta activitat? No, no tindria prous recursos, és impossible mantenir aquestes polítiques en àmbits territorials amplis.

Finalment, cal tenir molt present que una política policial agressiva pot acabar afectant prioritàriament els sectors socialment més dèbils o marginats i facilitant certs abusos, com ja hem vist que acceptaven fins i tot Wilson i Kelling. Si s'emfatitza massa el paper de la policia en aquest context, sense cap tipus de matís, no és difícil pensar que alguns policies, fins i tot per un excés de responsabilitat, puguin anar més enllà del que hauria de ser la seva actuació. Per exemple, la denominada *Street Crime Unit*, de Nova York, que treballava de paisà en la lluita contra l'incivisme i la possessió il·legal d'armes, va aturar unes 18.000 persones l'any 1997 i unes 27.000 l'any següent. La majoria d'aquestes persones eren homes negres o "hispanos". El factor racial s'ha esmentat com un dels biaixos més significatius d'aquest tipus de polítiques policials.³¹ Sense arribar a aquestes situacions límit ens podem trobar que una política tan

²⁹ Com accepta obertament SKOGAN, W.G. a *Broken Windows: why-and how- we should take them seriously*, dins *Criminology and Public Policy*, Vol. 7, núm. 2, 2008, pàg. 195-202.

³⁰ Vid. HINKLE, J.C, i WEISBURG, D., *op. cit.*

³¹ Vid., entre d'altres, SAMPSON, R.J., i RAUDENBISCH, S.W. *Seeing disorder: neighborhood Stigma and the social Construction of Broken Windows*, dins de *Social Psychology Quarterly*, Vol. 67, núm. 4, desembre 2004, pàg. 319-342 (24).

agressiva pugui acabar allunyant els ciutadans de la policia, cosa que implica una gran dificultat per a la prevenció del desordre i la delinqüència en el futur. En aquest sentit, una submostra de la *National Crime Victimization Survey* adreçada a la ciutat de Nova York, va mostrar l'any 1998 un baix nivell de confiança de la població en la policia. Així, només un 32 % de les persones que manifestaven haver estat víctimes d'un delicte afirmaven haver denunciat el delicte a la policia, mentre que, per exemple, el percentatge de víctimes de delictes que denunciaven el fet a la policia arribava al 50% a Washington D.C. És a dir, les tàctiques agressives de la policia de Nova York van efectivament dificultar la relació entre la policia i els ciutadans.³²

5. Les lliçons apreses en el camí

El fet que la construcció de la teoria de les finestres trencades, així com la seva implementació pràctica, plantegin problemes, dificultats i, fins i tot, errades manifestes, no ens ha de fer oblidar les aportacions que han fet al món de la seguretat i de la prevenció de la delinqüència. Sens dubte hi ha aspectes de la teoria i de la pràctica que és interessant retenir, amb algunes reorientacions, en alguns casos.

Està fora de tot dubte que els comportaments desordenats al carrer i la degradació dels espais urbans provoquen inquietud i inseguretat. És aquest un vincle que sí han mostrat nombroses recerques sobre la matèria.³³ Així ens ho mostren, com hem vist, la majoria d'enquestes de victimització, on molts dels entrevistats relacionen les seves pors o la seva sensació d'inseguretat molt més amb la brutícia al carrer o la presència de persones "desordenades" que no pas amb el fet de ser víctimes d'un delicte. No hi ha dubte que els poders públics no poden ignorar aquestes situacions, simplement perquè la seva relació amb la delinqüència sigui, en molts casos, dubtosa. Si hi ha una finestra trencada, cal reparar-la.

Els serveis de policia poden tenir, han de tenir, un rol en aquesta restauració de l'ordre. Aquest paper pot ser, en situacions puntuals, el que proposen Wilson i Kelling. Pot haver-hi moments en què cal demostrar els incívics, els desordenats, que algú es preocupa de restablir l'ordre i que els carrers no són la jungla on s'imposa el més fort més enllà de les regles socials establertes. La policia pot tenir un rol tant en la prevenció com en el restabliment de l'ordre pel que fa a les conductes desordenades. Ara bé, la policia no pot arreglar les finestres trencades, aquesta funció l'hauran de dur a terme altres departaments de l'Administració o, fins i tot, operadors privats sota la supervisió pública. Si un barri està deteriorat perquè hi manquen serveis, cal posar-hi

³² Vid. KARMEN, A., *op. cit.*, pàg. 34.

³³ Vid., per exemple, HINKLE, J.C. i WEISBURG, D., *op. cit.*

aquests serveis. Si en un barri s'han esmorteït els controls socials, caldrà promoure-hi noves activitats, la presència de nous actors que posin en marxa nous controls socials informals. En aquest punt cal entendre que parlem no només d'urbanisme en el sentit de l'espai físic, sinó en el sentit de la planificació i organització de les activitats que hi tenen lloc de manera que afavoreixin l'ocupació pacífica per part dels ciutadans, cosa que segur que allunyarà els incívics i algun tipus de delinqüents i, en tot cas, farà millorar la sensació de seguretat. Aquests controls informals no seran exactament iguals que els que hi havia en el passat, ja que els valors socials existents han canviat i, per exemple, les jerarquies socials són força diferents. Per exemple, el botiguer de què ens parla Jacobs ja no té per sí sol l'autoritat que podia tenir els anys seixanta, on ell sol podia "mantenir l'ordre" en un espai prou rellevant del barri.³⁴ Cal pensar en nous actors que posen en marxa noves formes de control social informal que produeixin el mateix resultat. És possible que aquests processos de transformació necessitin en molts casos un suport per part de la policia per eradicar conductes que no tenen sentit en els nous escenaris, però que hi estan enquistades. La policia pot servir per mostrar els desavantatges de no aprofitar les noves oportunitats que la situació presenta i contribuir notòriament a l'èxit d'aquest tipus de projectes.

La policia pot tenir també un paper important a detectar el deteriorament dels espais urbans. Si tenim en compte que és el servei públic que està més permanentment al carrer, té la informació i el coneixement del territori suficients com per detectar quan estem a punt d'entrar en un context de finestres trencades. Caldrà que en aquest moment algú més en faci la reparació. De fet, fins i tot els grans defensors de l'aplicació de polítiques de *zero tolerance*, Bratton i Kelling, accepten públicament que en l'èxit en la reducció de la delinqüència a Nova York van tenir també influència altres factors i circumstàncies com, per exemple, les reformes urbanístiques dutes a terme a la ciutat.³⁵

No acaben aquí les funcions que la policia pot dur a terme en la lluita contra el desordre urbà i la inseguretat. Davant d'una situació de degradació dels espais públics la policia pot afavorir la participació dels veïns en la resolució dels seus problemes.³⁶ Cal deixar clar que no estem parlant de l'organització de patrulles veïnals que persegueixin els desordenats, com ha proposat recentment el govern de Berlusconi, ni de res semblant. La participació dels ciutadans ha de començar per la identificació dels seus problemes de seguretat i la seva comunicació a la policia. Aquest és un punt molt

³⁴ Vid. JACOBS, J., *The Death and life of Great American Cities*, New York, Modern Library edition 1961 (1993).

³⁵ KELLING, G., i BRATTON, W.J., *Declining Crime Rates: Insider Views of the New York City Story*, a *The Journal of Criminal Law & Criminology* 88 (4) 1998.

³⁶ Com explica SAMPSON a *Vecindario y comunidad: Eficacia colectiva y seguridad ciudadana* dins de ORTIZ DE URBINA, I. i PONCE, J. (Coord.), *Convivencia ciudadana, seguridad pública y urbanismo. Diez textos fundamentales del panorama internacional*. Fundación Democracia y Gobierno Local. Diputació de Barcelona. Barcelona 2008, pág.235-247.

important, ja que sense que els ciutadans identifiquin determinats problemes com a seus, la resolució d'aquests problemes no els aporta cap benefici. És a dir, els problemes de seguretat més rellevants d'un barri no són necessàriament els que un observador extern pot considerar més importants, sinó aquells que els mateixos veïns identifiquen com a tals. Per exemple, si els veïns d'un barri consideren com a prioritari per al seu ordre la desaparició dels sorolls nocturns que els impedeixen dormir i que acaben provocant enfrontaments amb els que els produeixen, difícilment els satisfarà que es redueixin les deixalles abandonades al carrer si persisteixen els sorolls. Una experiència interessant en aquest sentit la trobem als Països Baixos, on una política ben pensada des de la perspectiva d'augmentar la seguretat a través de la reducció del desordre no va acabar de donar tots els resultats esperats pel fet d'estar pensada des dels serveis de policia sense implicació dels ciutadans en l'establiment de les prioritats. Es tracta de la coneguda com a "Street Wise Policy", posada en marxa per la Policia d'Amsterdam l'any 1999, que estigué en vigor fins l'any 2005. Aquesta política pretenia combatre el desordre a tota la ciutat d'Amsterdam obligant els policies a denunciar totes aquelles conductes que estaven prohibides per les ordenances municipals i que tradicionalment s'havien passat per alt. Ens estem referint al consum de drogues o alcohol a la via pública, llençar escombraries al carrer, orinar-hi, etc. Aquestes conductes feia anys que estaven proscriutes, però existia una certa tolerància que feia que la policia molt rarament identifiqués i denunciés els infractors. En un determinant moment es considerà que la proliferació d'aquestes conductes afectava molt directament la sensació de seguretat i, per tant, l'apropiació pacífica dels espais públics per part dels ciutadans "normals" i es decidí que la policia actués de manera molt contundent denunciant tots els supòsits de desobediència a la normativa. Aquesta política s'aplicà de manera generalitzada a tota la ciutat d'Amsterdam, al marge de les realitats concretes o de la percepció dels veïns de cadascun dels barris o districtes. Les denúncies van augmentar considerablement i, paulatinament, les conductes desordenades es varen reduir de manera perceptible per a un observador extern. Malgrat aquesta millora objectiva, els barris que no havien identificat com a prioritaris els problemes que l'aplicació estricta de la normativa municipal havia reduït, continuaven considerant que als seus barris la seguretat no havia millorat i que la policia duia a terme la seva tasca d'una manera ineficient. Davant d'aquesta situació es va replantejar la política i a partir de l'any 2008 s'han posat en marxa uns equips de policia de barri que tenen com a primera missió detectar quines són les necessitats que els veïns de cada barri consideren com a bàsiques i prioritàries, amb l'objectiu de construir les polítiques policials a partir d'aquest punt. Òbviament, a partir de la implicació dels ciutadans en la detecció de les seves necessitats en matèria de seguretat, la policia els pot orientar sobre quines conductes seves poden contribuir a millorar aquests problemes i quines a empitjorar-los, però el que és fonamental és que participin en el moment inicial, en el de l'establiment de les prioritats. En cas contrari, l'efecte de les polítiques policials no tindrà cap efecte perceptible.

Tot aquest procés ha fet una contribució a tenir en compte per afavorir el replantejament de la lluita contra el desordre i la seva concepció com una lluita per a la defensa i el respecte dels drets dels ciutadans que utilitzen els espais públics. Tradicionalment s'havia mirat només el caire repressiu d'aquestes actuacions policials. El discurs sobretot de Kelling posa èmfasi en el caràcter "liberal" d'aquestes polítiques, en el sentit que el seu objectiu és defensar la llibertat de les persones que utilitzen els espais públics i veuen impedit el gaudi dels seus drets per l'actitud incívica de grups normalment minoritaris. Aquest és un punt de partida interessant i que cal reivindicar: el manteniment de l'ordre i, per tant, la lluita contra el desordre és legítima perquè serveix perquè els ciutadans puguin gaudir en llibertat dels seus drets. És a dir, hem d'oblidar d'una vegada per totes la idea segons la qual qualsevol intent de promoure el civisme i d'impedir les conductes incíviques és una mostra d'autoritarisme. Una altra cosa és que qualsevol política, qualsevol instrument sigui legítim per obtenir aquest objectiu. És difícil compartir en aquest punt la perspectiva de Wilson i Kelling, quan diuen que hem de fer la vista grossa davant d'actuacions policials sense base legal perquè són necessàries per a l'ordre social. Acabem de dir que hem de defensar el lliure exercici dels drets dels ciutadans en els espais públics, però això no significa que haguem de castigar les conductes incíviques amb les penes privatives de drets més grans, com si es tractés dels delictes contra els valors més bàsics d'aquesta societat. Hem de seguir mantenint la proporcionalitat pròpia no només dels sistemes democràtics, sinó de sistemes on el seny està present en l'ordenació de les coses. A més, cal tenir en compte que la primera condició perquè una mesura sigui proporcionada és que la mesura sigui adequada per a la finalitat pretesa. Ja hem vist que, en alguns casos, una intervenció exclusivament repressiva no ajuda a millorar gaire les coses. Caldrà ponderar la seva utilitat en cadascun dels casos i tenir en compte que la finalitat última de les polítiques de recuperació del desordre ha de ser la d'ajudar a recuperar, a través de diversos mecanismes, valors cívics positius i necessaris per a la vida en societat.

Una altra aportació positiva de tota aquesta febre d'intervencionisme policial és que ha tret la policia d'una certa actitud de desànim i impotència en què, en general, es trobava. En els anys vuitanta la criminologia manifestava de manera categòrica, sense pràcticament cap fractura, que la policia no tenia cap incidència en la lluita contra el delictes i la inseguretat. Tant la inseguretat com la delinqüència eren la plasmació de factors múltiples, combinats de manera complexa, que romanien clarament fora de l'abast de la influència policial. Tot aquest procés ha servit per recuperar un paper per a la policia en els processos de recuperació d'espais públics i de prevenció de la delinqüència. És cert que alguns d'aquests experiments els han donat un paper desmesurat, més enllà de la seva capacitat real d'incidir en aquelles àrees, i que cal resituar-lo en els seus justos termes. Hauríem de mantenir, però, la premissa que la

polícia té funcions importants a dur a terme per tal de millorar la seguretat dels espais públics i que els ciutadans puguin gaudir dels seus drets lliures de por i perills (o d'alguns d'aquests perills, ja que no és possible protegir els ciutadans de tots els hipotètics perills). És cert que tant la seguretat com la delinqüència representen una complexitat que s'escapa a l'àmbit d'actuació de qualsevol operador públic o privat considerat individualment, però no que cadascun d'aquests, entre ells la policia, no pugui tenir-hi intervencions rellevants i destacades. Reivindiquem, doncs, i intentem consolidar en els seus termes adequats un paper de la policia en la lluita contra la degradació i el desordre.

Finalment, totes les experiències que, d'una manera o una altra, tenen l'origen a la teoria de les finestres trencades han posat sobre la taula la necessitat de focalitzar l'actuació dels serveis de policia en les àrees prèviament identificades com a problemàtiques per tal de tenir uns resultats positius, ja sigui pel que fa a la percepció de la seguretat com a la reducció de les infraccions. D'una banda, ja fa anys que es va demostrar que les patrulles aleatòries no tenien cap incidència en la reducció de la delinqüència (experiment de Kansas City). Estudis relativament recents han mostrat que les patrulles que realment tenen efecte són les que podríem qualificar com a "patrulles dirigides" (*smart policing*), adreçades a treballar en els punts considerats calents pel que fa a la presència de persones "desordenades" o a la comissió d'activitats delictives.³⁷ D'altra banda, com s'ha assenyalat abans, no és possible dur a terme una activitat policial de *zero tolerance* en espais territorials amplis, d'entrada perquè no hi haurien recursos policials suficients ni probablement recursos de l'administració en general i de la justícia en particular per tramitar els procediments derivats de l'actuació policial. En segon lloc, perquè és molt improbable que cap població d'un estat democràtic pogués suportar la pressió policial que això implicaria. De fet, tots els operadors de l'àmbit de la justícia (fiscals i jutges inclosos) mai no han aplicat polítiques d'aquest tipus de manera indiscriminada. Encara que la Fiscalia digui públicament que ells no tenen prioritats i que la seva funció és la defensa de la legalitat sempre que aquesta sigui vulnerada, a la pràctica sap perfectament que no té recursos per perseguir totes les infraccions de la legalitat que es produeixen i, en conseqüència, dedica els seus esforços prioritaris a unes àrees concretes d'interès específic, encara que no sempre ho explicitin. En aquest context, no sembla que les experiències de *zero tolerance* infringeixin el principi d'igualtat més enllà del que ho poden fer les activitats d'altres actors del sistema de justícia criminal de manera habitual.

³⁷ Vid. SHERMAN, L.W. (dir.) *Policing for Crime Prevention*, dins de l'informe *Crime Prevention: What works, what doesn't, what's promising*, elaborat per encàrrec del Congrés dels Estats Units, Universitat de Maryland, 1998.

6. Conclusions

L'article que va donar lloc a la teoria de les finestres trencades presentava molts aspectes innovadors pel que fa a la relació entre el desordre extern i la in/seguretat. Significava un gir important en una època en què allò que focalitzava l'atenció de les autoritats policials era la lluita contra la delinqüència, sobretot un cop ja s'havia produït. Per dir-ho de manera senzilla, la policia tenia com a funció primordial perseguir els delinqüents i no pas oferir seguretat als ciutadans amb una presència més propera i contactes més habituals. Aquesta reorientació cap al desordre, cap a les finestres trencades, significà un canvi qualitatiu, que, en alguns casos molt concrets, com hem vist, pot incidir positivament en la lluita contra la delinqüència. També identifica adequadament la importància dels controls socials informals, aquells controls que, en principi, no tenen cap lligam amb la delinqüència i la seva repressió, però que serveixen per fer el barri més segur als ulls dels seus habitants. A hores d'ara ningú no qüestiona en el nostre entorn la importància de combatre el deteriorament dels espais urbans i les conductes incíviques, així com la necessitat de facilitar els controls socials informals com a mecanisme provisor de seguretat per als ciutadans. La planificació de moltes zones urbanes (dissortadament no de totes) es fa pensant quines activitats s'han de promoure a cada zona per tal de facilitar que siguin espais pacíficament utilitzats pels ciutadans, ús que d'una altra banda exclourà (o, com a mínim, disminuirà) la presència en aquells espais de les persones amb comportaments desordenats, incívics, en resum, antisocials.

El punt dèbil de la teoria de les finestres trencades rau en aquest intent de convertir-se en pràcticament l'explicació de tots els problemes relacionats amb la delinqüència, així com en l'única veritat en matèria de lluita contra el desordre i la delinqüència. D'algunes idees raonables (amb algunes de perilloses entremig) alguns intenten fer una teoria que ho expliqui tot i que condicioni definitivament l'actuació de la policia, barrejant de manera poc coherent arguments provinents de teories amb plantejaments i finalitats diversos. Les causes de la delinqüència són múltiples i complexes i no poden explicar-se a partir d'una única relació de causalitat, sinó de diverses que tenen més o menys influència en funció dels problemes i dels moments. De la mateixa manera, les respostes públiques no poden ser idèntiques ni amb la intervenció permanent del mateix actor. És possible que en situacions puntuals de degradació social sigui necessària una intervenció enèrgica que, immersa en el marc d'una intervenció pública més àmplia, persegueixi el restabliment dels valors socials que permetin retornar a una situació de convivència sostenible amb intervencions puntuals i, de vegades, simbòliques, dels actors públics encarregats de fer efectius els mecanismes formals de control. En canvi, si convertim aquesta intervenció intensa, de tolerància zero, en l'instrument únic i permanent per restablir l'ordre social, molt

possiblement acabarem facilitant l'estigmatització d'alguns sectors territorials o poblacionals i allunyant els actors públics dels ciutadans.

Bibliografia

BRATTON, W.J. i KELLING, G. *There are no cracks in the broken window*, a *National Review Online*. 2006

http://www.nationalreview.com/comment/bratton_kelling200602281015.asp

BRATTON, W.J. i KNOBLER, P. *Turnaround: How American's top cop reversed the crime epidemic*. New York. Random House, 1998.

DOMINGO, B. "SDF" et construction d'un ordre public local: fluidités de l'identité assignée et normalisation des lieux, dins de *Deviance et Société*, 2007, vol. 31, núm. 3, pàg. 283-303.

GAU, J.M. i PRATT, T.C. *Broken windows or window dressing? Citizens' (in)ability to tell the difference between disorder and crime*, dins de *Criminology and Public Policy*, Vol. 7, num. 2, 2008, pàg. 163-194.

GUILLEN LASIERRA, F. a *Utilitat de les legislacions i polítiques dures com a polítiques de seguretat ciutadana*, dins de *Revista Catalana de Seguretat Pública*, núm. 6-7, juny-desembre 2000, pàg. 93 a 115.

HINKLE, J.C. i WEISBURG, D., a *The irony of broken windows policing: a micro-place study of the relationship between disorder, focused police crackdowns and fear of crime*, dins de *Journal of Criminal Justice* 36 (2008), pàg. 503-512.

HOPKINS BURKE, R (ed.). *Hard Cop, Soft Cop. Dilemmas and Debates in contemporary policin*. Cullompton, Portland, Willan Publishing, 2004.

HUNTER, A. *Symbols of incivility: Social disorder and fear of crime in urban neighborhoods*. Reunió Anual de la American society of Criminology, Dallas, 1978.

JACOBS, J. *The Death and life of Great American Cities*. New York, Modern Library edition 1961 (1993).

JANG, H.; HOOVER, L.T. i LAWTON B.A., a "Effect of broken windows enforcement on clearance rates", dins de *Journal of Criminal Justice* 36 (2008), pàg. 529-538.

KARMEN, A., *Zero tolerance in New York City: hard questions for a get-tough policy*, a HOPKINS BURKE, R. (ed.), *Hard Cop, Soft Cop. Dilemmas and debates in contemporary policing*. Cullompton, Portland, Willan Publishing, 2004, pàg. 23 a 39.

KELLING, G. i BRATTON, W.J. *Declining Crime Rates: Insider Views of the New York City Story*, a *The Journal of Criminal Law & Criminology* 88 (4) 1998.

KELLING, G.L. i COLES, C.M. *Fixing Broken Windows. Restoring order and reducing crime in our communities*. Nova York, Touchstone, 1996.

KERSHAW, C.; NICHOLAS, S. i WALKER, A. (ed.). *Crime in England and Wales 2007/2008*. Londres, *Home Office Statistical Bulletin*, Juliol 2008.

KUBRIN, C.E., a *Making order of disorder: a call for conceptual clarity*, dins de *Criminology and Public Policy*, vol. 7, num. 2, 2008, pàg.203-214.

MOORE, M.H., a *Sizing up COMPSTAT: an important administrative innovation in policing*, dins de NEWBURN, T. (ed.). *Policing. Key Readings*. Cullompton, Portland, Willan Publishing, 2005.

ORTIZ DE URBINA, I. i PONCE, J. (Coord.) *Convivencia ciudadana, seguridad pública y urbanismo. Diez textos fundamentales del panorama internacional*. Fundación Democracia y Gobierno Local. Diputació de Barcelona. Barcelona, 2008.

SAMPSON, R.J. *Vecindario y comunidad: Eficacia colectiva y seguridad ciudadana*, dins de ORTIZ DE URBINA, I. i PONCE, J. (Coord.) *Convivencia ciudadana, seguridad pública y urbanismo. Diez textos fundamentales del panorama internacional*. Fundación Democracia y Gobierno Local. Diputació de Barcelona. Barcelona, 2008, pàg.235 a 247.

SAMPSON, R.J. i RAUDENBISCH, S.W. *Seeing disorder: neighborhood Stigma and the social Construction of Broken Windows*, dins de *Social Psychology Quarterly*, Vol. 67, num. 4, desembre 2004, pàg. 319-342 (24).

SAMPSON, R.J. i RAUDENBISCH, S.W. *Neighbourhoods and violent crime: A multilevel Study of Collective Efficacy*, a *Sciences_277* (1997): pàg. 918-925.

SAMPSON, R.J. i RAUDENBISCH, S.W. *Systematic Social Observation of Public Spaces: A new look at disorder in urban neighbourhoods I*, dins de *The American Journal of Sociology*, 195 (3).

SHERMAN, L.W. (dir.) *Policing for Crime Prevention*, dins de l'informe *Crime Prevention: What works, what doesn't, what's promising*, elaborat per encàrrec del Congrés dels Estats Units, Universitat de Maryland, 1998.

SKOGAN, W.G. a *Broken Windows: why-and how- we should take them seriously*, dins *Criminology and Public Policy*, Vol. 7, núm. 2, 2008, pàg. 195-202.

SKOGAN, W. *Disorder and Decline: crime and Decline Crime and the Spiral od Decay in American Neighbourhoods*. Free Press, New York, 1990.

SILVERMANN, E.B. *NYPD battles crime. Innovative strategies in Policing*. New York, Northeastern University Press, 1999.

SILVERMAN, E. i DELLA-BUSTINA, J., a *Urban Policing and the fear of Crime*, dins de *Urban studies* 38 (5-6), 2001, pàg. 941-957.

ST. JEAN, P.K.B. *Pockets of Crime. Broken windows, collective efficacy, and the criminal point of view*. Chicago i Londres, *The University of Chicago Press*. 2007.

TAYLOR, R.B. *The incivilities Thesi: Theory, meausrement and Policy*, a LANGWORTHY, R.H. (edit), *Measuring what works: Proceedings from the police research institute meeting, US Department of Justice. National Institute of Justice and Office of Community-Oriented Policing Services, Washington DC*, 1999, pàg. 65-88.

WILSON, J.Q., *Thinking about crime*. Basic Books. Nova York 1975.

WILSON, J.Q, KELLING, G.L. "Ventanas rotas: la policía y la seguridad vecinal", dins de ORTIZ DE URBINA, I. i PONCE, J. (Coord.) *Convivencia ciudadana, seguridad pública y urbanismo. Diez textos fundamentales del panorama internacional*. Fundación Democracia y Gobierno Local. Diputació de Barcelona. Barcelona, 2008, pàg. 307 a 325.

XU, Y.; FIEDLER, M.L. i FLAMING, K.H., A *Discovering the impact of Community Policing: The broken Windows Thesis, Collective Efficacy and citizens' judgment*, dins de *Journal of research in crime and delinquency*, vol. 42, núm. 2, maig 2005, 147-186.

La planificació local en seguretat

Santi Costa i Jesús Solores

Resum

Els canvis legislatius i, en especial, la Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya han generat un marc en el qual la planificació passa a ser l'eix central de la política de seguretat, entesa de forma integral i no només com les polítiques clàssiques de policia. Aquest nou marc genera desafiaments no exempts de situacions complexes que cal que es vagin solucionant a mesura que avancem en els processos de planificació.

Planificar suposa analitzar i estudiar els objectius proposats, així com la forma en la qual els aconseguirem; és una eina d'acció per decidir què farem i per a qui ho farem, i suposa, doncs, crear una o diverses estratègies d'actuació. Crear un pla té molts beneficis, des del punt de vista de la prevenció, però sobretot aclareix molts dubtes de quin és el camí i quines són les prioritats.

El Pla general de seguretat de Catalunya estableix les directrius i els criteris tècnics per a l'elaboració dels plans locals de seguretat, a l'efecte d'aconseguir la coordinació i la integració de la planificació en seguretat de les institucions catalanes.

L'objectiu del Pla de seguretat local és conèixer i avaluar l'estat de la seguretat pública, detectar les necessitats i demandes dels ciutadans i impulsar un model de millora contínua en l'eficàcia, eficiència i qualitat dels serveis de seguretat pública.

Paraules clau

seguretat, planificació, local, avaluació, sistema

1. Introducció

El present article reflexiona sobre la planificació en matèria de seguretat a Catalunya i, en especial, sobre els plans locals de seguretat de Catalunya.

Els canvis legislatius i, sobretot, la Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya han generat un marc en el qual la planificació passa a ser l'eix central de la política de seguretat, entesa de forma integral i no només com les polítiques clàssiques de policia. Aquest nou marc genera desafiaments no exempts de situacions complexes que cal que es vagin solucionant a mesura que avancem en els processos de planificació.

La planificació no ha de ser una activitat aïllada i separada de la resta de l'actuació, sinó que ha de ser l'eix vertebrador de la política de seguretat entesa com el conjunt d'actuacions que tenen com a objectiu la millora de la qualitat de vida dels ciutadans garantint-ne la seguretat. Aquesta millora ha d'anar acompanyada d'instruments de mesura que garanteixin el coneixement de la realitat per poder diagnosticar millor les problemàtiques i millorar les estratègies d'intervenció. Des d'aquesta perspectiva s'han elaborat els dos plans de seguretat de Catalunya existents actualment i que es descriuen en aquest article.

Durant els darrers anys, la planificació en seguretat ha anat avançant en el nostre país, però encara cal aprofundir molt més en aquesta direcció.

2. La política de seguretat

La política de seguretat és el conjunt d'objectius, decisions i accions adreçades a protegir les persones i els béns de qualsevol mena de violència il·legítima i a minimitzar o prevenir les conseqüències de les calamitats naturals i/o tecnològiques, així com a garantir la convivència pacífica entre la ciutadania. Per això, el sistema de seguretat pública de Catalunya s'ha configurat per donar una visió unitària i incloure les accions de les diverses administracions competents en aquesta matèria que, en tot cas, han d'actuar d'acord amb els principis de cooperació, col·laboració, lleialtat institucional i auxili mutu.³⁸

Des d'aquesta perspectiva, la funció de les administracions es centra en la provisió d'un servei públic. La garantia del dret a la seguretat i la seva exigibilitat per part de la ciutadania requereix que l'Administració plantegi la seva actuació en aquest camp, no com un seguit d'actuacions puntuals, sinó en els termes d'un servei públic sistemàtic i concebut de forma integral amb polítiques proactives i reactives.

³⁸ Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya.

3. Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya

Aquesta Llei és una fita important assolida en aquesta matèria: amb tots els problemes i dificultats, crea un sistema general de seguretat propi de Catalunya que té per objectiu ordenar les competències de la Generalitat en aquest àmbit –policia, protecció civil, trànsit, joc i espectacles, i seguretat privada– i marca, per primera vegada dins del sistema de seguretat, l'obligació de dur a terme una planificació global.

Els principis generals de la Llei es poden resumir en cinc punts fonamentals:

- la creació i l'ordenació d'un sistema de seguretat propi de Catalunya
- la planificació i avaluació de les actuacions i prevenció dels riscos i les amenaces
- la coresponsabilitat i complementarietat d'autoritats i d'administracions
- la coordinació i cooperació entre autoritats, administracions i serveis
- l'estructura i les eines bàsiques del sistema i la seva coordinació

Aquesta Llei dibuixa una estructura del sistema de seguretat basada fonamentalment en el sistema d'autoritats, els seus instruments (fonamentalment els cossos policials) i, finalment, el òrgans de coordinació i participació. Aquesta estructura, juntament amb la planificació, configura una organització del sistema complexa que s'ha de subratllar.

Quant al sistema d'autoritats, la Llei planteja la importància que tenen en el sistema, les enumera i els adjudica unes funcions concretes. Centrar com a element prioritari les autoritats del sistema té un caràcter innovador i rellevant, tenint en compte que fins ara el centre eren els instruments. La Llei atorga al conseller/a competent en matèria de seguretat pública l'autoritat de dirigir la política de seguretat de Catalunya, sens perjudici de les funcions que corresponen a les autoritats de l'Estat, i, en l'àmbit local, estableix els alcaldes i alcaldesses com a autoritats superiors en matèria de seguretat, en el marc de les seves competències.

Els instruments bàsics del sistema de seguretat pública de Catalunya són la Policia de la Generalitat–Mossos d'Esquadra, que s'ha desplegat en substitució de les policies de l'Estat amb les competències establertes, i les policies locals, que també formen part del que anomenem Policia de Catalunya.

4. Principis del sistema de seguretat pública de Catalunya

El sistema de seguretat pública de Catalunya s'inspira en els principis següents³⁹:

- a) Prevenció dels riscos i les amenaces
- b) Adequació del servei públic a la demanda social
- c) Proximitat als ciutadans i descentralització dels serveis
- d) Eficàcia i eficiència de l'acció pública
- e) Planificació i avaluació de les actuacions
- f) Proporcionalitat de la intervenció pública
- g) Coresponsabilitat i complementarietat d'autoritats i administracions
- h) Coordinació i cooperació entre autoritats, administracions i serveis
- i) Transparència i informació als ciutadans

Vegem què signifiquen cadascun:

a) Prevenció dels riscos i les amenaces

La seguretat, com a servei públic, no pot limitar-se a actuacions de correcció (reactives) que simplement restauen la situació inicial, sinó que ha de buscar la millora contínua en l'estat general de la seguretat. Per aconseguir-ho, s'han d'intentar preveure les situacions de risc potencial i adoptar mesures preventives per evitar-les o atenuar-ne l'impacte. Invertint en prevenció, millorarà l'eficàcia en els resultats assolits i l'eficiència en els recursos emprats.

Però és que, anant més enllà, la seguretat integral pot esdevenir seguretat proactiva i, amb la intervenció transversal del major nombre d'operadors possible, desenvolupar accions orientades a analitzar les causes que motiven les situacions d'inseguretat. Per tant, una seguretat proactiva té com a objectiu no només corregir o preveure, sinó, sobretot, minimitzar els riscos.

b) Adequació del servei públic a la demanda social

Si la seguretat té una veritable vocació de servei, la seva organització i actuació ha d'orientar-se inequívocament a conèixer i donar resposta a les necessitats dels ciutadans, que són els seus usuaris. Treballar d'esquenes a la societat és fer de la seguretat un sistema paternalista i ineficaç, ja que no presta atenció a les demandes i,

³⁹ Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya. (Article 2)

per tant, mai no assoleix els resultats que s'esperen.

c) Proximitat als ciutadans i descentralització dels serveis

L'estratègia més eficient per impulsar un sistema de seguretat pública és la proximitat als ciutadans, que permetrà optimitzar el coneixement de les seves necessitats i demandes, i agilitar-ne la resposta. Una conseqüència immediata de la proximitat com a estratègia és la descentralització de serveis, la desaparició dels vells monopolis de la seguretat, i la dispersió/delegació de les actuacions en l'espai i entre els diferents operadors del sistema.

d) Eficàcia i eficiència de l'acció pública

Dos elements bàsics de la qualitat d'un servei són l'eficàcia i l'eficiència. Dos principis que s'han de tenir particularment presents en el cas dels serveis públics, ja que els ciutadans no són només els usuaris del sistema (com ho podrien ser de qualsevol altra empresa privada), sinó també els titulars principals, a través de l'Administració. De fet, un servei públic no té raó d'existir si no és per aconseguir uns objectius i no pot existir si no opera amb uns mitjans sostenibles. L'eficàcia i l'eficiència, per tant, són dos criteris fonamentals per valorar el sistema de seguretat.

e) Planificació i avaluació de les actuacions

L'articulació d'una organització transversal, en què s'ha de coordinar la intervenció de múltiples operadors, exigeix que les seves actuacions siguin perfectament planificades. Només així tots els operadors implicats sabran què, qui, com, quan, on i per què han d'actuar.

El corol·lari final de la planificació és l'avaluació dels resultats efectivament assolits, i dels processos i mitjans utilitzats. Aquesta avaluació s'ha de realitzar de manera sistemàtica (amb indicadors de control) i respon a dues finalitats bàsiques:

- Analitzar el desenvolupament de l'actuació planificada.
- Obtenir informació susceptible de ser utilitzada com a referència per a la planificació d'altres accions

L'avaluació, doncs, ha de ser un exercici continu, abans, durant i després de qualsevol pla d'actuació.

f) Proporcionalitat de la intervenció pública.

Les intervencions transversals, doncs, han de ser proporcionals als resultats que es volen assolir i consensuades entre els operadors i la ciutadania, atès que cadascun és el millor coneixedor de l'afectació que pot tenir per al seu àmbit d'actuació.

g) Coresponsabilitat i complementarietat d'autoritats i administracions

La coherència amb un model d'actuació transversal comporta que els diferents operadors que hi intervenen ho facin en un plànol d'igualtat i es considerin a tots els efectes coresponsables de l'estat de la seguretat. La coresponsabilitat, llavors, implica:

- Les autoritats que dirigeixen el sistema de seguretat.
- Les administracions (estatal, autonòmica i local).
- Els serveis públics i privats que, directament o indirectament, incideixen en l'àmbit de la seguretat.
- Els mateixos ciutadans, que s'han de considerar agents actius dins el sistema.

h) Coordinació i cooperació entre autoritats, administracions i serveis

Com a conseqüència directa de la coresponsabilitat, els operadors de la seguretat pública hauran de coordinar les seves accions, emmarcant-les en un objectiu general comú i complementant-les amb les actuacions que portin a terme la resta d'operadors.

Òbviament, quan sigui necessari, i per tal que el sistema assoleixi la major eficàcia i eficiència funcional, els operadors s'hauran de prestar suport mutu i cooperació, i, si és possible, hauran d'actuar de manera conjunta.

i) Transparència i informació als ciutadans

Finalment, la seguretat pública com a servei a la ciutadania, amb la població com a agent actiu, exigeix que els ciutadans tinguin una participació molt directa en els processos d'informació i decisió.

La seguretat, amb les garanties necessàries, ha de permetre l'accés fàcil i transparent de la ciutadania. Perquè en darrera instància hem de recordar que, per a les persones, la seguretat és sobretot seguretat subjectiva i que la informació genera seguretat, mentre que la desinformació provoca inseguretat.

5. La planificació: El Pla general de seguretat pública de Catalunya⁴⁰

Planificar suposa analitzar i estudiar els objectius proposats, així com la forma en la qual els aconseguirem; és una eina d'acció per decidir què farem i per a qui ho fem, en quin moment cal fer-ho i quins recursos caldran. Per això, suposa, doncs, crear una o diverses estratègies d'actuació. Crear un pla té molts beneficis, des del punt de vista de la prevenció, però sobretot aclareix molts dubtes de quin és el camí i quines són les prioritats.

Tota organització ha d'ordenar el seu funcionament obeint a uns objectius establerts prèviament en una planificació. Una part molt important és la creació d'eines que ajudin a assolir els objectius i a mesurar-ne tant el grau de compliment com els resultats obtinguts. Si haguéssim de fer un símil de la planificació, diríem que és com la locomotora d'un tren que arrossega les activitats restants i que, si no funcionés, els vagons s'aturarien.

Les decisions que prenem avui marcaran el rumb que tindrem demà. Per això, llevat que les nostres decisions d'avui formin part d'un futur planejat, només seran conjectures i orientacions contradictòries i possiblement sense utilitat.

El Govern ha d'aprovar el Pla general de seguretat de Catalunya, que ha d'integrar les previsions generals de riscos, actuacions i mitjans, inclosos els de seguretat privada, en matèria de seguretat ciutadana, emergències, seguretat viària i d'altres que afectin la convivència ciutadana i la seguretat de les persones i els béns a Catalunya.⁴¹ Amb aquesta previsió, des de la Generalitat de Catalunya s'han presentat, fins ara, dues edicions de plans generals de seguretat, que comentarem a continuació.

El Pla general de seguretat de Catalunya (PGSC) parteix dels diversos instruments de coneixement i d'avaluació de la seguretat de què es disposa, especialment de l'*Informe de seguretat de Catalunya* presentat al Parlament. Aquest informe recull principalment les dades de l'estadística policial, de l'*Enquesta de seguretat pública de Catalunya*, dels serveis de Bombers i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Aquests plans s'han redactat amb el coneixement i el reconeixement de les diferents planificacions sectorials que ha engegat el Govern de la Generalitat de Catalunya i, en concret, els impulsats pel Departament d'Interior.

⁴⁰ Per més informació COSTA, S. i SOLORES, J. "La planificació en les polítiques públiques de Seguretat. El Pla general de seguretat de Catalunya". *Revista Catalana de Seguretat Pública*, maig 2009.

⁴¹ Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya (article 15.1).

Els dos plans generals de seguretat aprovats a Catalunya han estat fruit del treball de moltes persones, implicades directament o indirectament en la seguretat del nostre país.

D'acord amb la Llei d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya, el Govern va aprovar el primer Pla general de seguretat de Catalunya l'any 2006 – 2007, el qual va esdevenir el primer instrument de planificació de la seguretat des d'aquest nou enfocament integral a Catalunya. La finalitat d'aquest pla va ser fonamentalment la construcció d'un sistema de seguretat pública, en primer lloc, i també la necessitat d'aplegar tant les mesures reactives com les proactives, posant especial èmfasi en la coordinació de les administracions públiques, dels operatius policials i d'emergències i de protecció civil, i, finalment, establir els principis de coresponsabilitat i lleialtat institucional.

El Pla general de seguretat de Catalunya 2008-2011 és la segona experiència catalana en planificació integral de la seguretat, en consonància amb l'article 15 de la Llei 4/2003. Després de la primera experiència en planificació general, i tenint en compte l'avaluació d'aquesta i les diverses planificacions sectorials desenvolupades per les unitats del Departament d'Interior que s'han fet o que es preveu fer, el nou Pla general de seguretat ha dotat d'uns criteris generals tota la planificació sectorial que es faci, de comú acord amb les unitats departamentals i amb una periodicitat més àmplia, en concret quadriennal, amb una revisió cada dos anys.

6. El sistema de seguretat pública en l'àmbit local

Les administracions públiques amb competències sobre seguretat han d'atenir-se, en llurs relacions mútues, als principis següents:

- Lleialtat institucional i ple respecte de competències
- Informació recíproca
- Coordinació en l'actuació i en la prestació dels serveis
- Col·laboració i cooperació i assistència mútua

6.1. Els alcaldes

En l'àmbit local, els alcaldes són l'autoritat superior en matèria de seguretat, en el marc de llurs competències⁴². També tenen la condició d'autoritats de seguretat els delegats territorials del Govern i les persones titulars d'òrgans del Departament competent en matèria de seguretat pública o dels ajuntaments que, per atribució legal o per delegació expressa del conseller o de l'alcalde, exerceixin les funcions corresponents en la matèria.

Corresponen als **alcaldes**, entre d'altres, les funcions següents, sens perjudici de la resta de funcions que els assigna la legislació local:

- Dirigir la política de seguretat en llur municipi.
- Presidir la junta local de seguretat i executar-ne els acords.
- Ordenar i dirigir les actuacions municipals en matèria de seguretat.
- Exercir el comandament superior de la policia local.
- Impulsar i coordinar, en l'àmbit municipal, les accions necessàries per aconseguir les finalitats d'aquesta Llei.
- Informar al Ple de l'ajuntament sobre el pla local de seguretat, aprovat per la junta local de seguretat.
- Informar anualment al Ple de l'ajuntament sobre l'aplicació i les incidències del pla local de seguretat.
- Exercir la potestat sancionadora.

6.2. Les juntes locals de seguretat

Als municipis que tinguin policia local hi ha d'haver una junta local de seguretat, com a òrgan col·legiat de col·laboració i coordinació general dels diversos cossos de policia i altres serveis de seguretat que operen en el seu territori i de participació ciutadana en el sistema de seguretat⁴³.

La junta local de seguretat està integrada per:

- L'alcalde.
- El delegat del Govern.
- El regidor delegat en matèria de seguretat ciutadana.
- El cap de la comissaria o l'ABP dels Mossos d'Esquadra.

⁴² Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya. (Article 4.1)

⁴³ Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya. (Article 9)

- El cap de la policia local.
- Els caps de la Guàrdia Civil i del Cos Nacional de Policia que tinguin responsabilitats funcionals en el municipi, si així ho acorda l'Administració de l'Estat.
- Representants de la judicatura i de la fiscalia, quan ho requereixin els assumptes a tractar i si així ho acorda l'Administració de l'Estat.
- Associacions i entitats veïnals i ciutadanes del municipi, en el cas que puguin ser afectades pels assumptes a tractar (si hi són convocades).
- Tècnics en matèria de seguretat, si els assumptes a tractar ho requereixen (si hi són convocats) i, especialment, les persones responsables dels serveis d'emergències, serveis socials, trànsit i seguretat viària, i joc i espectacles. També s'hi poden convocar responsables de serveis de seguretat privada.
- La junta local de seguretat s'ha de reunir en sessió ordinària, convocada pel president o presidenta, amb caràcter trimestral. Una de les sessions anuals ha de ser plenària i s'hi han de convidar els vocals no permanents i les persones i les entitats ciutadanes, amb la finalitat de conèixer el pla de seguretat local i debatre la situació general de seguretat al municipi.

Les juntes locals de seguretat tenen les funcions següents⁴⁴:

- Analitzar i valorar la situació de la seguretat pública en el municipi i concretar les polítiques de seguretat corresponents.
- Elaborar i aprovar el pla de seguretat local i els plans d'actuació específics, i fer-ne el seguiment i l'avaluació mitjançant un informe anual. Els plans i els informes s'han de trametre al Ple de l'ajuntament, perquè en tinguin la informació, i al conseller d'Interior.
- Conèixer els plans d'emergències, de seguretat viària, de seguretat en esdeveniments esportius i de joc i espectacles, i d'altres que incideixin en la situació de seguretat del municipi, i tenir-los en compte en les previsions del pla local de seguretat.
- Concretar en l'àmbit respectiu els mitjans i els procediments establerts de col·laboració, coordinació i cooperació dels cossos i els serveis de seguretat que actuen en el municipi.
- Promoure les iniciatives i formular les propostes que siguin convenientes als organismes competents per a la millor col·laboració, coordinació i cooperació dels cossos i serveis de seguretat.

⁴⁴ Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya. (Article 10)

6.3. Mesa de coordinació operativa

Les juntes locals de seguretat han de crear una mesa de coordinació operativa, com a òrgan permanent i estable de coordinació i de cooperació dels diversos cossos i serveis de seguretat al municipi⁴⁵.

La mesa de coordinació operativa ha d'estar integrada pels caps dels Mossos d'Esquadra i de la policia local i, si escau, pels altres comandaments de policia o de seguretat que determini la junta local.

La mesa de coordinació operativa té les funcions següents:

- Executar els acords de la junta local de seguretat.
- Assegurar l'intercanvi d'informació entre cossos i serveis.
- Assegurar la coordinació operativa de les actuacions.
- Elaborar propostes de plans de seguretat i de coordinació de serveis de seguretat, i presentar-los a la junta local.

6.4. Convenis

El Govern, per mitjà del Departament competent en matèria de seguretat pública, i els ajuntaments interessats poden signar convenis de col·laboració amb la finalitat de concretar les formes i els procediments de coordinació i cooperació en els serveis i les actuacions per al desenvolupament de polítiques públiques en els diferents àmbits de la seguretat. Aquests convenis han d'incloure, si escau, protocols que delimitin les actuacions dels serveis respectius, especialment els policials, en els àmbits en què coincideixin o puguin coincidir les accions respectives. En poden formar part, segons l'objecte del conveni, altres departaments de la Generalitat i altres administracions, institucions i entitats públiques o privades.

6.5. Participació ciutadana

Els ciutadans tenen dret a participar en les tasques de seguretat pública mitjançant les associacions i les entitats que tenen representació al Consell de Seguretat de Catalunya, a les juntes locals i a les comissions regionals.

Els òrgans competents per a l'aprovació dels plans de seguretat poden fer les consultes prèvies que creguin necessàries a les associacions i les entitats que

⁴⁵ Llei 4/2003 d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya. (Article 11)

representin interessos i col·lectius que en resultin afectats.

6.6. Dret d'informació

Els ciutadans tenen dret a ésser informats de les situacions d'especial risc per a la seguretat pública que els afectin i de les mesures adoptades.

6.7. Queixes i peticions

Els ciutadans poden dirigir a les autoritats de seguretat les queixes i les peticions que creguin oportunes sobre la prestació dels diversos serveis de seguretat i l'actuació dels agents.

6.8. Atenció als ciutadans

El Govern ha de promoure de manera constant la simplificació i la facilitat de l'accés dels ciutadans als serveis de seguretat, especialment en els àmbits de la informació, la recepció de denúncies, l'atenció d'emergències i la recepció i tramitació de queixes i peticions.

7. Plans locals de seguretat

El pla local de seguretat és un projecte que pretén mobilitzar amb el màxim rendiment les capacitats del sistema local de seguretat pública, i acaba convertint-se en el desencadenant d'un procés de millora contínua en totes les seves vessants.

Per tenir èxit, les estratègies de seguretat han de ser sensibles a les preocupacions i els interessos de la comunitat. Per això, la ciutadania ha d'estar implicada en la definició de les problemàtiques del municipi i és la més indicada per aportar-hi solucions.

El Pla general de seguretat de Catalunya estableix les directrius i els criteris tècnics per a l'elaboració dels plans locals de seguretat, a l'efecte d'aconseguir la coordinació i la integració de la planificació en seguretat de les institucions catalanes.

Hem de dir que el precedent més important tant del Pla general de seguretat de Catalunya com dels plans locals de seguretat ha estat l'elaboració del Pla local de seguretat de Mataró l'any 2005. Mataró va ser el primer municipi de Catalunya que es va dotar d'un Pla de seguretat local amb la participació de diverses institucions,

l'Ajuntament i el Departament d'Interior de la Generalitat. El Pla està destinat a coordinar de manera transversal les accions en matèria de seguretat que desenvolupen els cossos i forces de seguretat presents a la ciutat, amb la implicació dels diferents serveis municipals i institucions competents.

L'objectiu del Pla de seguretat local és conèixer i avaluar l'estat de la seguretat pública, detectar les necessitats i demandes dels ciutadans i impulsar un model de millora contínua en l'eficàcia, eficiència i qualitat dels serveis de seguretat pública.

Per aconseguir aquest objectiu es va proposar crear un sistema global que coordinés tots els serveis públics amb competències en matèria de seguretat, així com la participació dels ciutadans.

7.1. Metodologia d'elaboració dels plans locals de seguretat ⁴⁶

Els plans locals de seguretat han de respondre a dues necessitats:

- En primer lloc, aplicar a escala local els criteris i les prioritats que estableix el Pla general de seguretat de Catalunya. Dit d'una altra manera: han de donar coherència a les polítiques de seguretat del país en l'àmbit territorial més immediat.
- En segon lloc, han de donar resposta a les necessitats de seguretat a escala local.

Per tal que el resultat de tot plegat tingui prou consistència perquè serveixi com una eina útil de gestió de la seguretat, cal que es segueixin uns procediments d'elaboració coherents i es respectin uns continguts concrets en les diferents fases o moments d'elaboració.

Amb aquesta finalitat i per garantir la coordinació, el PGSC defineix les fases d'implementació dels plans locals de seguretat:

- Fase inicial o de preparació
- Procediment d'elaboració
- Contingut
- Aplicació, seguiment i avaluació

7.1.1. Fase inicial o de preparació

Ha de fonamentar-se en unes bases indubtablement objectives i hauria de tenir en compte necessàriament les fonts següents:

⁴⁶ Per més informació Pla general de seguretat de Catalunya 2008 - 2011

- *Enquesta de seguretat pública de Catalunya*, quan s'escaigui. L'Enquesta aporta informació en l'àmbit local de Catalunya i també en àmbits més específics. Quan hi hagi dades específiques sobre el municipi objecte del Pla, aquestes dades resulten vinculants a l'hora de plantejar polítiques i accions de resposta.
- Altres enquestes sobre seguretat. Aquestes enquestes s'han de dur a terme seguint els paràmetres tècnics acceptats pels professionals.
- Estadístiques de les policies que operen en el territori.
 - Policia de la Generalitat–Mossos d'Esquadra
 - Policia Local
- Estadístiques d'emergències relatives al territori municipal. Les dades dels diferents registres municipals sobre bombers i protecció civil que continguin informació que pugui tenir implicacions en la seguretat.
- Dades dels diferents registres municipals que continguin informació que pugui tenir implicacions en la seguretat.
- Dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya relatives al municipi. Les dades estadístiques específiques d'un municipi determinat.
- Problemàtiques i necessitats detectades arran de les consultes amb les associacions de veïns més representatives.
- Les prioritats que estableix el Pla general de seguretat de Catalunya. Adequació a escala municipal de les prioritats que fixa el Pla general de seguretat de Catalunya.
- Altres plans elaborats i aprovats pel Departament d'Interior i els dels altres departaments de la Generalitat que hi puguin tenir incidència. Seguiments i adequació d'altres plans elaborats pel departament competent en matèria de seguretat pública i per altres departaments de la Generalitat que puguin tenir incidència en aspectes de la seguretat en l'àmbit municipal.
- Tots aquells informes i estudis oficials que facin referència a àrees amb implicació en la seguretat.
- Les dades bàsiques del municipi.

7.1.2. Procediment d'elaboració

El procediment d'elaboració del Pla local de seguretat està condicionat a les diferents característiques dels municipis. No obstant això, en el procés d'elaboració i per tal de garantir que les necessitats de tots els col·lectius i grups són tingudes en compte, cal que hi participin els actors següents:

- La Junta Local de Seguretat ha de ser-ne la impulsora.
- Òrgans i institucions que tenen responsabilitats o la col·laboració dels quals és imprescindible.

Cal identificar-los, encara que no participin necessàriament en tot el procés. Se'ls haurà de consultar i escoltar en els seus àmbits respectius. És necessari determinar quins han de participar de forma estable en la Comissió, en funció de la seva representativitat o del seu àmbit d'actuació. En tot cas, han de ser-hi:

- Policia Local
- Policia de la Generalitat–Mossos d'Esquadra
- Subdirecció General de Coordinació de la Policia de Catalunya
- Responsable de bombers i seguretat civil
- Responsables de serveis municipals
- Directores d'escoles i instituts (en relació amb al seu àmbit d'actuació)
- Directores de centres de salut (en accions relacionades amb el seu àmbit d'actuació)
- Representants de les associacions de veïns i de comerciants
- Altres associacions ciutadanes quan s'abordin temes o problemàtiques que els afectin directament.

Abans de l'aprovació definitiva, la Junta Local de Seguretat ha de trametre el projecte del Pla a la persona titular del Departament amb competències en matèria de seguretat pública, que en garantirà l'adequació al Pla general de seguretat de Catalunya i el trametrà als òrgans superiors de coordinació i participació.

7.1.3. Contingut

Els plans locals de seguretat han d'incloure necessàriament:

a) Previsions generals de riscos a escala municipal:

- seguretat ciutadana
- d'emergències
- de seguretat viària
- altres que afectin la convivència ciutadana i la seguretat de persones i béns

b) Actuacions/accions per fer-hi front

Les accions poden ser de dos tipus:

- Mesures d'aplicació certa, adreçades a redreçar problemàtiques actuals o permanents prèviament detectades o a prevenir calamitats o catàstrofes. Caldrà especificar el territori afectat i la periodicitat de les mesures.

- Mesures d'aplicació hipotètica, adreçades a reaccionar, protegint persones i béns en cas de fer-se efectiu un perill hipotètic. En aquest cas, caldrà identificar els supòsits i les condicions que posen en marxa aquestes mesures així com els que les fan cessar.
- c) Mitjans que cal utilitzar en l'execució del Pla:
- Recursos de totes les administracions existents en el territori.
 - Recursos de seguretat privada.
 - Recursos privats que es poden utilitzar amb finalitats públiques en situacions d'especial necessitat.
- d) Persones/autoritats responsables de la coordinació i execució del Pla, i també responsables concrets de totes les administracions, institucions i organitzacions intervinents en cada supòsit.

En el procés d'elaboració les persones responsables poden ser:

- Representants dels centres d'assistència sanitària (o, millor dit, de l'Administració sanitària)
- Responsables de cossos de voluntariat
 - bombers
 - protecció civil
 - agents forestals
 - altres
- Responsables de serveis que puguin ser necessaris en situacions d'emergència
 - transports públics
 - telecomunicacions
 - altres (serveis de neteja, etc.)
- Representants d'associacions de persones que es dediquin a dur a terme activitats professionals o de lleure que comporten un risc per a les persones o els béns.

7.1.4. Seguiment i avaluació

Per tal de fer factible la seva aplicació, el Pla ha de preveure mecanismes de seguiment i avaluació, com són:

- Hi ha de constar una o més persones (amb el càrrec de director o anàleg) responsables de la seva aplicació i seguiment. En el cas d'integrar diversos plans

sectorials en el Pla local de seguretat, aquests “subplans” també han de tenir una persona responsable.

- Ha d'incloure indicadors que permetin constatar que les accions previstes s'han dut a terme de manera satisfactòria. Aquests indicadors han de ser tant de tipus quantitatiu com qualitatiu.
- La Junta Local de Seguretat ha de fer un seguiment semestral del Pla. Per seguiment s'entén (a partir d'un informe de l'equip del/de la responsable de l'execució del Pla):
 - Analitzar l'estat d'aplicació de les mesures previstes (s'han dut a terme o no i amb quines incidències).
 - Comprovar si les mesures aplicades assoleixen els objectius (utilitzant els indicadors).
 - Proposar correccions a les mesures previstes per tal d'adaptar-les a la nova realitat.
 - Proposar nous estudis i/o indicadors que ajudin a avaluar l'efecte de les accions.
- Anualment es podrà fer una revisió formal del Pla per tal d'actualitzar-lo i caldrà informar al Departament d'Interior de l'estat de desenvolupament i de les reformes.
- Com a mínim bianualment, i prèviament a l'elaboració del nou Pla, caldrà fer un informe sobre l'estat de la seguretat al municipi i sobre l'efectivitat del Pla amb la participació d'experts externs a l'Administració local corresponent, d'acord amb els criteris que estableix el Consell de Seguretat de Catalunya.

8. Conclusions

El camí cap a la introducció de la planificació en els àmbits del que anomenem *seguretat pública* és un camí que progressa lentament, però de forma constant. Partim d'experiències de planificació consolidades, especialment en seguretat viària i protecció civil. El més important de tot el procés és la millora de la construcció d'instruments d'anàlisi i avaluació per tal de diagnosticar amb més precisió l'estat de la situació i així poder iniciar amb més coneixement els processos de planificació, de manera que es puguin donar no només respostes reactives, sinó també millorar la possibilitat d'anticipació de les problemàtiques amb l'objectiu de donar respostes proactives a les demandes socials en matèria de seguretat pública.

La planificació ha de ser de tota l'organització des de l'inici d'un procés fins a l'avaluació perquè d'aquesta manera es garanteix l'èxit de les actuacions. Un procés de planificació en el qual els membres de l'organització no participin està condemnat al fracàs i no aconseguirà cap dels seus objectius principals.

Les dues experiències del Pla general de seguretat de Catalunya que s'han portat a terme a Catalunya han situat la planificació integral de la seguretat com una estratègia del Govern de la Generalitat. Aquestes dues experiències han comportat obrir un camí que cal que es consolidi en el futur.

La primera experiència, el PGSC 2006-2007, va comportar un repte ja que mancaven referents internacionals i es va haver de treballar amb un alt grau de creativitat i imaginació. L'èxit d'aquest Pla va ser la consolidació de la necessitat de planificar i donar un impuls a la construcció del nou sistema de seguretat pública, que era prioritari en aquells moments.

L'aprovació del segon, el PGSC 2008-2010, ha centrat el seu objectiu en el foment de la planificació sectorial i en la integració d'aquesta a la planificació general. No obstant això, també es centra en la qualitat dels serveis i en la possibilitat d'avaluar-los per poder millorar-los. Cal veure com es desenvolupa aquest nou Pla i com s'integra en el conjunt de l'organització, però el que sí podem assegurar és la necessitat que els instruments de planificació cada dia estiguin més presents en les polítiques públiques de seguretat.

El Pla general de seguretat de Catalunya estableix les directrius i els criteris tècnics per a l'elaboració dels plans locals de seguretat, per aconseguir-ne la coordinació i la integració adequades.

Els plans locals de seguretat han de donar resposta a necessitats específiques de seguretat en l'àmbit local i aplicar els criteris i les prioritats que estableix el Pla general de seguretat de Catalunya. L'Experiència del Pla local de seguretat de Mataró ens demostra la utilitat d'aquest instrument de planificació estratègica.

La Junta Local de Seguretat ha d'aprovar els plans locals de seguretat i integrar les previsions generals de riscos, actuacions i instruments, inclosos els de seguretat privada en matèria de seguretat ciutadana, emergències, seguretat viària i d'altres que afecten la convivència ciutadana i la seguretat de les persones i béns, així com establir els criteris tècnics per a la coordinació entre els diferents actors implicats en la seguretat de cada municipi i donar coherència a les polítiques de seguretat del país.

Els plans locals de seguretat han de ser els instruments que complementin la planificació general en seguretat. Aquesta tasca, que ha de ser prioritària, permetrà evolucionar cap a una millor coordinació dels serveis que intervenen en la seguretat en cada àmbit territorial i la millor concreció de les estratègies d'actuació i la comunicació amb la ciutadania.

Bibliografia i enllaços

COSTA, S. i SOLORES, J. “La planificació en les polítiques públiques de Seguretat. El Pla general de seguretat de Catalunya”. *Revista Catalana de Seguretat Pública*, maig 2009.

“Llei 4/2003, de 7 d'abril, del sistema de seguretat pública de Catalunya”. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (7 d'abril de 2003).

Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació. *El Pla general de seguretat de Catalunya 2006-2007*.

Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació. *El Pla general de seguretat de Catalunya 2008-2013*.

FERNÁNDEZ ROMERO, A. *Dirección y planificación: estrategias en las empresas y organizaciones*. Madrid: Díaz de Santos, 2004.

Generalitat de Catalunya
< www.gencat.cat/interior >

Ajuntament de Mataró
< www.mataro.org >

Globalització i delinqüència organitzada

ACAC⁴⁷

Resum

Contràriament a la delinqüència ordinària, la delinqüència organitzada (DO) passa inadvertida a la ciutadania ja que, d'una manera directa i en la majoria de casos, no causa alarma social. A causa d'aquesta invisibilitat resulta difícil per a la societat percebre la veritable problemàtica que emmascara aquest fenomen i la repercussió que pot arribar a tenir en diferents àmbits, com ara el social, l'econòmic o el polític.

Per lluitar contra la delinqüència organitzada cal tenir un coneixement ampli d'aquest fenomen. Els serveis policials requereixen no només unitats adreçades a l'acció operativa sinó també d'altres unitats especialitzades en la producció d'intel·ligència. La informació analitzada i tractada serveix perquè els grups operatius puguin arribar a desarticlar d'arrel les estructures criminals.

L'objectiu d'aquest article és presentar un fenomen complex com és la DO, amb la finalitat de donar-la a conèixer des del punt de vista teòric i policial.

La definició del concepte de DO, el seu marc jurídic, les eines utilitzades per la Policia de la Generalitat–Mossos d'Esquadra per afrontar-la i la naturalesa de les organitzacions que actuen a Catalunya són el contingut dels apartats en què s'estructura aquest article.

Paraules clau

Paraules clau: delinqüència organitzada, globalització, intel·ligència i investigació.

1. Introducció

El procés de globalització s'ha assentat com un fenomen inqüestionable que ha modificat extremadament els fonaments de les societats i, evidentment, la delinqüència no s'ha quedat al marge dels canvis. Els grups de delinqüència organitzada s'han adaptat molt ràpidament a les noves circumstàncies que deriven del nou model social i

⁴⁷ Àrea Central d'Anàlisi de la Criminalitat de la Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra

són un exemple clar de la capacitat de convertir un canvi social en oportunitat delictiva i l'oportunitat en fets delictius.

El desenvolupament de les tecnologies de la informació i la comunicació i del transport, ha facilitat la globalització de l'economia i això ha permès de manera no intencionada l'expansió a escala internacional de les grans organitzacions criminals, tenint com a resultat un nou model de delinqüència organitzada basat en l'operativitat a escala mundial i amb àmplies connexions internacionals.

La delinqüència sempre s'ha presentat com una xacra per a la societat, però la transnacionalització de la criminalitat ha convertit un problema local en una amenaça global de primer ordre.

S'ha de tenir present que la delinqüència es mou en el món de la il·legalitat, fet que li permet aprofitar qualsevol escletxa del sistema, i la delinqüència organitzada ha interpretat el procés de globalització com una gran fissura per on canalitzar, amagar i donar sortida a les seves activitats.

En el marc teòric, la delinqüència organitzada fa referència a aquelles organitzacions que fan un ús massiu dels moviments de persones, mercaderies i capitals per portar a terme la seva activitat il·lícita, ja sigui fruit de l'activitat principal, o vinculada a una activitat instrumental o col·lateral.

Tot i que policialment es considera que no tots els grups de delinqüència organitzada actuen fora dels límits nacionals dels seus membres, sí que la majoria ho fan. Iniciat el segle XXI, és poc probable que en el context actual les organitzacions criminals estiguin formades per membres d'una sola nacionalitat, actuïn exclusivament en el territori interior d'un país o no moguin capitals d'un país a un altre.

Una constatació de l'amenaça és que la meitat de grups considerats com de delinqüència organitzada desarticulats per la Policia de la Generalitat–Mossos d'Esquadra (PG-ME) mantenien algun tipus de connexió internacional.

La tasca diària de lluita contra la delinqüència organitzada deixa clar que el context delinqüencial ha canviat i que les tipologies delictives poden estar variant en paral·lel a les portes que obre la nova societat.

2. El concepte de delinqüència organitzada

La delinqüència organitzada (DO) pot ser analitzada des de diferents perspectives: institucional, financera, criminològica, jurídica, penal, etc. Però també es pot considerar com un concepte policial que ha servit per catalogar un conjunt de delictes (de fet són delictes comuns) comesos per persones que formen part d'una organització (lícita o il·lícita) i que es reparteixen les diverses accions encaminades a la comissió del fet delictiu.

Molts autors coincideixen que la DO és una forma complexa de delinqüència transnacional, al marge de peculiaritats nacionals, i que té unes característiques convergents a diversos països:

- Associació duradora d'un grup de persones
- Perpetració de delictes greus
- Satisfacció d'una demanda de béns i serveis (il·legals)
- Protecció sistemàtica contra la persecució penal
- Ús sistemàtic de la violència i les amenaces
- Intent d'adquirir influència sobre l'Estat i l'economia
- Creació i utilització d'estructures empresarials

La globalització de l'economia i els avenços tecnològics es troben en el moll de l'os dels canvis de la delinqüència organitzada, però igualment el seu desenvolupament ha anat lligat als importants canvis de model polític i econòmic dels països de l'antiga òrbita soviètica.

Actualment es considera que la delinqüència organitzada evoluciona cap a una pràctica delinqüencial assentada sobre l'augment de la violència, la tendència a la professionalització, els intents de globalització de les activitats i la propensió a la corrupció.

Ara bé, la definició pot tenir múltiples variables segons qui l'efectua. En aquests moments el referent més important i marc d'aquestes definicions conceptuals és la Convenció de les Nacions Unides contra la delinqüència organitzada Transnacional.

La Convenció de Palerm de les Nacions Unides contra la delinqüència organitzada transnacional es va aprovar el 12 de desembre de 2000. Representants de 150 països

van signar a la ciutat italiana de Palerm el primer tractat de vinculació jurídica contra la delinqüència organitzada.⁴⁸ Actualment el tractat ha estat ratificat per 118 parlaments.

El document signat consta de 41 articles que tipifiquen tres delictes ja recollits en les lleis internacionals, però que no tenien rang internacional: associació il·lícita, blanqueig de diners i obstrucció a la justícia.

Per primera vegada la justícia dels països que van subscriure la convenció disposaven d'un instrument per perseguir els presumptes delinqüents més enllà de les seves pròpies fronteres. El secret bancari deixava d'existir en tot l'àmbit territorial del tractat i van quedar fora de la llei els comptes bancaris anònims. Amb la Convenció de Palerm es va preveure que els jutges poguessin confiscar els béns dels "mafiosos" allà on fossin. També va simplificar els processos d'extradició segons els models adoptats per l'Estat espanyol, Itàlia i França.

Així mateix, s'aposta per tendir a endurir la legislació pel combat dels delictes transfronterers, per la creació de vies d'informació i el foment de la cooperació internacional en matèria de blanqueig.

En definitiva, l'objectiu de la Convenció va ser convertir la cooperació entre estats en l'eina principal contra les "màfies internacionals".

La mateixa Convenció, per unificar criteris i conceptes a l'hora de parlar de delinqüència organitzada transnacional, introduïa en el seu articulat 10 definicions que van complementar i actualitzar la terminologia, de les quals destaquen les següents:

- *Grup delictiu organitzat: Grup estructurat de tres o més persones amb certa duració en el temps i que actua concertadament amb el propòsit de cometre un o més delictes greus o delictes tipificats en la Convenció, amb la intenció d'obtenir directament o indirectament un benefici econòmic o d'altre d'ordre material.*
- *Delicte greu: Aquella conducta que constitueix un delicte punible amb una privació de llibertat com a mínim de quatre anys o una altra pena més greu.*
- *Grup estructurat: Grup no format fortuïtament per a la comissió immediata d'un delicte i en què no necessàriament s'hagi assignat als membres funcions formalment definides ni hi hagi continuïtat en la condició de membre o hi hagi una estructura desenvolupada.*

⁴⁸ www.odccp.org. United Nation Doc. A/55/383.

Un referent més proper és la definició adoptada per la Unió Europea (UE) que recull l'article 1 de l'*Acció Comuna*, relativa a la tipificació penal de la participació en una organització delictiva en els estats membres de la UE de desembre de 1998:

“Una organització delictiva és una associació estructurada de més de dues persones, que s'estableix durant un cert període de temps i que actua de forma concertada amb la finalitat de cometre delictes sancionables amb una pena privativa de llibertat (...) com a mínim de quatre anys o amb una pena més severa”.

Seguint els criteris de la UE, el Grup d'Experts de la Xarxa de Contacte i Suport enquadrat en el Grup multidisciplinari sobre Delicte Organitzat va crear 11 criteris indicatius de la pertinença d'un grup a la criminalitat organitzada.

En el document *Crimorg 166* s'interpreten aquests indicadors i es considera que tenen la condició de grup delictiu organitzat⁴⁹ aquelles organitzacions que compleixen com a mínim sis requisits, dels onze que es presenten a continuació, i quatre dels quals (amb negreta) s'han de complir obligatòriament:

- 1. Col·laboració de més de 2 persones**
2. Cada membre té assignada la seva pròpia funció
- 3. Duració indefinida o prolongada en el temps**
4. Ús d'alguna forma de disciplina i control
- 5. Sospita d'haver comès delictes o infraccions penals greus**
6. Operar a escala nacional o internacional
7. Utilitzar la violència o altres maneres d'intimidació
8. Ús d'estructures comercials o de negoci
9. Implicació en el blanqueig de diners
10. Exercir influència en la política, en els mitjans de comunicació, l'Administració pública, les autoritats judicials o l'economia
- 11. Intenció d'aconseguir beneficis i/o poder**

Seguint la referència d'aquests onze indicadors, la PG-ME i la resta de policies de l'Estat espanyol identifiquen els grups criminals de caràcter organitzat. De l'explotació de dades obtingudes dels informes generats pels estats membres, l'EUROPOL elabora un informe anual de situació de la delinqüència organitzada⁵⁰.

⁴⁹ Annual European Union Organised Crime Situation Report 6204/1/97 (ENFOPOL 35 REV 2) DG H II.

⁵⁰ <http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publications&language=>

3. Nous reptes per a la policia

A causa de la globalització de la delinqüència resulta cada vegada més difícil establir límits precisos entre riscos exteriors i interiors de seguretat dels estats. La internacionalització dels riscos exigeix al mateix temps una potenciació dels mecanismes de cooperació entre les organitzacions policials dels diferents països. Una col·laboració que tindrà i té una especial intensitat en el si de la Unió Europea, on es pretén arribar a construir un espai de llibertat i seguretat comú. Les disposicions de l'Acord Schengen⁵¹ són un exemple de fins a quin punt la cooperació ha estat completament integrada al cabal comunitari de la UE.

Per lluitar contra aquesta tipologia delinqüencial, la policia s'ha hagut d'especialitzar i coordinar per reunir totes les evidències que configuraran la prova i la incriminació posterior. També ha de superar els problemes que en l'àmbit judicial comporta la disseminació probatòria en diferents estats, tant de l'actuació criminal de les empreses que es fan servir com de les persones que hi col·laboren o participen. Per aquests i altres motius, alguns experts afirmen que la forma tradicional d'organització de les policies, especialitzades en tipus penals (unitat de drogues, persones, patrimoni, etc.) podria ser insuficient per lluitar contra un tipus de delinqüència que comet una multiplicitat de delictes a diferents països.

Els governs i les policies de la majoria dels països han creat unitats de policies especialitzades en la lluita contra la delinqüència organitzada. Aquestes unitats, conegudes normalment com a "Unitats contra el Crim Organitzat", requereixen una forma de treball i d'organització policial multidisciplinària, capaç de lluitar contra uns delinqüents que, a més de la seva especialització, han diversificat les conductes delictives.

A Catalunya la lluita contra la delinqüència organitzada l'efectuen de manera concurrent totes les forces i cossos de seguretat, tot i que l'article 164 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya estableix que la Policia de la Generalitat–Mossos d'Esquadra té com a àmbit d'actuació el conjunt del territori de Catalunya i exerceix totes les funcions pròpies d'un cos de policia, en els àmbits següents:

⁵¹ El 14 de juny de 1985 es va signar un primer acord entre cinc països fundadors de la CEE. Es va elaborar un Conveni que es va signar el 19 de juny de 1990. Des de la seva entrada en vigor el 1995, aquest conveni ha permès suprimir els controls a les fronteres interiors entre els estats signataris i crear una única frontera exterior on s'efectuen els controls d'entrada a l'espai Schengen seguint els mateixos procediments. Així mateix, s'han adoptat algunes normes comunes en matèria de visat, dret d'asil i control a les fronteres externes amb la finalitat de permetre la lliure circulació de persones entre els països signataris.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:239:0001:0473:ES:PDF>.

- La seguretat ciutadana i l'ordre públic.
- La policia administrativa, que inclou la que deriva de la normativa estatal.
- La policia judicial i la investigació criminal, incloent-hi les diverses formes de crim organitzat i terrorisme, en els termes que estableixin les lleis.

Així mateix, és important destacar que el mateix articulat de l'Estatut esmenta la participació de la Generalitat en elements imprescindibles per a la lluita contra la delinqüència organitzada com són la coordinació policial, el bescanvi d'informació en l'àmbit internacional i les relacions de col·laboració i auxili amb les autoritats policials d'altres països. L'Estatut també preveu que la Generalitat, d'acord amb l'Estat, ha d'estar present en els grups de treball de col·laboració amb les policies d'altres països en què participi l'Estat.

Segons el Decret 243/2007, de 6 de novembre, d'estructura del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació, d'entre les quatre comissaries en què s'articula la PG-ME, és la Comissaria General d'Investigació Criminal (CGIC) l'òrgan a qui correspon, entre altres funcions, la investigació i persecució de les activitats criminals, en els àmbits de la delinqüència ordinària, especialitzada i organitzada.

La CGIC desenvolupa la lluita contra la criminalitat organitzada tant des de la perspectiva d'anàlisi com des de la vessant operativa. Les investigacions operatives són exercides per la Divisió d'Investigació Criminal (DIC) a través de l'Àrea Central de Crim Organitzat (ACCO). Aquesta Àrea, mitjançant les diferents unitats d'Investigació (Estupefaents, Associacions Il·lícites, Falsificació de Moneda i Blanqueig, Tràfic Il·lícit de Vehicles i Tràfic d'Éssers Humans), s'encarrega de la investigació i persecució de grups criminals que operen a Catalunya.

Respecte a la delinqüència ordinària i especialitzada, cal destacar que la seva investigació correspon a les unitats d'investigació de l'Àrea Territorial d'Investigació (ATI). La DIC, per a la seva implantació al territori, disposa d'una ATI a cada Regió Policial que exerceix les funcions d'investigació dels grups criminals que actuen a Catalunya.

Així doncs, la PG-ME s'estructura en tres nivells d'investigació per afrontar el fenomen de la delinqüència a Catalunya:

- Un primer nivell d'investigació bàsica enfocat al delictes local, que assumeixen les unitats d'investigació que depenen de les àrees bàsiques policials (ABP) i no de la CGIC.

- Un segon nivell d'investigació de delinqüència ordinària i especialitzada, que assumeixen els serveis territorials d'investigació de les diferents àrees territorials d'investigació (ATI), amb una tasca d'investigació orientada a detectar i desarticular els grups que actuen amb més afectació: robatoris a domicili, robatoris violents, etc.
- Un tercer nivell d'investigació, que assumeixen els serveis centrals especialitzats i implicats en tota la problemàtica delictiva: d'una banda, les unitats que treballen en la delinqüència organitzada i, d'una altra, les que treballen temàtiques de delictes especialitzats i ordinari.

4. La intel·ligència com a eina de lluita contra la DO

La lluita contra qualsevol fenomen delinqüencial requereix conèixer i analitzar amb profunditat tota la informació i les dades que es puguin recopilar amb l'objectiu d'atacar-ne les estructures i desarticular-ne els grups. És per aquest motiu que la creació d'intel·ligència esdevé una de les respostes més efectives per a la lluita contra la delinqüència organitzada i el terrorisme. Dotar les organitzacions policials de diferents unitats d'anàlisi (estratègica, tàctica i operativa) encamina a la creació d'intel·ligència, convertint-se en un factor guia de les estratègies i decisions policials.

La intel·ligència permet als encarregats de la presa de decisions disposar d'una interpretació avançada i proactiva dels reptes que planteja la DO. La seguretat basada en el coneixement és la seguretat intel·ligent⁵² i motor de qualsevol model d'anàlisi que regeixi en una organització policial moderna.

El model policial espanyol delega diferents funcions als cossos policials estatals, autonòmics i locals. Aquest fet comporta que cada organització policial generi la seva pròpia intel·ligència i, per aquest motiu, el bescanvi d'intel·ligència entre les forces policials és un factor importantíssim en la lluita contra la DO.

Per aconseguir aglutinar, recollir i generar intel·ligència, així com coordinar investigacions, l'any 2006 un Reial decret va modificar l'estructura orgànica del Ministeri de l'Interior. El fet més rellevant, a banda de la creació d'una nova Direcció General de la Policia i de la Guàrdia Civil, va ser la reestructuració de la Secretaria d'Estat de Seguretat creant amb rang de Subdirecció General el Centre d'Intel·ligència contra el Crim Organitzat (CICO).

⁵² A. Montero (2005), "Seguridad inteligente, inteligencia de seguridad", *Ciencia Policial*, nº 75.

A partir d'aquest moment, van atribuir-se al CICO les responsabilitats d'elaborar la intel·ligència estratègica en la lluita contra tot tipus de delinqüència organitzada i d'establir criteris de coordinació operativa dels serveis policials. La PG-ME participa en aquest organisme amb l'intercanvi i creació d'intel·ligència estratègica en els àmbits de delinqüència organitzada.

5. Catalunya i els grups de DO

És molta la literatura que parla de la situació estratègica geogràficament de Catalunya. El paper de cruïlla social, econòmica i cultural genera grans oportunitats, però també obre grans amenaces per a la societat i reptes encara més importants per a la policia.

Una de les amenaces principals de Catalunya és que la situació de cruïlla converteixi el territori en porta d'entrada a Europa de fluxos delinqüencials provinents de l'Àfrica del Nord i d'Amèrica Llatina i generi una alta atracció per als negocis d'arrel il·lícita.

Les grans oportunitats de desenvolupament econòmic esdevenen un node d'atracció de les organitzacions criminals provinents dels països d'entrada, però també d'organitzacions europees que veuen en aquest territori d'intersecció una font important per al subministrament de mercaderies il·lícites i d'entrada en contacte amb les organitzacions criminals no europees.

A la situació estratègica s'han de sumar altres raons de caire més antròpic que fan del territori català i, en especial, del seu litoral un lloc atractiu per als grups de DO. El turisme de masses del litoral mediterrani garanteix als delinqüents i els seus negocis un alt grau d'anonimat, i també permet diluir la presència dels delinqüents a la societat. D'altra banda, aquest fet possibilita alhora el blanqueig de diners, provinents majoritàriament d'operacions il·lícites realitzades al país d'origen de l'organització. Les operacions de blanqueig s'acostumen a fer mitjançant inversions en béns legítims dels sectors immobiliari i hostaler, tan importants a Catalunya.

Indubtablement, la condició de país plenament inserit al centre del sistema capitalista mundial i amb una democràcia consolidada fa del litoral català un territori atractiu per als grups criminals. L'existència d'una bona xarxa de comunicacions amb l'estranger també contribueix al possible establiment de les residències principals o d'esbarjo de membres de grups criminals.

Lligat al sector econòmic, la important participació en activitats submergides de l'economia espanyola també ha actuat històricament com a catalitzador de les

operacions il·lícites. Mantenir un alt percentatge de transaccions econòmiques en la il·legalitat facilita la presència de capitals que, a més d'evitar la tributació, busquen legitimar guanys il·lícits.

5.1 Característiques dels grups criminals a Catalunya

La delinqüència organitzada té múltiples cares i múltiples nivells, els quals van des de les organitzacions més complexes fins als petits grups dedicats a la delinqüència comuna, però que utilitzen mètodes i tècniques que, si perduren en el temps, poden fer-los evolucionar cap a organitzacions criminals de més alt nivell.

Fins ara, els grups presents a Catalunya no disten dels tipus existents a tot el sud-oest d'Europa.

A Catalunya es troba bàsicament una tipologia de grups amb una presència majoritària de ciutadans espanyols dins de la seva estructura. Difícilment hi haurà un grup que no compti amb la participació de com a mínim un ciutadà espanyol. S'ha de pensar que aquesta presència facilita i accelera l'assentament del grup al territori i la seva inserció en el mercat legal.

La majoria de grups de delinqüència organitzada desarticulats a Catalunya estan conformats per individus de més d'una nacionalitat. Ara bé, l'excepció es trobaria en alguns grups originaris de països de l'Est d'Europa, principalment de Romania, que tenen tendència a presentar una estructura nacional molt endogàmica.

A part de les estructures ètniques, l'ús de la violència és un altre bon indicador de definició de grup. L'exercici de la violència com a recurs dels grups delinqüents és divers i es pot analitzar des d'una doble vessant. La violència pot ser practicada com a mètode de coacció, disciplina o control intern de l'organització, o bé utilitzada com a mitjà per portar a terme l'activitat. Policialment, conèixer l'ús de la violència aplicada fora de l'organització (en la comissió del delictes) és un indicador del grau de sofisticació de grup. Generalment, però amb importants excepcions, es considera que una major utilització de la violència comporta un grau més alt de primitivisme del grup. Cal apuntar que bona part dels grups desarticulats estarien en aquest estadi més primitiu.

En canvi, l'ús de pràctiques de coacció i control intern sí que es considera com un indicador típic de la delinqüència organitzada, i és més present en els grups desarticulats a Catalunya que no l'ús de la violència externa.

Respecte a la descripció genèrica dels grups presents a Catalunya, la policia també analitza l'ús fraudulent d'empreses o negocis lligats a la criminalitat organitzada. La delinqüència organitzada té com a característica destacada l'ús d'empreses o negocis legals per portar a terme o encobrir les seves activitats il·lícites. Aquest ús es pot fer des d'una doble vessant: d'una banda, s'utilitzen empreses que estan inserides en el mercat legal i es compatibilitzen amb activitats delictives i, d'altra banda, fan servir empreses que formen part de l'entramat criminal i que únicament són tapadores de l'activitat delictiva. Un i altre ús empresarial dificulta la detecció policial del grup, per la capacitat de blanqueig que aquestes empreses proporcionen a l'activitat delictiva. A Catalunya el tipus d'empreses utilitzades per al blanqueig són les empreses involucrades en el sector de la construcció, la restauració i el transport.

Seguint amb el perfil més típic, es creu que la delinqüència organitzada, tant a Catalunya com a l'Estat espanyol, fa un ús molt limitat de la corrupció o intent d'influència. Tot i això, s'ha d'estar alerta ja que un dels objectius finals dels grups de DO és aconseguir inserir-se en la societat i obtenir elevats beneficis econòmics des d'una posició de preponderància, tant mitjançant les seves empreses legals com fent ús de la corrupció.

Fins a l'actualitat, la majoria de grups detectats exerceixen la corrupció principalment fora del territori nacional i sobretot a països matriu de l'organització, als de trànsit o als països d'origen de la substància il·legal traficada (per exemple, en els països productors de droga). No es pot perdre de vista que l'ús de la corrupció va intrínsecament relacionat amb el grau de consolidació del sistema democràtic. Amb tot, no es pot descartar que apareguin intents de corrupció quan algun grup s'estableix al territori durant un llarg període de temps.

5.2 Trets destacats dels grups criminals de DO

Tot grup criminal requereix d'una activitat prolongada en el temps per aconseguir teixir una xarxa delictiva estable i rentable, des d'un punt de vista delinqüencial.

La PG-ME ha pogut constatar que com més temps fa que actua un grup major és el grau de dificultat per desarticular-lo. Actualment, més de la meitat de grups que la policia detecta s'aconsegueixen desarticular el mateix any, i la majoria que es detecten no fa gaire temps que actuen en el territori. Així, s'estableix una clara correlació entre el temps que fa que el grup actua, el temps que es tarda a detectar-lo i el temps que en permet la desarticulació.

A mesura que els grups perllonguen la seva activitat, creen un sistema de contramesures més sofisticat amb la finalitat d'ocultar l'activitat i la detecció de la

cúpula per la policia. Quan els grups delictius actuen durant molt de temps en un territori concret, és fàcil que aconseguixin substituir alguna de les seves activitats il·lícites per activitats plenament integrades al mercat legal, les quals es poden convertir en una font important de finançament i de blanqueig.

Totes les anàlisis, tant policials com acadèmiques, coincideixen que un dels principals riscos per a la societat és que els grups de DO formin xarxes relacionals fora de l'àmbit criminal i aconseguixin diluir en un únic flux el fet legal amb l'il·legal i el permès amb el clandestí.

Ara bé, l'èxit policial no es mesura exclusivament per la rapidesa en la desarticulació del grup, sinó pel grau de desarticulació. El més important és arribar als estadis directius més alts, ja que si no s'aconsegueix és probable que aparegui una altra vegada. No cal perdre de vista que les investigacions de grups importants són molt costoses, tant en mitjans tècnics com personals, perquè com més establerta està una organització criminal en una societat més costa demostrar l'activitat il·lícita.

5.3 Tipologia delictiva

Parlar de tipus delictius propis de la delinqüència organitzada és molt complex per l'ampli ventall que engloben i, sobretot, per la difosa frontera entre la delinqüència organitzada i la delinqüència especialitzada.

Tot i la gran varietat delictiva, hi ha uns tipus que sobresurten per damunt dels altres, entre els quals destaquen el tràfic de drogues, el tràfic de vehicles, el blanqueig de capitals, la falsificació de targetes de crèdit i estafes amb aquest mitjà, el tràfic d'éssers humans per explotació laboral i sexual, la pornografia infantil i els delictes fiscals. Aquestes són les activitats a què es dediquen generalment els grups de DO. Tot i això, a Catalunya apareixen de forma destacada tots els tipus delictius relacionats amb el patrimoni, i de manera rellevant els robatoris amb força, realitzats per grups organitzats.

Malgrat que els robatoris amb força no són un tipus considerat com a típic de la DO, sí que darrerament s'ha observat un augment de sofisticació de grups que es dediquen a aquesta activitat i que fan ús de formes d'actuar pròpies d'organitzacions criminals d'alt nivell.

Normalment, l'activitat dels grups de DO no s'adapta a un únic tipus delictiu. El concepte policial per definir els grups que practiquen més d'una activitat il·lícita és el de la multiactivitat, idea que fa referència a una combinació d'activitats en què l'una no és conseqüència de l'altra, sinó complementària. El 2008, la PG-ME va detectar que la

pràctica totalitat de grups en un moment o altre de la seva existència han practicat robatoris amb força i tràfic de drogues, encara que cap d'aquestes fos l'activitat principal del grup.

6. Conclusions

Totes les agències policials tenen les seves pròpies definicions i fan especial èmfasi en aquells aspectes que afecten les seves competències. Cap definició de DO és completa i normalment les definicions es complementen l'una amb l'altra, i la combinació de totes elles és la millor forma d'il·lustrar la delinqüència organitzada.

Les agències policials de tot el món han de compartir informació i coordinar els seus esforços per tenir una major comprensió del fenomen i així poder lluitar de manera efectiva contra la DO. Aquesta cooperació i intercanvi d'informació ajuda a establir una base internacionalment acceptada de lleis i procediments anticrim i anticorrupció coordinats internacionalment.

La delinqüència organitzada és un fenomen cada cop més global i complex, i, per tant, la informació que la PG-ME comparteix i intercanvia amb el CICO i l'EUROPOL té un gran valor estratègic i serveix per crear intel·ligència i extreure característiques més determinants i definidores dels grups de DO, ajudant a superar l'escala nacional i permetent un coneixement més qualitatiu.

La lluita contra l'assentament dels grups és essencial. Amb la finalitat d'impedir l'establiment de la delinqüència organitzada al territori català, la PG-ME té entre les seves prioritats la lluita dels grups delinqüencials. Un exemple d'això és que en els darrers quatre anys s'ha doblat el nombre d'operacions que han aconseguit desarticular una organització de DO el mateix any en què s'ha detectat.

D'entrada, pot semblar que els delictes contra el patrimoni són més propis de la delinqüència especialitzada que de la delinqüència organitzada; ara bé, cal posar molta atenció en aquests grups per impedir que evolucionin cap a organitzacions més sofisticades, a causa dels èxits delictius o de la connexió amb altres organitzacions. El treball proactiu en la lluita contra la DO ha de permetre preveure l'assentament i l'actuació de grups criminals a Catalunya.

Bibliografia

SIMANCAS CARRIÓN, Mariano Germán. *La criminalidad organizada en la Unión Europea. Amenazas y respuestas*. "Ciencia Policial", núm. 80, pàg. 133-150 – 2006.

AUDA, Grégory. *Le Crime organisé, une perception variable, un concept polémique*. "Cahiers de la Sécurité Intérieure, Les", núm. 7, pàg. 16-24 - Janvier/Mars 2009.

RAUFER, Xavier. *Hybrides et: Les Figures nouvelles du crime organisé*. "Cahiers de la Sécurité Intérieure, Les", núm. 7, pàg. 121-128 - Janvier/Mars 2009.

WRIGHT, Alan. *Organised crime*. "Crime and Justice International", núm. 101, pàg. 23-26 - November/December 2007.

BERDAL, Mats i SERRANO, Mónica: *Crimen transnacional organizado y seguridad internacional*. Fondo de Cultura Económica. 2005.

La mutilació genital femenina

Rosa Negre i Cristina Manresa

Resum

Aquest article exposa com ha anat evolucionant el paper de la Policia de la Generalitat–Mossos d'Esquadra (PG–ME) a l'hora d'afrontar el fenomen de la mutilació genital femenina.

La mutilació genital femenina és l'extirpació total o parcial dels genitals femenins i respon a una forma de violència masclista.

Els processos migratoris amb destinació a Catalunya ens l'han apropada ja que el col·lectiu d'origen subsaharià que resideix al nostre país procedeix, en la seva majoria, d'ètnies practicants. La casuística que s'ha plantejat a Catalunya des que van arribar els primers subsaharians ara fa uns 25 anys ha estat majoritàriament de situacions de consumació que s'han produït aprofitant els viatges de vacances als països d'origen o de retorn definitiu.

A partir de 2000 copsem, a Catalunya, un esforç per sensibilitzar la població afectada, s'incrementen els seguiments directes de casos de risc, se signen els primers protocols com a base del treball en xarxa i el 2003 i el 2005 hi ha canvis normatius d'especial transcendència per abordar aquesta pràctica.

Actualment hi ha treball en xarxa tant amb els operadors implicats de la mateixa Administració com amb les entitats que lluiten contra la mutilació, tant a Catalunya com en els països d'origen.

L'objectiu és clar: Catalunya ha de vetllar per totes les nenes que encara avui poden trobar-se en situació de risc, i és que Catalunya ja no té cap excusa per no eradicar aquest tipus de violència.

Paraules clau

Mutilació genital, violència masclista, pràctica ancestral, activisme, treball en xarxa

Aleshores, no és que estigui interessat en els altres per una frívola curiositat, més aviat el seu pelegrinatge es creua amb el meu propi camí i, d'aquesta manera, em concerneix.

Raimon Panikkar (*El diàleg indispensable*)

1. Introducció

Els moviments migratoris desplacen persones que arriben a Catalunya amb un capital propi en forma de llengua, cultura, religió, tradicions... Aquestes noves realitats troben nous espais on desenvolupar-se i evolucionen amb la incorporació de nous elements culturals propis del país d'acollida.

En aquest marc, algunes tradicions, que en els països d'origen són legals i defensades per la comunitat que les practica, aquí són condemnades socialment i legalment. Des d'aquí subratllem que dins l'espai vital de les societats democràtiques hi ha cabuda per a les idees, les tradicions i les maneres de fer diferents sempre que no transgredeixen les normes que les regeixen.

Es tracta de respectar les identitats culturals dels immigrants, però també és necessari afirmar amb fermesa que la diversitat cultural té els seus límits i, per tant, la societat que acull no negociarà amb uns drets inalienables ni que sigui invocant raons de caràcter cultural per justificar-ne la violació.

2. La pràctica de la mutilació genital femenina

La mutilació genital femenina (MGF) és una pràctica que comporta l'extirpació total o parcial dels genitals externs femenins. Es practica en vint-i-sis països africans i en alguns d'Àsia.

“Se'n desconeix l'origen, però es considera que podria ser una pràctica mil·lenària sorgida a l'antic Egipte, prèvia al naixement i expansió de l'Islam, que es va difondre a través de la influència de la civilització egípcia. Tot i que algunes comunitats musulmanes, i d'alguna altra religió, la practiquen, es pot afirmar que no és un precepte islàmic, ni tampoc de cap de les religions principals.”⁵³

⁵³ Així es recull al *Protocol d'actuacions per prevenir la mutilació genital femenina*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007, pàg 7. < http://www.gencat.cat/benestar/immi/pdf/ABLACIO_final.pdf >

L'Organització Mundial de la Salut identifica 4 tipus diferents de mutilacions:

- Tipus I: Supressió del prepuci amb o sense supressió de tot o part del clítoris.
- Tipus II: Supressió del clítoris amb extirpació total o parcial dels llavis menors.
- Tipus III: Supressió de part dels òrgans genitals o tots i sutura de l'obertura vaginal.
- Tipus IV: Es pot manifestar de diferents maneres:
 - Punció, perforació o incisió del clítoris i/o dels llavis.
 - Estirament del clítoris i/o dels llavis.
 - Cauterització del clítoris i/o dels llavis.
 - Raspat del teixit que envolta l'orifici vaginal (talls de l'*angurya*) o tall de vagina (talls de *gishiri*).
 - Introducció de substàncies o d'herbes corrosives a la vagina per causar sagnat o amb la finalitat d'estrènyer el canal vaginal.
 - Qualsevol altre procediment concordant amb la definició.

A Catalunya ens trobarem bàsicament amb lesions del tipus I i II i, amb menys presència, del tipus III.

A les zones on tradicionalment es practica, la MGF obeeix a una qüestió de coherència amb el grup i té implicacions diferents tenint en compte l'ètnia i la zona geogràfica. És una pràctica cultural que es realitza en el context d'una comunitat i d'un grup que la justifica atenent creences com poden ser costums i tradicions, control de la sexualitat, funcions reproductives, raons d'higiene, raons d'estètica i/o motius religiosos.

La mutilació sol produir-se en un entorn on l'individu se supedita als designis, a les necessitats i a les decisions de la comunitat.

3. Protocols preventius i marc legal davant la mutilació genital femenina a Catalunya

3.1. Protocols preventius

El juny de l'any 2002 s'aprova el Protocol d'actuacions per prevenir la mutilació genital femenina a Catalunya. Aquest protocol i els altres protocols locals aprovats al llarg d'aquests anys han estat una eina útil que ha situat els diferents professionals davant la tasca preventiva.

Fins l'any 2002, els professionals sensibilitzats en la prevenció feien la seva tasca sobretot de manera individual a partir dels coneixements que les seves recerques els havien proporcionat i limitats per la parcel·la professional que ocupaven.

A partir de 2002, el Protocol identifica de manera clara els professionals que han de vetllar per la no-mutilació i estableix els circuits que assenten les bases del treball transversal.

El Protocol té un esperit especialment preventiu i promou la informació i la formació no només dels professionals que han de vetllar per la integritat física de les menors, sinó també de la comunitat practicant. Tot i això, el Protocol no sacrifica la vessant reactiva i estableix de manera clara la resposta que s'ha de donar en cas d'haver d'activar la intervenció judicial tant en casos de risc, on pugui ser convenient l'adopció de mesures cautelars, com per donar resposta a situacions de consumació.

L'any 2007, a causa dels canvis legislatius i de les millores suggerides per l'aplicació real i eficient del Protocol, s'actualitza aquesta eina per perfeccionar-ne el funcionament, adaptar-ne els circuits a les noves realitats socials i jurídiques i, sobretot, incorporar-hi el paper de les comunitats i les associacions com a eix clau per prevenir aquesta pràctica ancestral.

3.2. Marc legal

Abans de l'any 2003 el Codi penal ja condemnava la mutilació sota l'empара d'un delicte de lesions però, en la reforma d'aquell any, el legislador l'especifica de manera clara i n'agreuja les penes.

Art. 149.2 del Codi Penal: "El que causi a un altre una mutilació genital en qualsevol de les seves manifestacions es castiga amb la pena de presó de sis a dotze anys. Si la víctima és menor o incapaç, és aplicable la pena d'inhabilitació especial per a l'exercici de la pàtria potestat, tutela, curatela, guarda o acolliment per un temps de quatre a deu anys, si el jutge ho considera adequat a l'interès del menor o incapaç".

En cada cas caldrà veure si la menor ha estat mutilada a Catalunya o en un país estranger, qui ha dut a terme la mutilació i qui ha facilitat que es pogués consumir. Fins l'any 2005, les mutilacions realitzades a l'estranger no eren perseguibles per la jurisdicció penal espanyola, però a partir del juliol d'aquell any es fa una modificació de la Llei orgànica 6/1985 del poder judicial i ja és possible perseguir el delicte, encara que s'hagi comès a l'estranger, si els responsables es troben en territori espanyol. Amb aquest canvi es tanca l'esclatxa que restava oberta i que posava en situació de

màxima vulnerabilitat les nenes nacionalitzades o residents quan viatjaven als països d'origen dels pares i que mantenia la impunitat en cas d'agressió.

La Llei 5/2008 del dret de les dones a eradicar la violència masclista aprovada per la Generalitat de Catalunya inclou la mutilació genital com una de les formes en què es pot manifestar la violència dins l'àmbit social o comunitari.

I, finalment, el 2009 es promulga la Resolució del Parlament Europeu⁵⁴ sobre la lluita contra la mutilació genital femenina practicada a la Unió Europea. Aquesta Resolució, clara en el seu plantejament i ambiciosa en els seus objectius, demana als estats membres l'adopció de mesures i l'ajustament de les lleis, si escau. Presenta 33 punts d'observacions, demandes, peticions i reconeixements, tots ells en una única direcció: aconseguir no només una resposta clara davant aquest tipus de violència, sinó també eradicar-ne la pràctica.

4. Passat, present i futur de la PG-ME davant la problemàtica de la MGF

4.1. Primeres actuacions policials

L'any 2000, des de la PG-ME, i ja amb un impuls important de les estratègies de proximitat, vam conèixer una pràctica ancestral a la qual estava vinculada una part important del col·lectiu subsaharià que en aquell moment vivia a Catalunya. Vam saber que la vinculació amb la tradició depèn més de la identitat ètnica que no pas del país al qual es pertany, que la família extensa té un paper rellevant en el manteniment de la tradició, que la MFG era un tema tabú i que les famílies assentades a Catalunya seguien practicant-la sobretot aprofitant els viatges de vacances als països d'origen.

El reportatge de Kim Manresa que va aparèixer en forma de llibre amb el títol *El dia en que Kadi perdió parte de su vida*⁵⁵ va ser un punt de partida i va portar Rosa Negre i Anna Perlasia a realitzar un article d'aproximació a la mutilació genital femenina, que es va publicar l'octubre de 2000 a la revista *Mossos* núm. 10⁵⁶ amb el títol "L'Ablació". Des del primer moment vam creure que policialment havíem de buscar els camins que ens apropessin a l'eradicació de la MFG, ja que es tractava d'un ritus execrable que vulnera els drets més elementals de la persona.

⁵⁴ La Resolució del Parlament Europeu es pot consultar a l'Annex 2 d'aquest article.

⁵⁵ MANRESA, K. *El dia que Kadi perdió parte de su vida*. Blume, 2000. ISBN 84-89396-22-1.

⁵⁶ <http://www.gencat.cat/mossos/publicacions/revista/continguthtm/rev10.htm>

En analitzar fonts documentals vam saber que, al principi dels anys 90, havien transcendit a la premsa possibles casos de mutilacions perpetrades a Catalunya. Aquells fets van ser coberts mediàticament però, més enllà de les informacions que refereixen aquells dies, hi plana el silenci més absolut fins l'any 2001. A Catalunya l'assentament de comunitats de risc comença al principi dels 80 i durant tots aquells anys, i amb menys intensitat en els que van venir després d'aquell 2001, moltes nenes van ser mutilades.

Al final de l'any 2000 ens arriba el primer cas de risc i la manca d'experiència per combatre'ls fa que cerquem assessorament extern. És així com contactem amb l'antropòloga Adriana Kaplan, que ens orienta en el procediment a seguir. Aquell cas va ser tractat amb èxit pel pediatre ja que temps després vam saber, pel sanitari mateix, que la família havia viatjat a l'Àfrica i les nenes havien tornar íntegres. En aquella consulta es va obrir una porta que va permetre fer un petit gran pas.

4.2. Viatge a Gàmbia 2001, més que una experiència

L'any 2001 l'antropòloga Adriana Kaplan organitza una estada de 10 dies a Gàmbia per a professionals i brinda a la PG-ME de la possibilitat de participar-hi. El viatge ens porta a trepitjar territori africà i permet un contacte directe amb la terra on es construeix i es manté la tradició. Aquella incursió en pobles emissors d'immigració establerta a Catalunya, molts d'ells pertanyents a ètnies practicants, va donar el seu rèdit gairebé de manera immediata. Des d'aquell moment els contactes amb la comunitat africana han comptat amb un punt de legitimació superior: el coneixement més exhaustiu de la realitat que envolta la tradició facilita la construcció tant d'un discurs més sòlid i creïble com d'uns aproximacions preventives més eficaces, ajustades i professionals. Encara avui, aquella experiència continua sumant en el tractament policial de la pràctica a Catalunya.

Les autoritats de Jalangberh reben els membres del grup

Jalangberh (Gàmbia), maig de 2001

4.3. Sensibilització i tractament de casos de risc

El treball policial ha anat evolucionant i s'ha anat adaptant a les noves realitats. Actualment és un treball de xarxa sota el paraigua del protocol i cadascun dels operadors té un paper a fer dins el circuit, mentre que al principi s'actuava principalment de manera unilateral i en casos de risc immediat.

Així, durant els primer anys la policia intervenia bàsicament en situacions de risc imminent per la proximitat d'un viatge i no sempre es podia treballar en xarxa. En ocasions, no disposàvem de l'aportació dels altres operadors que havien d'intervenir en la recollida de la informació per descobrir si, en cas de fer un viatge, la nena o nenes podien estar en risc. Aquella situació va portar-nos a fer treball de camp, intervencions directes amb famílies que, a vegades, manifestaven sense embuts el seu respecte a la tradició i la intenció de mutilar. En aquelles intervencions, o bé s'aconseguia el compromís ferm dels pares no només de vetllar per la integritat física de la menor al país d'origen sinó també en tornar a Catalunya, o bé el cas era derivat al jutjat per tal que es valorés la conveniència de protegir la menor adoptant mesures cautelars com podia ser la retirada dels passaports.

Hi va haver casos de passaports retirats però també molts de famílies que van viatjar i que, un cop allà, van fer valdre el seu posicionament contrari a la mutilació davant el grup, fos per propi convenciment o per imposició legal.

A poc a poc, es va anar incorporant un treball amb la comunitat que permetia tractar també els aspectes de sensibilització per a la prevenció i es va millorar la coordinació amb altres agents que intervenien al territori.

Xerrades informatives

Xerrada a dones, Girona, octubre de 2006

Xerrada a homes, Lloret, febrer de 2007

De fet, el treball de sensibilització amb la comunitat practicant no s'ha aturat des que va començar l'any 2001. D'una banda, són múltiples les **xerrades informatives** de presentació policial que han deixat un petit espai per tractar aquesta temàtica i altres en què hem estat requerits per tractar la problemàtica de manera exclusiva.

Així mateix, el pioner treball policial que fa anys que desenvolupem des de la Policia de la Generalitat–Mossos d'Esquadra ha fet que fóssim requerits no només per participar en **taules rodones** a Catalunya sinó també, per explicar la nostra experiència en algunes **conferències** a ciutats espanyoles com Sevilla, Madrid, València, Alacant i Bilbao, i estrangeres com Perpinyà.

Conferència a Perpinyà

D'esquerra a dreta, Rosa Negre, Carles Cruz, Fatou Secka i Khady Koita.
Perpinyà, novembre de 2007

És important esmentar el treball fet a les 35 **taules de treball local**,⁵⁷ espais que permeten fer aproximacions preventives conjuntes.⁵⁸ El fet que en aquestes taules cada operador assumeixi la tasca que li correspon permet a la policia, pel que fa al treball directe amb la família, reservar-se per a les situacions més crítiques.

⁵⁷ La relació de taules locals de prevenció de la mutilació genital femenina existents a Catalunya es pot consultar a l'Annex 1 d'aquest article.

⁵⁸ En aquestes taules hi participen: professionals dels àmbits d'educació, de salut, de serveis socials i de la Policia de la Generalitat.

Les taules locals de treball són una oportunitat per treballar des de l'àmbit local i fer-ho de manera preventiva, sense pressa i vetllant per evitar ingerències innecessàries.

Plantejar l'eradicació de la mutilació genital a nivell nacional ens podria semblar una fita inabastable, però quan traslladem el repte a un àmbit territorial més petit, el camí s'aplana i ens la posa a l'abast.

Cada nena que viu a Catalunya té un/a pediatre/a, un/a treballador/a social, un/a mestre/a, un/a policia de referència i tots ells tenen la missió de vetllar per la seva integritat física i el respecte als drets que li són inherents.

No han estat situacions excepcionals a Catalunya els casos de nenes que, havent nascut aquí o portant-hi molts anys, en el marc d'un viatge de vacances al país d'origen dels pares han acabat mutilades sense que ningú s'interessés per la seva situació ni abans ni després. Però també són reals els casos de nenes que, si bé inicialment anaven a ser mutilades, en tractar-se la situació amb la família, aquesta ha acabat assumint el compromís de vetllar per la integritat física un cop a l'Àfrica.

És ben cert que hi ha casos de menors que, si no hagués estat per aquestes intervencions, haurien estat víctimes de la MGF, però també ho és el fet que a vegades s'ha treballat en situacions d'urgència, quan s'ha sabut que els bitllets per al viatge ja eren comprats, i no sempre les decisions que s'han pres han estat les més encertades.

Sabem que hi ha famílies que han abandonat la pràctica des de fa temps i altres que malgrat ser de zones practicants mai l'han seguida, per això és tan important treballar coordinadament, sumar informacions en el marc del protocol i discriminar les situacions de risc de les que no ho són.

Taules locals

Llagostera, 12 de juny de 2008

Ripoll, 18 de juny de 2008

L'objectiu del treball conjunt és detectar qualsevol situació de risc, neutralitzar-la i, en cas que amb els mitjans que avui es disposen no sigui possible fer-ho, derivar el cas al jutjat per tal que valori l'oportunitat d'adoptar mesures cautelars.

4.4. Protocol intern policial i formació als professionals

L'any 2008 el Departament d'Interior impulsa sota la direcció d'Alba Garcia, directora del Programa de Seguretat contra la Violència Masclista, el disseny d'un protocol intern policial que té com a objectiu homogeneïtzar el tractament policial de casos a tot el territori català.

El protocol intern, presentat el juliol de l'any 2008, ha anat precedit de formació i de dotació competencial en la matèria a l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya, que es va adreçar a 300 professionals de les oficines de Relacions amb la Comunitat i dels grups d'Atenció a la Víctima.

Presentació protocol intern policial

Seu del Departament d'Interior, Barcelona, juliol de 2008

Aquest darrer any, i pel fet de treballar en el marc del procediment normalitzat de treball, el tractament preventiu ha tingut un impuls quantitatiu i qualitatiu notable.

4.5. Activisme africà i treball en xarxa: l'obertura de nous horitzons

Al final de l'any **2008** activistes de dues entitats africanes, **GAMCOTRAP** i **TOSTAN**, van visitar Catalunya i van fer pedagogia directa a grups d'homes i dones de zones practicants.

L'objectiu de la visita era tractar la mutilació amb la població de risc i per aquesta raó van ser punts de reunió, entre d'altres, Salt, Cassà de la Selva, Blanes, Banyoles i Mataró. En aquestes trobades van promoure el debat tant en el si dels grups d'homes com en els de dones.

La seva veu era clara, amb un discurs sense fissures que acompanyaven amb un suport audiovisual colpidor. Compartir part de la seva estada i aprendre del seu activisme i compromís va ser interessant i didàctic tant per la visualització de com estan treballant en els països d'origen, com per constatar el seu compromís i la seva lluita en un país que no els ho posa fàcil. Hem de recordar que a Gàmbia la mutilació no està prohibida i que en la lluita contra la tradició no hi ha el suport del govern. El Comitè Interafricà dóna suport a GAMCOTRAP en la seva tasca a Gàmbia.

La visita de GAMCOTRAP I TOSTAN al final de 2008 va tenir una segona part el **gener de 2009**, quan una representant del Departament d'Interior, Noemí Ayguasenosa, i la intendent del cos de Mossos d'Esquadra Cristina Manresa, van **visitar territori gambià** de la mà de les mateixes entitats.

D'aquesta manera es donava un nou impuls a les relacions transversals, en aquest cas amb l'activisme més ferm contra la mutilació que existeix a Gàmbia, ja que es podia conèixer de primera mà com es realitza la tasca de sensibilització a les diferents comunitats i com es fa la prevenció amb els joves a les escoles. Es veié que també allà es camina cap a nous horitzons i es constatà que és possible avançar en l'eradicació de la MGF encara que el camí sigui llarg i complex.

La rebuda per part d'Isatou Touray, presidenta de GAMCOTRAP, va ser molt efusiva. La Isatou és una gran dona, una líder i una activista africana que porta 26 anys lluitant contra la MGF. Ella i el seu equip són persones compromeses i fidels als objectius que s'han marcat: eradicar la MGF arreu del territori gambià.

L'arribada a l'aeroport

D'esquerra a dreta: Amie, Cristina i Isatou. Aeroport de Banjul, gener de 2009

A les **sessions de treball amb les comunitats i les escoles** que s'organitzaren hi van assistir prop de 140 persones. A cada sessió, hi participaven el líder religiós, el líder polític (alcalde), les dones practicants de la MGF que aportaven el seu testimoni davant l'auditori, les assistents al part que explicaven els problemes que havien tingut amb dones mutilades en el moment de parir i altres representants de cada comunitat, que feien de les sessions una experiència viva i molt intensa.

Capacitació amb la comunitat de Sare Musa

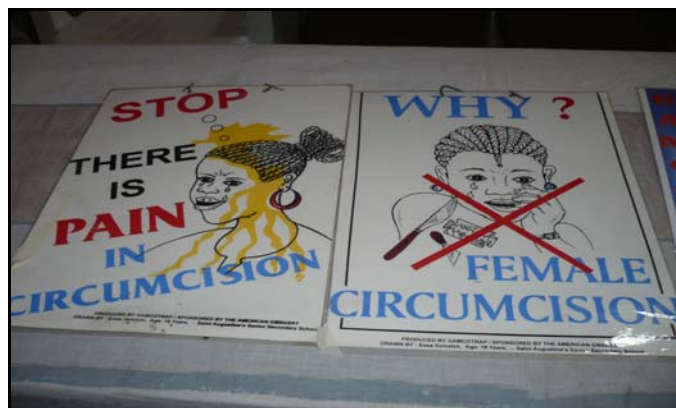
Low River Region (Gàmbia), gener de 2009

Les diferents perspectives, i en concret la religiosa en relació amb la MGF, són un aspecte clau del programa. El procés educatiu ha de contribuir a “empoderar” les comunitats per treballar en l'eradicació de la MGF des de la sensibilització envers:

- Els drets dels infants, en especial de les nenes, tractant-ne aspectes com la reproducció i la sexualitat
- Els drets de les dones i la violència de gènere
- La perspectiva de l'Islam en relació amb la MGF
- Les conseqüències sanitàries de la MGF
- L'experiència en altres països, treball transversal

“L'empoderament” de les comunitats practicants és l'eina fonamental per eradicar aquesta pràctica, i sobretot són les dones les que tenen a les seves mans l'opció de canviar d'estratègia i passar de ser les que circumciden a ser líders comunitàries i a lluitar per posar fi a la MGF.

Rètols informatius que reforcen el discurs durant les capacitacions

El rol de la dona dins les comunitats fa que la MGF esdevingui una pràctica defensada per elles mateixes, que la visquin com a positiva perquè les manté integrades dins el grup. En les comunitats practicants les dones no mutilades són rebutjades, basant-se en les seves pròpies creences i en el discurs socialment acceptat. A les reunions amb les comunitats totes les dones presents havien estat mutilades.

GAMCOTRAP treballa amb les dones de les comunitats, les informa i els canvia el discurs perquè pugui ser escoltat per tothom, d'aquí la creació dels grups de dones anomenades **comunicadores tradicionals**, que canten cançons i reforcen el discurs de l'ONG:

“Una dona no és com un arbre on et puguis enfilar. Si ara tingués una filla no la mutilaria. Abans l'hauria mutilat perquè no tenia la informació, ara que ja la tinc no ho faré mai més”.

“Tens raó, l'home ha de donar-nos l'oportunitat, hem d'empoderar-nos, tens raó, dius la veritat, volem ser com tú.”

Comunicadores tradicionals

Gàmbia, gener de 2009

Veure el treball que realitza GAMCOTRAP sobre el terreny ha estat una experiència molt important per conèixer des de dins com es treballa i els resultats que s'obtenen a les comunitats i a les escoles. Malgrat les nostres diferències culturals, socials, econòmiques i de context, el treball amb GAMCOTRAP ens va sorprendre positivament per la gran professionalitat, rigorositat i compromís. El treball coordinat ens va dur a uns resultats satisfactoris per a ambdues parts. De fet, algunes comunitats es van comprometre públicament, durant el viatge que vàrem fer a Gàmbia, a deixar els ganivets i no tornar a mutilar cap altra nena. I el ressò mediàtic del viatge va ésser molt i molt gran, tant a l'Àfrica com en retornar a Catalunya.⁵⁹ Uns i altres van publicitar les jornades i s'han fet ressò tant del treball de GAMCOTRAP com del que es fa des de la PG–ME.

⁵⁹ Participació a la televisió i la ràdio de la intendent Cristina Manresa: 3.2.09 Informatius de Catalunya Ràdio; 4.2.09 Problemes domèstics de Catalunya Ràdio; 4.2.09 Cel Obert de Ràdio 4 (Rne); 5.2.09 Els Matins a TV3; 5.2.09 Societat al Diari Segre; 23.2.09 Hem de parlar de Catalunya Ràdio.
Premsa escrita: 3.2.09 Es va publicar a: *El Punt, El Periódico, 20 Minutos, ABC, Avui, El Mundo, El País, ADN i Qué!*

Roda de premsa a la seu de GAMCOTRAP

Seu de GAMCOTRAP (Gàmbia), 28 de gener de 2009

5. Conclusions

5.1. On érem, on som?

Al principi de tot, quan vam començar a apropar-nos a aquesta realitat l'any 2000 vam adonar-nos fins a quin punt era tabú tractar la MFG i no només perquè nosaltres érem occidentals i, en el nostre cas, a més, policies, sinó perquè fins i tot entre marit i muller o entre les mateixes dones es defugia parlar del tema. Avui podem dir que, probablement, mercès als diferents moviments que hi ha hagut durant aquests anys (canvis normatius, aprovació de protocols, transcendència mediàtica, activisme d'associacions africanes i treball realitzat per tants professionals de la xarxa a partir de tractaments individualitzats o de xerrades), el conflicte s'ha posat sobre la taula i està en vies de ser resolt.

Fa pocs dies, en una jornada organitzada per associacions subsaharianes per tractar la mutilació amb la població de risc, una jove de 19 anys s'aixecava d'entre el públic i denunciava la seva situació, reclamava la restitució del que li havien pres i ho feia mirant l'auditori inquisitivament, indirectament els culpava, els demanava explicacions sobre l'agressió patida i els informava de les conseqüències que havia assumit i que

hauria d'assumir per a tota la vida. La jove els va reclamar explícitament un posicionament clar i contundent contra la mutilació. El seu testimoni, en primera persona i reivindicatiu des del mateix si de la comunitat, és una mostra del progrés. El silenci s'ha trencat i moltes persones exigeixen reflexió i canvi.

5.2. Reptes de present

Podem afirmar que, en aquests moments, moltes famílies que eren practicants quan van arribar a Catalunya han revisat uns valors ancestrals i els han resolt en favor de les seves filles. Fins i tot, hi ha activistes que treballen amb els seus col·lectius per accelerar el procés d'abandonament de la pràctica, però també sabem amb certesa que la tasca no està acabada i que encara no podem desfer els protocols dins el calaix perquè continuen havent-hi nenes, que viuen en nuclis familiars sotmesos a la tradició, que esperen que Catalunya no les oblidí i les deixi sense protecció. En aquest cas, arribar tard és no arribar. Catalunya ha d'eradicar la violència masclista, Catalunya no té cap excusa per no eradicar la mutilació genital femenina.

D'altra banda, s'estan posant llavors per contribuir a treballar contra aquesta pràctica també en els països d'origen. Allà, tot i que encara queda un llarg camí per fer, s'ha avançat i algunes comunitats ja s'han compromès públicament a no mutilar cap altra nena. A més, el vincle establert entre l'ONG africana i la PG-ME ha permès també establir ponts entre ambdós països, amb un compromís ferm i amb possibilitats de tornar a treballar en equip tant a l'Àfrica com a Catalunya.

Tot això dona sentit a tot un procés de treball que va arrencar fa anys a Catalunya i que, amb aquesta obertura d'horitzons, ha permès palesar la importància del canvi en el si de les mateixes comunitats. Cal que elles mateixes siguin conscients de la necessitat de canviar aquesta pràctica ateses les conseqüències, en especial per a les dones. I, per aconseguir-ho, és fonamental recolzar des d'occident els homes i les dones que treballen per a la igualtat i per a l'eradicació de la MGF també allà, i caminar cap a un treball en xarxa que permeti assolir nous horitzons, una nova realitat.

“...En un racó de mi segueixo asseguda sota el mango a la casa dels meus avis, on era feliç i estava físicament intacta. Disposada a convertir-me en adolescent, en dona, disposada a estimar, forçosament havia de sentir aquest desig... M'ho van impedir.”

Khady Koita

Bibliografia i enllaços

KHADI, K. *Mutilada*. Mr. ediciones, 2007.

WARIS, D. *La Flor del desierto*. Maeva, 2003.

WARIS, D. *Amanecer en el desierto*. Maeva, 2002.

WARIS, D. *Niñas del desierto*. Maeva, 2005.

Amnistia Internacional. La mutilación genital femenina y los derechos humanos. Madrid: EDAIA, 1998.

"Resolución del Parlamento Europeo, de 24 de marzo de 2009, sobre la lucha contra la mutilación genital femenina practicada en la UE", 2008/2071(INI).

< <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0161+0+DOC+XML+V0//ES> >

NEGRE COSTA, R; PERLÀSIA NIUBÓ, A. "L'ablació" [En línia]. *Mossos* (2000), núm. 10. Generalitat de Catalunya. Departament d'Interior. Secretaria de Seguretat Pública. Direcció General de Seguretat Ciutadana.

< http://www.gencat.cat/mossos/publicacions/revista/continguthtm/rev10.htm_ >

"Desde aquí evitamos ablaciones en África" [En línia]. *La Vanguardia* (8 d'octubre de 2005). La Contra.

< <http://hemeroteca.lavanguardia.es/preview/2005/10/08/pagina-68/41960701/pdf.html> >

"Gamcotrap Vows to Eradicate FGM in The Gambia" [En línia]. The Point, online edition. *El periódico de Gambia* (Friday, January 30, 2009).

< <http://thepoint.gm/africa/gambia/article/gamcotrap-vows-to-eradicate-fgm-in-the-gambia> >

"Punto de encuentro Khady Koita" [En línia].

< http://www.youtube.com/watch?v=z_sjy-4eZw4 >

"Mooladé" [En línia]. Pel·lícula d'Ousmane Sembene. 2005.

< <http://www.youtube.com/watch?v=SKHVAqe0bml&NR=1> >

< <http://www.youtube.com/watch?v=OXzh145Ffil&feature=related&pos=0> >

< http://www.youtube.com/watch?v=_UIOkmFPqUE&feature=related&pos=3 >

"Los mossos d'esquadra luchan contra la mutilación genital femenina en Gambia" [En línia].

< <http://www.amecopress.net/spip.php?article2103> >

"Protocol d'actuacions per prevenir la mutilació genital femenina" [En línia]. Generalitat de Catalunya. Barcelona. 2007.

<http://www.gencat.cat/benestar/immi/pdf/ABLACIO_final.pdf >

ANNEX 1

Taules locals MGF 2009⁶⁰

Durant l'any 2008 i els primers sis mesos de l'any 2009 la PG-ME ha participat en diverses reunions per activar el treball en xarxa i per crear taules locals de prevenció de la mutilació genital femenina (MGF).

La PG-ME ha participat en la creació d'un total de **35 taules locals de prevenció de la MGF durant l'any 2008**.

La situació actual i la distribució per regions policials (RP) és la següent:

- **A la RP Girona** hi ha taules creades a la Bisbal d'Empordà, Santa Coloma de Farners, Santa Cristina d'Aro, Arbúcies, Cassà de la Selva, Bordils-Flaçà-Celrà (una taula per a les tres poblacions), Lloret de Mar, Blanes, Sant Feliu de Guíxols, Banyoles, Olot, Torroella de Montgrí, Figueres, Sarrià de Ter, Llagostera, Ripoll, Roses i l'Escala. A la localitat de Salt està prevista la primera sessió informativa el proper 3 de juliol.
- **A la RP Metropolitana Nord** hi ha taules creades a Pineda de Mar-Calella, Barberà del Vallès, Premià de Mar, Ripollet, Granollers, Sant Celoni, Mataró i Arenys de Mar. Està prevista la creació de dues o tres taules en què participaran les localitats següents: les Franqueses, Montmeló, Cardedeu, Parets, Lliçà, la Llagosta, Caldes, Canovelles i la Garriga.
- **A la RP Barcelona** no hi ha constituïda cap taula de MGF, tot i que l'Ajuntament de Barcelona ha liderat la creació de les taules de maltractament infantil i s'hi han incorporat les taules de MGF als districtes següents: Ciutat Vella, Sant Martí, Sarrià i Gràcia. Està previst que properament s'hi inclogui Nou Barris.
- **A la RP Central**, a l'Anoia i al Bages, es va fer una sessió informativa el gener de 2009, però no s'ha iniciat cap taula. Al Solsonès, es van fer diverses sessions amb els agents implicats, però no s'hi ha creat cap taula. Al Berguedà no s'ha iniciat cap sessió ni cap taula. A Osona: a Manlleu es va fer una sessió el febrer de 2009 en què es va presentar una taula, però no està formada. A Tona hi ha una taula. A Torelló, des del CAP han començat a treballar-hi, però no s'ha creat cap taula. A Vic s'ha fet una sessió informativa, però no s'ha creat cap taula. A la resta de la comarca d'Osona s'està pendent de programar una sessió informativa.

⁶⁰ Unitat Central de Proximitat i Atenció al Ciutadà. Àrea Tècnica de Proximitat i Seguretat Ciutadana.

Hi ha pendent una reunió de coordinació interdepartamental Catalunya Central-Ciutadania i Immigració pel proper 9 de juliol.

- **A la RP Pirineu Occidental**, Tremp ha creat una taula en l'àmbit comarcal, i la Cerdanya i l'Alt Urgell estan en procés de creació d'una taula a cada localitat.
- **A la RP Metropolitana Sud** hi ha taules creades a Sitges, Esplugues, Martorell, Sant Andreu de la Barca, Olesa de Montserrat i Cornellà de Llobregat.
A l'Hospitalet de Llobregat, el Prat del Llobregat i Vilafranca del Penedès s'han fet alguna sessió divulgativa, però no hi ha cap taula creada.
- **A la RP Camp de Tarragona** no s'ha creat cap taula.
- **A la RP Terres de l'Ebre** hi ha una taula creada a Roquetes (Baix Ebre).
- **A la RP Ponent** no s'ha creat cap taula.

ANNEX 2

Resolución del Parlamento Europeo, de 24 de marzo de 2009, sobre la lucha contra la mutilación genital femenina practicada en la UE (2008/2071(INI))

El Parlamento Europeo

- Vistos los artículos 2, 3 y 5 de la Declaración Universal de Derechos Humanos, adoptada en 1948,
- Vistos los artículos 2, 3 y 26 del Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos de las Naciones Unidas, adoptado en 1966,
- Visto, en particular, el artículo 5, letra a), de la Convención para la Eliminación de Todas las Formas de Discriminación contra la Mujer (CEDAW), adoptada en 1979,
- Vistos el artículo 2, apartado 1, el artículo 19, apartado 1, el artículo 24, apartado 3, y los artículos 34 y 39 de la Convención sobre los Derechos del Niño, adoptada el 20 de noviembre de 1989 por la Asamblea General de las Naciones Unidas,
- Visto la Convención de las Naciones Unidas Contra la Tortura y Otros Tratos o Penas Crueles, Inhumanos o Degradantes de 1984,
- Vista la Carta Africana sobre los Derechos y el Bienestar del Niño de 1990,
- Vistos el artículo 1, el artículo 2, letra f), el artículo 5, el artículo 10, letra c), y los artículos 12 y 16 de la Recomendación nº 19 del Comité de las Naciones Unidas para la Eliminación de todas las Formas de Discriminación contra la Mujer, aprobada en 1992,
- Vistos la Declaración y el Programa de acción de Viena, adoptados en la Conferencia Mundial de Derechos Humanos celebrada en junio de 1993,
- Vista la Declaración de la Asamblea General de las Naciones Unidas sobre la eliminación de la violencia contra la mujer, primer instrumento internacional en materia de derechos humanos que trata exclusivamente de la violencia contra la mujer, adoptada en diciembre de 1993,
- Vistos la Declaración y el Programa de Acción de la Conferencia de las Naciones Unidas sobre Población y Desarrollo, aprobados en El Cairo el 13 de septiembre de 1994,
- Vistos la Declaración y la Plataforma de Acción de la Cuarta Conferencia Mundial sobre la Mujer, aprobados en Pekín, el 15 de septiembre de 1995,
- Vista su Resolución, de 15 de junio de 1995, sobre la Cuarta Conferencia Mundial sobre la Mujer en Pekín: "Igualdad, desarrollo y paz"^[1],
- Vista su Resolución, de 13 de marzo de 1997, sobre la violación de los derechos de las mujeres^[2],

- Visto el Protocolo facultativo de la Convención para la Eliminación de Todas las Formas de Discriminación contra la Mujer, adoptado el 12 de marzo de 1999 por la Comisión de la Condición Jurídica y Social de la Mujer de las Naciones Unidas,
- Vista la Resolución, de 12 de abril de 1999, del Comité de Igualdad de Oportunidades para Hombres y Mujeres del Consejo de Europa sobre la mutilación genital femenina (MGF),
- Vista su posición de 16 de abril de 1999 sobre la propuesta modificada de Decisión del Parlamento Europeo y del Consejo por la que se aprueba un programa de acción comunitario - Programa DAPHNE (2000-2004)- sobre medidas destinadas a prevenir la violencia ejercida contra los niños, los adolescentes y las mujeres^[3],
- Vista su Resolución, de 18 de mayo de 2000, sobre el seguimiento de la Plataforma de Acción de Pekín^[4],
- Vista su Resolución, de 15 de junio de 2000, sobre los resultados del período extraordinario de la Asamblea General de las Naciones Unidas titulado "Mujeres 2000: Igualdad de género, desarrollo y paz para el siglo XXI", 5-9 de junio de 2000^[5],
- Visto el Acuerdo de Asociación ACP-UE (Acuerdo de Cotonú), firmado el 23 de junio de 2000, y su Protocolo financiero,
- Vista la proclamación conjunta por el Consejo, el Parlamento Europeo y la Comisión de la Carta de los Derechos Fundamentales en el Consejo Europeo de Niza del 7 de diciembre de 2000,
- Vista su decisión, de 14 de diciembre de 2000, de incluir la MGF en el artículo B5-802 del presupuesto de 2001, destinado a la financiación del programa DAPHNE,
- Vista la Resolución 1247 (2001) de la Asamblea Parlamentaria del Consejo de Europa, de 22 de mayo de 2001, sobre la MGF,
- Visto el informe sobre la MGF aprobado el 3 de mayo de 2001 por la Asamblea Parlamentaria del Consejo de Europa,
- Vista su anterior Resolución de 20 de septiembre de 2001 sobre las mutilaciones genitales femeninas^[6],
- Vista la Resolución 2003/28, de 22 de abril de 2003, de la Comisión de Derechos Humanos de las Naciones Unidas, en la que se proclama el 6 de febrero Día internacional de tolerancia cero con respecto a la MGF,
- Visto los artículos 2, 5, 6 y 19 del Protocolo adicional a la Carta Africana de Derechos Humanos y de los Pueblos, también conocido como "Protocolo de Maputo", de 2003, que entró en vigor el 25 de noviembre de 2005,
- Vista la petición nº 298/2007, presentada por Cristiana Muscardini el 27 de marzo de 2007,
- Vista su Resolución, de 16 de enero de 2008, sobre la Comunicación de la Comisión "Hacia una Estrategia de la Unión Europea sobre los Derechos de la Infancia"^[7],

– Vistos los artículos 6 y 7 del Tratado UE sobre el respeto de los derechos humanos (principios generales) y los artículos 12 y 13 del Tratado CE (no discriminación),

– Visto el artículo 45 de su Reglamento,

– Visto el informe de la Comisión de Derechos de la Mujer e Igualdad de Género (**A6-0054/2009**),

A. Considerando que, según los datos recogidos por la Organización Mundial de la Salud (OMS), entre 100 y 140 millones de mujeres y niñas en todo el mundo han sufrido mutilación genital y, cada año, según los datos de la OMS y del Fondo de Población de las Naciones Unidas, entre dos y tres millones de mujeres se enfrentan al riesgo de ser sometidas a estas prácticas gravemente invalidantes,

B. Considerando que, cada año, alrededor de 180 000 mujeres emigradas a Europa son sometidas o corren el riesgo de ser sometidas a MGF,

C. Considerando que, según la OMS, la MGF está muy extendida en al menos 28 países africanos, así como en algunos asiáticos y del Oriente Medio,

D. Considerando que la violencia contra las mujeres, incluida la MGF, surge de estructuras sociales basadas en la desigualdad entre los sexos y en relaciones desequilibradas de poder, dominación y control, en las que la presión social y familiar está en el origen de la violación de un derecho fundamental como es el respeto de la integridad de la persona,

E. Considerando que la mutilación sexual impuesta a las niñas merece la condena más rotunda y constituye una violación manifiesta de la normativa internacional y nacional de protección de la infancia y sus derechos,

F. Considerando que la OMS ha identificado cuatro tipos de MGF, que van desde la clitoridectomía (ablación parcial o total del clítoris) y la excisión (ablación del clítoris y de los labios menores), esta última representa alrededor del 85 % de las MGF, hasta la forma más extrema, es decir, la infibulación (ablación total del clítoris y de los labios menores así como de la cara interior de los labios mayores y costura a continuación de la vulva para dejar solamente una estrecha abertura vaginal) y la introcisión (punción, perforaciones o incisiones del clítoris o los labios),

G. Considerando que cualquier MGF, en cualquier grado, constituye un acto de violencia contra la mujer que supone una violación de sus derechos fundamentales, concretamente el derecho a la integridad personal y física y a la salud mental, así como a la salud sexual y reproductiva, y que dicha violación en ningún caso puede justificarse por el respeto a tradiciones culturales de diversa índole o por ceremonias iniciáticas,

H. Considerando que en Europa hay unas 500 000 mujeres afectadas por la MGF, que esa ablación es particularmente habitual entre las familias de inmigrantes y refugiados y que para practicarla incluso se envía a las niñas a su país de origen,

I. Considerando que la MGF provoca daños gravísimos e irreparables a corto y largo plazo para la salud mental y física de las mujeres y las niñas que la sufren, constituyendo un grave ataque contra su persona e integridad, llegando a provocar en algunos casos la muerte; considerando que el empleo de instrumentos rudimentarios y la ausencia de precauciones antisépticas tienen ulteriores efectos nocivos, de manera que las relaciones sexuales y los partos pueden ser dolorosos, los órganos quedan dañados

irremediabilmente y pueden registrarse complicaciones, como hemorragias, estado de choque, infecciones, transmisión del virus del sida, tétanos, tumores benignos y graves complicaciones durante el embarazo y el parto,

J. Considerando que las MGF, que constituyen una violación de los derechos de las mujeres y de las niñas sancionados por varios convenios internacionales, están prohibidas en la legislación penal de los Estados miembros y violan los principios de la Carta de los Derechos Fundamentales de la Unión Europea,

K. Considerando que en la Resolución del Parlamento de 16 de enero de 2008 se pide asimismo a los Estados miembros que adopten disposiciones específicas en materia de MGF que permitan procesar a quienes realizan tales prácticas en menores,

L. Considerando que la Convención para la Eliminación de todas las Formas de Discriminación contra la Mujer exige a los Estados partes de la misma que tomen todas las medidas adecuadas para modificar o abolir las normas, costumbres y prácticas existentes que constituyen una discriminación contra las mujeres, y que tomen todas las medidas apropiadas para modificar los patrones socioculturales de conducta de hombres y mujeres, con miras a alcanzar la eliminación de los prejuicios y las prácticas consuetudinarias y de cualquier otra índole basados en la idea de la inferioridad o superioridad de cualquiera de los sexos o en funciones estereotipadas de hombres y mujeres,

M. Considerando que la Convención sobre los Derechos del Niño, adoptada en 1989, establece que los Estados partes respetarán los derechos enunciados en la Convención y asegurarán su aplicación a cada niño sujeto a su jurisdicción, sin discriminación alguna e independientemente de su sexo, y adoptarán todas las medidas eficaces y apropiadas posibles para abolir las prácticas tradicionales perjudiciales para la salud de los niños,

N. Considerando que la Carta Africana sobre los Derechos y el Bienestar del Niño recomienda que los Estados signatarios eliminen las prácticas sociales y culturales perjudiciales para el bienestar, la dignidad y el crecimiento y desarrollo normales del niño,

O. Considerando que el apartado 18 de la Declaración y el Programa de acción de Viena, aprobados en junio de 1993, establecen que los derechos humanos de las mujeres y las niñas son parte inalienable, integral e indivisible de los derechos humanos universales,

P. Considerando que el artículo 2 de la Declaración de 1993 de las Naciones Unidas sobre la eliminación de la violencia contra la mujer hace referencia explícita a la MGF y a otras prácticas tradicionales nocivas para la mujer,

Q. Considerando que el artículo 4 de dicha Declaración establece que los Estados deben condenar la violencia contra la mujer y no invocar ninguna costumbre, tradición o consideración religiosa para eludir su obligación de procurar eliminarla,

R. Considerando que en el Programa de acción de la Conferencia Internacional sobre Población y Desarrollo, celebrada en El Cairo en 1994, se pide a los Gobiernos que erradiquen la MGF allí donde exista y que presten apoyo a las organizaciones no gubernamentales y a las instituciones religiosas que luchen por eliminar esas prácticas,

S. Considerando que en la Plataforma de acción aprobada en la Cuarta Conferencia de las Naciones Unidas, celebrada en Pekín, se invita a los gobiernos a fortalecer las leyes, reformar las instituciones y promover normas y prácticas destinadas a eliminar la discriminación contra la mujer, una de cuyas formas es la MGF,

T. Considerando que el Acuerdo de Asociación ACP-UE (Acuerdo de Cotonú) se basa en similares principios universales e incluye disposiciones destinadas a prohibir la MGF (el artículo 9, que especifica los elementos esenciales del Acuerdo, y los artículos 25 y 31, relativos al desarrollo del sector social y a las cuestiones de género, respectivamente),

U. Considerando que el informe aprobado el 3 de mayo de 2001 por la Asamblea Parlamentaria del Consejo de Europa pide la prohibición de la MGF y la considera un trato inhumano y degradante en el sentido del artículo 3 del Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales; considerando que la defensa de las culturas y tradiciones encuentra su límite en el respeto de los derechos fundamentales y en la prohibición de prácticas que se asemejen a la tortura,

V. Considerando que, por lo que a la política europea común de asilo y migración se refiere, el Consejo y la Comisión reconocen que la MGF constituye una violación de los derechos humanos; considerando que un número cada vez mayor de solicitudes de asilo presentadas por padres o madres se justifican por las amenazas a las que éstos se exponen en sus países de origen por negarse a consentir que sus hijas sufran una mutilación genital,

W. Considerando que, lamentablemente, conceder a los padres el estatuto de solicitantes de asilo no garantiza que las hijas eviten el riesgo de mutilación genital, ya que en algunos casos ésta se ejecuta después de que la familia se establezca en el país comunitario de acogida,

X. Considerando que, en una declaración emitida el 5 de febrero de 2008, los Comisarios Ferrero-Waldner y Michel se pronunciaron explícitamente en contra de la MGF, calificándola de inaceptable, tanto si se practicaba en la UE como en terceros países, y adujeron que la violación de los derechos de la mujer no puede justificarse, en ningún caso, en nombre del relativismo cultural o de las tradiciones,

Y. Considerando que los centros e instituciones nacionales para jóvenes y familias pueden ofrecer ayuda oportuna a las familias para que actúen preventivamente contra la MGF,

1. Condena enérgicamente la MGF por ser una violación de los derechos humanos fundamentales, así como una salvaje violación de la integridad y personalidad de las mujeres y las niñas, y, por lo tanto, considera que es un delito grave a ojos de la sociedad;

2. Insta a la Comisión y a los Estados miembros a que desarrollen una estrategia integral y planes de acción destinados a prohibir la MGF en la UE y a que, para ello, proporcionen los medios necesarios en forma de disposiciones jurídicas y administrativas, sistemas de prevención y medidas educativas y sociales en particular, una amplia difusión de información sobre los mecanismos de protección existentes y a disposición de los grupos vulnerables, para que se pueda proteger adecuadamente a las víctimas reales y potenciales;

3. Insiste en la necesidad de examinar caso por caso las solicitudes de asilo presentadas por padres que declaren sufrir amenazas en sus países de origen por haberse negado a consentir que sus hijas sufran mutilaciones genitales y en la de velar por que dichas solicitudes se apoyen en un conjunto detallado de

pruebas en el que se tenga en cuenta la calidad de la solicitud, la personalidad y credibilidad de los solicitantes de asilo, y la autenticidad de los motivos alegados para cada solicitud;

4. Insiste en que, como medida preventiva, se debe someter a las mujeres y niñas a quienes se conceda asilo en la UE debido a la amenaza de sufrir MGF a exámenes médicos regulares efectuados por las autoridades sanitarias o por médicos, con el fin de protegerlas frente al riesgo de que se les practique una MGF en la UE después de concedido el asilo; considera que esta medida no significaría discriminación alguna en contra de estas mujeres y niñas, sino una manera de erradicar la MGF de la UE;

5. Pide que esta estrategia integral esté acompañada de programas educativos, así como de la organización de campañas de concienciación nacionales e internacionales;

6. Apoya la iniciativa de Europol de coordinar una reunión entre las fuerzas policiales europeas para impulsar la lucha contra la MGF, abordar las cuestiones relacionadas con el bajo porcentaje de denuncias y la dificultad para obtener pruebas y testigos y adoptar medidas eficaces para procesar a los autores de los delitos; pide a los Estados miembros, con este fin, que examinen posibles medidas adicionales para la protección de las víctimas en cuanto éstas se manifiesten;

7. Observa que las medidas mencionadas en el citado Protocolo de Maputo para superar prácticas nocivas como la MGF comprenden: la sensibilización de la opinión pública mediante información, educación formal e informal y campañas; la prohibición de toda forma de MGF, incluidas las operaciones practicadas por personal médico, mediante leyes y sanciones; el apoyo a las víctimas mediante prestaciones sanitarias, asistencia jurídica, ayuda psicológica; y la formación y protección de las mujeres que pudieran ser víctimas de prácticas perjudiciales u otras formas de violencia, abuso e intolerancia;

8. Exhorta a los Estados Miembros a cuantificar el número de mujeres que han sufrido mutilaciones genitales y las que están en situación de riesgo en cada país europeo, teniendo en cuenta que en muchos países aún no hay datos disponibles ni sistemas armonizados de recogida de datos;

9. Invita a crear un "protocolo sanitario europeo" de control y un banco de datos sobre la MGF, dado que puede ser útil para fines estadísticos y para campañas informativas dirigidas a las comunidades inmigrantes afectadas;

10. Pide a los Estados miembros que reúnan datos científicos que puedan servir de apoyo a la OMS para los esfuerzos destinados a liberar a Europa y a todos los demás continentes de la MGF;

11. Pide a la Comisión que, en sus negociaciones y acuerdos de cooperación con los países afectados, incluya una cláusula para erradicar la MGF;

12. Pide que se establezca una relación de las mejores prácticas aplicadas en los distintos niveles y que se evalúe su impacto (recurriendo, en su caso, a los proyectos financiados y a los resultados obtenidos a través de DAPHNE III), así como que se difunda ampliamente la información conexa, utilizando las experiencias teóricas y prácticas de los expertos;

13. Señala que los centros e instituciones nacionales ejercen una función vital en la identificación de las víctimas y la adopción de medidas cautelares contra la práctica de la MGF;

14. Pide que se refuercen las redes europeas que tienen actualmente por objeto la prevención de prácticas tradicionales perjudiciales, organizando, por ejemplo, cursos de formación para las ONG, las

organizaciones regionales sin ánimo de lucro y las personas que trabajan sobre el terreno, y que se estimule la creación de tales redes;

15. Reconoce y valora las importantes contribuciones de muchas organizaciones no gubernamentales internacionales y nacionales, de entidades de investigación, de la Red Europea para la Prevención de las Mutilaciones Genitales Femeninas en Europa y de personas comprometidas, que, gracias a la financiación de las agencias de las Naciones Unidas y del programa DAPHNE, entre otras fuentes, desarrollan diversos proyectos dirigidos a la concienciación de las sociedades y a la prevención y eliminación de la MGF; señala que el establecimiento de redes entre organizaciones no gubernamentales y organizaciones basadas en las comunidades a nivel nacional, regional e internacional es, sin duda alguna, fundamental para el éxito en la erradicación de la MGF y el intercambio de información y experiencia;

16. Señala que el artículo 10 de la Directiva 2004/83/CE del Consejo, de 29 de abril de 2004, por la que se establecen normas mínimas relativas a los requisitos para el reconocimiento y el estatuto de nacionales de terceros países o apátridas como refugiados o personas que necesitan otro tipo de protección internacional y al contenido de la protección concedida^[8], precisa que se pueden tener en cuenta los aspectos de género, pero que éstos por sí solos no dan lugar a la aplicación del artículo 10;

17. Pide que tanto la Agencia Europea de Derechos Fundamentales como el Instituto Europeo de la Igualdad de Género, a través de sus respectivos planes de trabajo plurianuales y anuales, asuman una función de liderazgo en la lucha contra la MGF; considera que estos organismos pueden desempeñar acciones prioritarias de investigación o sensibilización, contribuyendo a mejorar la comprensión del fenómeno de la MGF a nivel europeo;

18. Considera necesario que en los países afectados se organicen foros de diálogo, se reformen las normas jurídicas tradicionales, se aborde el tema de la MGF en los planes escolares de estudio y se impulse la cooperación con las mujeres no mutiladas;

19. Exhorta a la UE y a los Estados miembros a que colaboren, en beneficio de los derechos humanos, de la integridad de la persona, de la libertad de conciencia y del derecho a la salud, en la armonización de la legislación existente y, si la legislación existente no es adecuada, a que propongan una legislación específica sobre esta cuestión;

20. Pide a los Estados miembros que apliquen las leyes vigentes en materia de MGF, o que impongan penas que sancionen las graves lesiones corporales resultantes, si estas prácticas se han realizado en la UE, y que contribuyan a prevenir y combatir el fenómeno promoviendo el correcto conocimiento del mismo entre los profesionales interesados (incluidos trabajadores sociales, maestros, miembros de las fuerzas policiales, profesionales de la salud, etc.), con el fin de que puedan detectar estos casos, y que hagan todo lo que esté en sus manos para lograr el mayor grado posible de armonización entre las leyes vigentes en los 27 Estados miembros;

21. Pide a los Estados miembros que impongan la obligación de que los médicos de familia y el personal sanitario de los hospitales informen a las autoridades sanitarias o a la policía sobre las mutilaciones genitales femeninas;

22. Pide a los Estados miembros que adopten disposiciones jurídicas específicas sobre la MGF o que, en el marco de sus legislaciones en vigor, persigan a toda persona que practique mutilaciones genitales;

23. Pide a la UE y a los Estados miembros que persigan, condenen y castiguen estas prácticas, aplicando una estrategia integral que tenga en cuenta la dimensión normativa, sanitaria, social y de integración de la población inmigrante; pide, en particular, que las directivas pertinentes en materia de inmigración consideren delito el acto de realizar una mutilación genital y que establezcan sanciones adecuadas para las personas culpables de dichos delitos, si tales prácticas se han llevado a cabo dentro de la UE;

24. Solicita la creación de mesas técnicas permanentes de armonización y enlace entre los Estados miembros y entre éstos y las instituciones africanas; considera que dichas mesas deben estar compuestas por especialistas en MGF y representantes de las principales organizaciones de mujeres de Europa y África;

25. Insta a rechazar con convicción la práctica de la "punción alternativa" y cualquier otro tipo de medicación que se propongan como solución de mediación entre la circuncisión femenina y el respeto de las tradiciones identitarias, ya que no haría sino justificar y aceptar la práctica de las mutilaciones genitales femeninas en el territorio de la UE; reitera su absoluta y firme condena de la MGF, dado que no hay ninguna razón social, económica, étnica, sanitaria ni de otro tipo que pueda justificarla;

26. Insta a eliminar la MGF a través de políticas de apoyo e integración para las mujeres y los núcleos familiares portadores de tradiciones que incluyan la MGF, con el fin de proteger a las mujeres contra toda forma de abusos y violencia con la firmeza de la ley y en el respeto de los derechos humanos fundamentales y del derecho a decidir sobre la propia sexualidad;

27. Afirma que las razones aducidas por numerosas comunidades en favor del mantenimiento de prácticas tradicionales perjudiciales para la salud de mujeres y niñas carecen de justificación;

28. Pide a los Estados miembros que

- consideren como delito cualquier MGF, independientemente de que la mujer afectada haya otorgado o no algún tipo de consentimiento, así como que se castigue a quien ayude, incite, aconseje o procure apoyo a una persona para que realice cualquiera de estos actos sobre el cuerpo de una mujer, joven o niña;
- persigan, procesen y castiguen penalmente a cualquier residente que haya cometido el delito de MGF, aunque el delito se haya cometido fuera de sus fronteras (extraterritorialidad del delito);
- aprueben medidas legislativas que otorguen a los jueces o fiscales la posibilidad de adoptar medidas cautelares y preventivas si tienen conocimiento de casos de mujeres o niñas en situación de riesgo de ser mutiladas;

29. Pide a los Estados miembros que pongan en marcha una estrategia preventiva de acción social dirigida a la protección de las menores que no estigmatice a las comunidades inmigrantes, por medio de programas públicos y servicios sociales dirigidos tanto a prevenir estas prácticas mediante la formación, educación y concienciación de las comunidades de riesgo, como a asistir a las víctimas que las han sufrido, con apoyo psicológico y médico que, si fuera posible, incluya un tratamiento médico reparador gratuito; les pide igualmente que consideren que la amenaza o el riesgo de que una menor sufra una mutilación genital puede justificar la intervención de la administración pública tal como prevén las normas de protección de la infancia;

30. Pide a los Estados miembros que elaboren guías y directrices para los profesionales de la salud, educadores y asistentes sociales con el objetivo de informar e instruir a los padres y las madres, de forma

respetuosa y con asistencia de intérpretes si es necesario, acerca de los enormes riesgos de las mutilaciones genitales femeninas y del hecho de que tales prácticas constituyen delito en los Estados miembros; pide igualmente que colaboren y financien las actividades de las redes y organizaciones no gubernamentales que llevan a cabo una tarea de educación, concienciación y mediación sobre mutilaciones genitales femeninas en estrecho contacto con las familias y comunidades;

31. Pide a los Estados miembros que difundan información precisa y comprensible para una población no alfabetizada, en particular por medio de los consulados de los Estados miembros con ocasión de la entrega de visados; considera que los servicios de inmigración deben comunicar también a la llegada al país de acogida la información sobre las razones de la prohibición legal, con el fin de que las familias comprendan que la prohibición del acto tradicional no se concibe en modo alguno como una agresión cultural, sino que constituye una protección jurídica de las mujeres y las niñas; considera que debe informarse a las familias de las consecuencias penales, que pueden suponer una pena de prisión, si se comprueba la mutilación;

32. Reclama una mejora de la situación jurídica de las mujeres, jóvenes y niñas en los países en los que se practican mutilaciones genitales para fortalecer la confianza de las mujeres en sí mismas, su iniciativa independiente y su responsabilidad;

33. Encarga a su Presidente que transmita la presente Resolución al Consejo, a la Comisión y a los Gobiernos y Parlamentos de los Estados miembros.

(1) DO C 166 de 3.7.1995, p. 92.

(2) DO C 115 de 14.4.1997, p. 172.

(3) DO C 219 de 30.7.1999, p. 497.

(4) DO C 59 de 23.2.2001, p. 258.

(5) DO C 67 de 1.3.2001, p. 289.

(6) DO C 77 E de 28.3.2002, p. 126.

(7) DO C 41 E de 19.2.2009, p. 24.

(8) DO L 304 de 30.9.2004, p. 12.

Última actualización: 25 de marzo de 2009

Àmbits i línies de treball per a la detecció i prevenció de la radicalització violenta (II)

Ferran Alonso

Resum

Aquest article, segona part d'un altre publicat⁶¹ anteriorment, desenvolupa aquelles estratègies que tenen relació amb els aspectes de *detecció* i de *reacció* de la radicalització violenta. Per a tal fi és imprescindible conèixer quins són els mecanismes individuals i/o col·lectius que deriven cap a l'extremisme violent. Només a partir de models explicatius (si resulta que hi són) es pot començar a dissenyar eines i instruments de detecció dels processos de *radicalització violenta*.

El fenomen del terrorisme d'ideologia gihadista és complex i requereix d'un coneixement multidisciplinari per tal d'esbrinar-ne els factors explicatius. Les variables que intervenen en un procés de radicalització violenta són múltiples i de diversa índole: individuals, estructurals, sociopolítiques, culturals, religioses-espirituals i psicosocials, entre d'altres. Tanmateix, no totes aquestes variables intervenen en la mateixa intensitat o són, per si soles, desencadenants d'un procés de radicalització violenta.

Una de les disciplines que pot aportar coneixement rellevant sobre els processos d'adoctrinament gihadista és la psicologia social, ja que pot oferir un marc conceptual i teòric sobre les dinàmiques grupals, les tècniques de persuasió coercitiva, la instrumentalització de la religió i la psicologia del fanatisme. A partir d'aquest coneixement es poden realitzar diagnòstics diferencials i aplicar mesures detectores i reactives.

Paraules clau

Terrorisme d'ideologia gihadista, diagnòstic i detecció, processos de radicalització violenta, models explicatius, persuasió coercitiva

⁶¹ Vid. ALONSO, F. "Àmbits i línies de treball per a la detecció i prevenció de la radicalització violenta (I)". *Apunts de seguretat* (2008), núm. 2, pàg. 45-61.

1. Introducció

El fenomen del terrorisme d'ideologia gihadista s'ha analitzat tradicionalment des de dos nivells d'aproximació: el socioestructural (*macro*) i el psicològic (*micro*). El primer nivell fa referència a les variables socials, també anomenades *root-causes* (ja revisades en el primer número d'aquesta revista)⁶². Aquesta perspectiva suggereix que hi ha una relació causal entre les condicions subjacents de caràcter social, cultural, econòmic, polític i l'aparició del fenomen terrorista. Un segon nivell menys estudiat que l'anterior, el psicològic, cercava detectar nivells de demència o psicopatia, o un perfil psicològic definit, que expliquessin comportaments tan anormals com el del terrorista suïcida. Els resultats obtinguts en estudis i investigacions dels dos tipus d'enfocament han conclòs, per una banda, que no existeix una única causa o factor determinant i que, en tot cas, la convergència de diverses variables facilitadores podrien contribuir a l'aparició de processos de radicalització.

Per una altra banda, els estudis desenvolupats sobre el perfil psicològic dels terroristes han demostrat que no pateixen cap tipus de psicopatologia o, almenys, no en una major proporció que la resta de la població. Així mateix, l'exploració estadística en una mostra considerable de gihadistes (394) rebutjava que presentessin un desordre de personalitat paranoide o narcisisme maligne (Sageman, 2004).

2. Informe del Grup d'Experts en Radicalització Violenta de la Comissió Europea

La manca de resultats concloents va motivar que la Comissió Europea encarregués mitjançant Decisió de 19 d'abril de 2006⁶³ a un Grup d'Experts en Radicalització Violenta un informe sobre l'estat actual de la recerca acadèmica en aquest camp. L'informe final titulat *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism*, va ser sotmès a la Comissió Europea el 15 de maig de 2008 i distribuït a tots els estats membres el passat setembre. Componien el Grup d'Experts, especialistes i acadèmics de Noruega, Itàlia, França, Bèlgica, Àustria, Suècia, el Regne Unit, Dinamarca, els Països Baixos i Espanya. L'informe, les visions i les opinions del qual només són atribuïbles al Grup d'Experts i no necessàriament representen els posicionaments de la Comissió Europea, presenta una sèrie de conclusions i recomanacions que de manera sintètica s'exposen a continuació:

⁶² Vid. ALONSO, F. "Terrorisme gihadista: revisió d'alguns factors explicatius del fenomen". *Apunts de Seguretat* (2008), núm., 1, maig 2008, pàg. 41-52.

⁶³ Official Journal of the European Union, L 111/9 of 25.04.2006.

El concepte *radicalització violenta* és poc utilitzat en les ciències socials i en les humanitats. Es refereix als processos de socialització que condueixen a l'ús de la violència. És més, la seva utilització acadèmica no és, ni de bon tros, uniforme. Alguns autors i experts el conceben com un procés que deriva cap a un comportament violent concret, mentre que per a d'altres el fet d'acceptar o justificar la violència ja és, per si mateix, un indicador de radicalització violenta. Per a alguns autors i experts, el procés de radicalització violenta presenta una trajectòria individual, mentre que altres el veuen més com a un fenomen col·lectiu. On sí existeix un consens entre tots els acadèmics és en el fet que qualsevol forma de radicalització violenta, inclosa la de la violència terrorista, es produeix de manera gradual o per fases. Un fet rellevant d'aquest informe són les remarcables similituds entre la radicalització de l'actual terrorisme gihadista i la radicalització associada a l'extrema dreta, l'extrema esquerra o el terrorisme separatista de l'Europa occidental des dels anys seixanta.

L'informe també conclou que la radicalització que deriva en actes de terrorisme es produeix en unes condicions estructurals específiques. Primer, la radicalització creix en ambients favorables que es caracteritzen per un estès sentiment d'injustícia, exclusió o humiliació (ja sigui aquesta real o percebuda). Segon, la radicalització té lloc en la intersecció d'un ambient social favorable i unes trajectòries individuals que condueixen a una major militància. I tercer, la violència terrorista (en particular el terrorisme suïcida) és l'expressió més extrema d'un ampli repertori de possibles expressions radicals.

No existeix una única causa que per si mateixa condueixi cap al terrorisme, però un nombre determinat de factors pot contribuir a fer-ho. Els factors precipitants o desencadenants⁶⁴ varien d'acord amb l'experiència individual i la trajectòria personal vers la radicalització. Per exemple, antecedents històrics de violència política, excessiva repressió per part de les autoritats de l'Estat poden, sota certes condicions, contribuir a polaritzar el clima social en el qual la confrontació, més que la resolució de conflictes, pot ser l'opció preferent. A més, les experiències personals, el parentiu i la colla d'amics, així com la dinàmica de grups, són crucials en l'acceleració de l'actual procés de radicalització que pot arribar a concretar-se en actes de terrorisme contra els civils.

Les persones que han estat involucrades en el passat en activitat terroristes contemporànies mostren una gran diversitat d'origen social, molts d'ells influenciats per diverses combinacions d'aspectes motivacionals de tipus racional, emocional i

⁶⁴ Vid. ALONSO, F. "Terrorisme gihadista: revisió d'alguns factors explicatius del fenomen". *Apunts de Seguretat* (2008), núm., 1, pàg. 41-52.

d'identitat. Aquesta complexa diversitat ha portat a concloure a molts investigadors que dissenyar un perfil de futur terrorista en una fase primerenca de la seva trajectòria vers el terrorisme és molt difícil, fet que suposa un gran repte a l'hora d'elaborar estratègies de prevenció.

Malgrat tot, alguns estudis sobre la varietat del conjunt d'actors violents i terroristes a Europa, pertanyent, entre d'altres, a grups separatistes, de violència xenòfoba, xarxes i grups gihadistes, han identificat certs tipus de persones més propenses a formar part d'accions terroristes. Aquest tipus de participants comparteixen orígens, trajectòries i motivacions. De la mateixa manera, s'ha de tenir en compte que per a cada organització terrorista, les característiques demogràfiques i sociològiques dels seus membres, així com la tipologia dels seus militants, poden canviar significativament en el temps.

La ideologia apareix com a un factor important i constant en els processos de radicalització vers el terrorisme. L'adoctrinament ideològic juga un paper clau a l'hora de transformar una petita però significant minoria d'insatisfets socials en militants terroristes. La ideologia contribueix a l'acceptació de la violència com a mitjà per assolir el canvi polític i també dóna lloc a la creació d'una subcultura de la violència. A més, és utilitzada per reduir els potencials inhibidors morals i justificar els mètodes més extrems. Els marcs cognitius derivats de certes ideologies exclusivistes han estat utilitzats per construir identitats col·lectives basades en narratives de lluita violenta.

El fet d'abraçar una determinada ideologia no comporta indefectiblement una radicalització cap a la violència terrorista. El debat sobre si els individus tendeixen a adoptar ideologies de violència, principalment una vegada s'incorporen al grup terrorista, o bé aquells que tenen unes creences radicals prèvies són els que tenen major probabilitat d'entrar en una organització terrorista, és encara una qüestió oberta entre els acadèmics. En qualsevol cas, la propaganda ideològica és un ingredient clau en el procés de radicalització, ja que ofereix arguments doctrinals que serveixen per legitimar posicions extremistes. La propaganda terrorista sempre deshumanitza els objectius de la violència i a través de mitges veritats reforça el compromís de joves vulnerables a la causa terrorista.

El repte per a la Unió Europea serà contrarestar la narrativa ideològica violenta dels radicals amb un discurs persuasiu no radical que estimuli la resolució no violenta de conflictes, la tolerància (excepte amb els intolerants) i la valoració de la diversitat.

En l'últim apartat de l'Informe, el Grup d'Experts de la Comissió Europea sobre Radicalització Violenta proposa una sèrie de recomanacions, sobretot pel que fa a la

recerca de la radicalització que deriva cap al terrorisme en les aproximacions, àrees i temes següents:

1. Estudis comparatius de diferents tipus i desenvolupaments de processos de radicalització violenta que deriven cap al terrorisme en diferents països europeus, incloent-hi anàlisis diferencials de com les societats i els discursos predominants influeixen en aquests processos.
2. Estudis empírics sobre individus involucrats en grups terroristes o en activitats terroristes dins d'Europa focalitzant en les seves característiques sociodemogràfiques per tal d'identificar diferències i similituds.
3. Estudis sobre les motivacions individuals per adherir-se a xarxes o organitzacions terroristes i de quina manera les motivacions de caràcter racional, emocional i d'identitat poden combinar-se en certes categories de persones que esdevenen radicalitzades cap a la violència.
4. Estudis de llarga durada sobre els processos de radicalització que augmentin el coneixement de com els grups radicals es decanten cap a la violència i el terrorisme, passen a l'activitat armada i com evolucionen i s'adapten en el temps. Els factors com ara la ideologia, l'estratègia, les operacions tàctiques i el perfil dels membres no són elements estàtics sinó que canvien en el transcurs del temps.
5. Estudis sobre els possibles canvis en el cicle dels processos de radicalització. És a dir, estudis sobre la velocitat dels processos de radicalització i els factors que contribueixen a l'acceleració i desacceleració.
6. Cal posar més atenció al nexa entre terrorisme i contraterrorisme com a potencial conductor de l'expansió de la radicalització cap a la violència i el terrorisme. Fins quin punt i sota quines condicions el contraterrorisme provoca més terrorisme?
7. Cal incidir en la recerca sobre les estratègies d'adoctrinament, mobilització i ensinistrament adoptades pels terroristes i els seus líders dins de les organitzacions terroristes, amb especial atenció al paper que desenvolupa Internet.
8. És necessària major recerca sobre la rellevància i l'impacte dels conflictes estrangers, com ara l'Iraq, l'Afganistan o Somàlia i la seva repercussió en forma d'extremisme violent a Europa.
9. És necessària una major recerca documentada respecte a institucions i organitzacions en les quals es pot produir la radicalització violenta. En especial, cal incidir en les escoles, els llocs de culte, les presons i l'exèrcit.
10. Anàlisis de les iniciatives i estratègies contraterroristes passades i actuals. Això hauria de permetre identificar les accions específiques que han estat exitoses i prendre consciència de les diferències entre els estats membres en termes de l'actual estat de radicalització.
11. També es requereix recerca acadèmica sobre les estratègies de sortida d'un estat de radicalització violenta. En aquest sentit, cal definir conceptualment

desradicalització tant com un procés cognitiu i de desconexió com un procés conductual que implica una interrupció de l'activitat terrorista.

12. L'ús del coneixement científic ja existent sobre bandes criminals, *sectes religioses*, grups violents juvenils, així com els processos de dinàmica de grups que influeixen en les decisions que desemboquen en violència, permetrà incrementar la comprensió sobre la radicalització relacionada amb l'entrada i sortida de grups propensos a utilitzar el terrorisme.
13. Estudis d'avaluació dels programes de desradicalització finalment introduïts per les autoritats dels estats europeus i altres, en especial s'haurien de dur a terme els que estan dirigits a extremistes dins les presons amb la finalitat d'obtenir evidències del que funciona o no en aquest àmbit.

De la lectura de les conclusions i recomanacions d'aquest informe es desprèn que encara queda molta recerca per desenvolupar en moltes àrees i temes, a partir de la qual es podran establir *models teòrics explicatius* dels processos de radicalització violenta. En definitiva, encara queden per contestar moltes preguntes, entre d'altres: Com es produeix la transformació d'un individu aparentment normal en un terrorista suïcida? Quin és el rol de líder? Quines són les fases del procés? Existeixen dinàmiques grupals generadores de violència? Existeixen similituds entre l'adoctrinament gihadista i els processos de manipulació psicològica coercitiva tradicionalment estudiats en altres contextos?

3. Aproximació psicosocial als processos de radicalització violenta

Com s'ha vist anteriorment, el fenomen de la radicalització violenta ha estat analitzat des de les perspectives *macro* (socioestructurals) i *micro* (psicològiques) sense arribar a obtenir resultats definitius. Un tercer enfocament, el nivell *meso* (psicosocial), podria arribar a omplir les llacunes de coneixement que per raons metodològiques o per l'especificitat del camp d'estudi disciplinari no han estat satisfetes pels altres dos.

Una de les disciplines que pot explicar millor el nivell *meso* dels processos de radicalització violenta és el de la psicologia social, que permet analitzar i estudiar les relacions entre l'individu i el grup, i les afectacions d'aquestes a la psique individual i al comportament col·lectiu. De fet, ja s'han realitzat alguns estudis teòrics i investigacions sobre el fenomen des d'un enfocament psicosocial.⁶⁵

⁶⁵ Alonso, F. (2005). Alonso F.; Jiménez-Ferrer, C.; Ramírez, J.J. i Trujillo, H. (2009). De La Corte, L. (2007). De la Corte, L.; Kruglanski, A.; De Miguel, J.; Sabucedo, J.M. i Díaz, D. (2008). Dole, A. (2006). Hudson, R. (1999).

Els diferents estudis plantegen hipòtesis i línies de treball diverses, però el que sembla inqüestionable és que per cometre un acte de terrorisme i, en particular, un acte de *terrorisme suïcida* és necessari arribar a un seguit d'estats emocionals i cognitius, que poden ser resultat d'un procés premeditat de manipulació psicològica grupal o de decisions individuals espontànies poc o gens dirigides. Una voluntat de ferro i un alt nivell de motivació o de desesperació determinen aquesta acció terrorista. Per a Smelser (2007) la predisposició per a l'acció és el resultat de la combinació de circumstàncies socials que són experimentades com a adverses, històries de vides personals i una ideologia que proporciona un marc de coherència cognitiva i emocional.

En un marc teòric sobre l'estudi de l'agressivitat en la violència terrorista, Trujillo, Moyano et al. (2006) examinen els factors que faciliten o inhibeixen la violència en general i la violència terrorista en particular. Segons aquests investigadors, el que diferencia els extremistes que actuen violentament d'aquells que no ho fan, és el fet d'estar o no sota certs *determinants* i *desinhibidors* de la violència extrema i la coincidència de factors legitimadors i justificatius. Els elements *determinants* inclouen aquells *factors externs grupals o socials*, mentre que els *desinhibidors* fan referència als *elements interns de reajustament cognitiu*. Hi ha una interrelació permanent entre ambdós tipus de factors.

Entre els factors *determinants* hi ha la dispersió de la responsabilitat, el seu desplaçament sota estats d'obediència i despersonalització. Mentre que en el segon grup de factors *desinhibidors* hi ha els que es refereixen a com es modifica l'estructuració cognitiva dels terroristes, com se'ls *renta el cervell* sota persuasió, a voltes agressiva, perquè puguin justificar els seus actes. Les passes a seguir són:

- 1r. Deshumanitzar la víctima.
- 2n. Atribuir la culpa al mateix agredit.
- 3r. Justificar l'agressió sota principis d'ordre moral superior.
- 4t. Dessensibilitzar el mateix agressor respecte de les conseqüències de la seva agressió.

A més, s'ha de legitimar i justificar la violència terrorista. En aquest tipus de terrorisme, la ideologia gihadista proporciona un seguit de creences de caràcter cognitiu i emocional, mitjançant estereotips i prejudicis, que serveixen per justificar la discriminació de terceres persones.

Sanmartín, J. (2005). Trujillo, H.M. (2007). Trujillo, H.M.; González-Cabrera, J. et al. (2006). Trujillo, H.M.; Jordán, J.; Gutierrez, J.A. i González, J. (2008).

Des d'un punt de vista psicosocial, la producció teòrica sobre la violència terrorista en els darrers anys s'ha vist incrementada considerablement. No ha succeït el mateix amb el nombre d'investigacions empíriques que permetin verificar o refutar les diverses hipòtesis teòriques plantejades, ja que existeixen un seguit de dificultats, entre les quals destaquen:

- El secretisme i la impermeabilitat de les cèl·lules terroristes que impedeixen la recerca de dinàmiques internes.
- Les investigacions estan focalitzades a cercar proves incriminatòries i no pas a fer recerca científica per millorar el coneixement sobre el funcionament intern d'aquestes organitzacions terroristes.
- El grau de perillositat que suposa aquest tipus d'investigació per a l'agent infiltrat o per a la persona informant.
- La manca de formació teòrica sobre dinàmiques de persuasió coercitiva per part de l'observador.
- Barreres ètiques i morals que impedeixen la recerca empírica amb éssers humans en condicions de laboratori social.
- Dificultats a crear dissenys experimentals o quasi experimentals que permetin fixar un nombre de variables determinat.

Una de les primeres investigacions empíriques que intenten descriure els processos de radicalització violenta, que condueix a un individu a estar sota factors *determinants* i *desinhibidors* de la violència extrema, fent ús del coneixement acumulat en psicologia social sobre influència grupal o social, psicologia del fanatisme, persuasió coercitiva, *sectes religioses*, dinàmiques totalitàries i control mental, és la d'*Evidencias de manipulación psicológica coercitiva en terroristas islamistas*⁶⁶ duta a terme durant el 2008 i publicada parcialment a *Athena Intelligence*. Aquesta investigació intenta seguir, entre d'altres, les recomanacions 7 i 12 del Grup d'Experts en Radicalització Violenta de la Comissió Europea.

Els seus objectius principals són:

- Avaluat si durant les fases de reclutament i adoctrinament de terroristes gihadistes hi ha processos intencionals i actius de manipulació psicològica.
- Analitzar si determinades tècniques de persuasió coercitiva i estratègies d'abús psicològic grupal podrien afavorir la radicalització violenta.

⁶⁶ Vid. ALONSO, F.; JIMÉNEZ-FERRER, C; RAMÍREZ PEREA, J.J. i TRUJILLO, H.M. (2009). "Evidencias de manipulación psicológica coercitiva en terroristas islamistas". *Athena Assessment*. (2009), núm.4, 5 de març.

Es va treballar també a partir de dues hipòtesis prèvies contraposades:

- 1a. L'actual generació del terrorisme d'ideologia gihadista no és producte ni de la pobresa, ni de la ignorància, ni d'un procés de *rentat de cervell* religiós. Les noves generacions terroristes no han estat preparades en camps d'entrenament, ni reclutades per reclutadors professionals. En tot cas, es produeix un autoreclutament basat, principalment, per lligams d'amistat. Tampoc existeix un lideratge que dirigeixi, adoctrini i guïi els membres del grup. Es tracta, doncs, més d'un moviment social (que va de baix a d'alt, autofinançat i autodidacta) que d'una organització jerarquitzada (Sageman, 2008).
- 2a. La radicalització d'ideologia gihadista és fruit d'un procés de manipulació psicològica, dirigit sistemàticament i conscient, per un líder carismàtic, molt semblant a allò que es pugui produir en un grup sectari o totalitari.

En la recerca es va revisar la literatura científica sobre els processos de manipulació psicològica, reforma del pensament, control mental, abús psicològic grupal, tècniques de persuasió coercitiva. Tots aquests conceptes, amb matisos diferents, fan referència a dinàmiques o procediments mitjançant els quals una persona perd inconscientment nivells d'autonomia psicològica i independència personal, alterant la seva capacitat volitiva (Alonso, F., 2003; Taylor, K., 2004). Posteriorment, es van escollir quatre models diferents de reforma del pensament o manipulació psicològica: la *Reforma del Pensament* de Lifton (1961), les *Condicions* de M. Singer (1997), les *Tècniques de Persuasió Coercitiva* de Rodríguez Carballeira (1992) i l'*Escala d'Abús Psicològic Grupal* de Chambers et al. (1994). Per a cada un dels models es va elaborar per al seu registre una graella amb els ítems de manipulació psicològica de cada model.

Per superar les dificultats en la investigació respecte a l'observació directa, es va triar realitzar una anàlisi documental sobre una sentència judicial relativa a una xarxa de reclutament gihadista (Operación NOVA I, II i III). Aquesta sentència presentava un extens i ric contingut documental, comprovat i contrastat, sobre les interaccions grupals de la cèl·lula terrorista sense haver de fer una observació directa, però que aportava tant documentació escrita (correspondència postal, propaganda, etc.) i enregistraments de vídeo i àudio, com testimonis personals directes de persones protegides i inculpades, que permetia accedir a un temps i a un espai preservats del passat.

Una vegada analitzada la documentació, es van marcar els passatges que evidenciaven signes de manipulació psicològica i es va elaborar un segon document amb la informació filtrada per tal de fer recompte final de localitzacions.

Els resultats obtinguts en els quatre models seleccionats de manipulació psicològica presentaven, en el cas concret de la cèl·lula terrorista analitzada, evidències molt significatives de dinàmiques totalitàries que condueixen a la radicalització violenta. El fet que una mateixa realitat sigui analitzada per quatre models diferents de persuasió coercitiva atorga fiabilitat als resultats obtinguts i prou vàlida a la metodologia emprada. Tots quatre models han resultat ser explicatius dels processos de manipulació psicològica, malgrat n'avaluïn punts diferenciats.

La xarxa terrorista analitzada pertany a la nova generació de terroristes (originada entre el 2000 i el 2004), fet que contradiu les tesis d'en Sageman (2008), que sosté que la nova fornada de terroristes és autoreclutada, li manca lideratge i és conseqüència d'una osmosi ideològica entre col·legues. Per contra, els paràmetres obtinguts demostren que existeix un lideratge perfectament identificat, un reclutament premeditat i un adoctrinament sistemàtic i dirigit per la cúpula del grup. Conseqüentment, no s'hauria de desestimar en futures investigacions l'estudi de dinàmiques grupals de manipulació psicològica.

Aquesta conclusió és de gran utilitat a l'hora de dissenyar estratègies preventives i de detecció, ja que aporta un model explicatiu sobre la gènesi i evolució de la radicalització violenta. Si, per contra, el fenomen de la radicalització violenta resultés ser un fenomen espontani, que no respongués a cap model ni causa identificada, com proposa Sageman (2008), llavors pràcticament cap estratègia preventiva podria tenir la més mínima eficàcia.

Aquesta investigació és un primer pas cap a l'establiment d'un model explicatiu, però en cap cas es poden generalitzar els resultats obtinguts, ja que per una banda cal perfeccionar la metodologia i, per una altra, augmentar el nombre d'investigacions que permetin establir models o lleis.

Tanmateix, els resultats obtinguts en la investigació anterior són ratificats per diverses històries de vida narrades per persones que han sofert processos similars de persuasió coercitiva en el si d'organitzacions terroristes. Amb la intenció de no ser massa extensiu, s'exposen tres experiències personals que confirmen la hipòtesi d'un procés, manipulador i dirigit, de radicalització violenta:

La primera de les històries de vida correspon a **Masoud Banisadr**, analista polític iranià, que va assumir, durant gairebé disset anys, alts càrrecs en el grup *Majahideen-e-Khal Organization* (MEK), de la qual va ser representant als Estats Units entre el 1990 i el 1996. Aquesta organització ha estat considerada com a terrorista per diversos països, malgrat recentment (el 26 de gener de 2009) el Consell de Ministres de la Unió Europea va decidir treure-la de la llista d'organitzacions terroristes.

Banisadr considera que per entendre el funcionament d'una organització extremista o terrorista s'han d'estudiar i s'han d'analitzar els *cults* ('sectes destructives' o 'persuasives') i quins són els seus mecanismes de captació i d'actuació, d'acord amb els desitjos de l'organització.

En el seu cas, tot va començar per un sentiment intern d'injustícia i de discriminació, i la necessitat de lluitar contra els governs establerts. Els *Mojahedin Organization of Iran*, organització a la qual es va integrar, parlaven sobre una justícia social islàmica. L'única manera de poder lluitar contra l'imperialisme era lluitar contra Amèrica i contra els règims titelles, del Xa a l'Iran i d'altres semblants a la resta del món islàmic. La seva estratègia era la lluita armada, com a traducció de *ghihad* o *guerra santa*.

Una vegada iniciat el camí de la lluita, no hi havia retorn. A banda del sentiment de traïció vers els camarades en cas d'abandonament personal de la causa, s'afegia una qüestió d'elecció entre el Bé i el Mal, pel qual s'havia de pagar qualsevol preu i continuar endavant. En les seves pròpies paraules:

"... No vaig fer-me *mojahed* en un sol dia, com si es tractés d'afiliar-me a un partit polític. Per contra, va ser un procés gradual, difícil i dolorós. Pas a pas, havíem de tallar amb les nostres emocions, sentiments, raonaments i creences amb l'objectiu d'alliberar-nos de qualsevol inculcació prèvia. El procés de canvi no era gens fàcil, suposava un gran esforç, fins i tot, preferir morir que continuar endavant, però una vegada superat un nou nivell, et senties molt millor amb tu mateix. Et senties beneït i veies la resta de la humanitat, que no seguia aquest camí, condemnada. A banda d'una clara consciència, senties un nou sentiment de poder. D'alguna manera havíem passat de ser homes i dones normals a ser uns éssers sobrehumans, capaços de patir i fer el més gran dels sacrificis. Un dels nostres eslògans era que, per poder esdevenir infinit, havies de passar primer per la fase del *no-res*. Per aconseguir aquest estat, l'organització t'impel·lia a tallar i a oblidar tot el que et connectés amb la teva família i amics, a divorciar-te, si era el cas, i a deixar els teus fills. Qualsevol emoció o sentiment vers algú que no fos l'organització o la causa era un obstacle entre nosaltres i el líders, que ens ajudaven a arribar a la nostra gent i a Déu. En un estadi final ens havíem de *divorciar*, fins i tot, de nosaltres mateixos..."

"... En el moment d'entrar en aquesta organització tenia 23 anys, llicenciat en Matemàtiques, preparava la tesi doctoral en Ciències Exactes, casat i amb una filla encantadora. Provenia d'una família acomodada. En conjunt, em sentia feliç i afortunat. Se suposa que era suficientment intel·ligent per no ser influenciat ni enganyat (*brainwashed, rentat de cervell*) gaire fàcilment. Però, com és que no em vaig adonar de passar de ser una persona intel·ligent, benvolent, feliç i amable a ser-

ne una de dogmàtica, parcial i sentenciosa? Aquestes organitzacions aprofiten qualsevol escletxa o feblesa personal per trencar la teva immunitat ideològica. Llavors, la teva lògica, intel·lecte i educació ja no et són útils. Gradualment, et sents forçat a negar el teu passat i veure'l com a errat i corrupte. Sota l'eslògan "la lletgesa de l'egoisme", aprens a rebutjar el primer objectiu de l'existència, la supervivència. Progressivament, acceptes que la teva lògica i principis, el que vols i el que desitges, el que estimes i el que et desagrada, les teves relacions personals, i els teus punts negatius, però també els positius, tots estan equivocats i te n'has de desempallegar. És en aquell moment quan la tasca de l'intrús (el que adoctrina) ha triomfat."

"Hi ha també molts moments de dubte, ja no tant com a resultat de la lògica o de la incomprensió, sinó per components emocionals. L'amor a la teva família, dona i fills o, simplement, per amor a un mateix. En aquest tipus de situacions, la resposta de l'organització també és emocional. Constantment, a través de notícies, pel·lícules, discursos, cançons i poemes, se't recorda la misèria i el patiment de la gent, la brutalitat del teu enemic vers els teus camarades, germans i germanes i, sobretot, el coratge i l'autosacrifici dels altres cap a l'objectiu. Un dels exemples que podia commoure'ns i ajudar a oblidar els propis desitjos, necessitats i emocions eren els casos dels *màrtirs suïcides* i els seus discursos o últimes voluntats enregistrats. Per a nosaltres, ells eren els símbols de l'autosacrifici, els nostres herois de qui ningú podia dubtar. Després, molta gent es presentava voluntària per fer el mateix, amb la qual cosa, un màrtir era reemplaçat no per un altre sinó per desenes o centenars de nous candidats."

"Dins d'aquest procés gradual deixes de llegir, fins i tot de pensar, ja que algú altre ho fa per tu. El/s líder/s ens donaven el sentit del coneixement, ho coneixien tot, podíem conèixer qualsevol amb la pronúncia d'una sola paraula, almenys d'una manera suficient com per saber si era amic o enemic. A més, et donaven aquella mena d'autoconfiança que tu no podries aconseguir mai a través de les experiències personals, assoliments individuals o aprenentatge. Senties que no necessitaves saber res més fora del coneixement que et facilitava la jerarquia de l'organització. En poques paraules, no estaves interessat a escoltar o veure ningú per tal que res canviés la teva ment, l'únic fet important era l'educació que provenia de l'organització. Es desitjava incrementar l'estat de paranoia; es propagava la idea que tothom aliè a l'organització volia la teva destrucció, per la qual cosa tots eren considerats enemics."

La segona història de vida és la de la britànica **Anne Singleton**, nascuda fa quaranta-vuit anys en el si d'una família impecable de Yorkshire (Regne Unit). Quan en tenia només vint, va ser captada per la mateixa organització que en Banisadr, la *People's Mujahedin* d'Iran. A través d'una antiga parella seva va entrar en contacte amb l'organització, però el procés d'adoctrinament, conversió i submissió es va allargar més

de deu anys. Durant aquest període, la subtil influència dels seus companys *mujahedins* la van portar a deixar la feina, la família i els amics.

Actualment, veu els *mujahedin* com una *secta destructiva* i diu que els seus mètodes de manipulació psicològica han estat provats i utilitzats per molts altres grups en el món, fins i tot semblants, a diferent nivell, però, de les tècniques utilitzades pels venedors de multipropietats: “Ho fan amb temps, són molt llestos i utilitzen la pressió grupal. Implanten missatges subliminals. Utilitzen tècniques de control mental. Em van fer sotmetre a un ordre més alt, el del seu líder”.

La submissió al líder d'Anne era tan gran que si ell li hagués dit que se suïcidés, ella ho hauria fet. El 1992, li van demanar que anés a un camp d'entrenament i ho va fer sense cap tipus de qüestionament: “No tens drets humans, ni nacionalitat, només ets una *mujahed*”, comenta. “Era al desert amb un uniforme militar i no tenia passaport ni diners. Mai m'havia sentit tan lliure. Però la ironia era que em trobava en un estat d'esclavitud moderna. Estava mentalment encadenada als *mijahedin*”.

Un fet sorprenent és que, fins el 1999, després de tres anys d'haver deixat l'organització, Anne no va ser conscient d'haver estat sota manipulació psicològica, quan va descobrir diversa literatura del *Cult Information Centre* on es parlava de les tècniques de coerció psicològica:

“Van utilitzar les mateixes tècniques provades i utilitzades en altres tipus de sectes i moviments actius arreu del món. Tothom pot ser víctima de processos de manipulació psicològica en algun moment de la seva vida. Si ets afortunat acabes amb una multipropietat. Si no tens tanta sort, pots acabar fent-te esclatar i matant gent innocent al metro” (sobre el darrer comentari d'aquest testimoni, cal dir que hi ha nivells diferents de manipulació psicològica que van des de la influència social mínima i, acceptada socialment –publicitat, programes educatius, tècniques de venda, propaganda, fins a la persuasió coercitiva extrema– inducció al suïcidi col·lectiu o a actes de terrorisme. Els primers nivells intenten influir en la presa de decisions, presumiblement innòcues per a la persona, mentre que els segons nivells intenten modificar i controlar la personalitat de l'individu).

El fet de no ser conscient dels processos de manipulació psicològica que un pot estar patint (cas del darrer testimoni) és una de les conclusions del treball d'investigació: “Evidencias de manipulación psicológica coercitiva... (2009)”, que diu:

“... Per una altra banda, és possible, tal com s’afirma en l’informe del MI5 britànic (2008 a,b),⁶⁷ que les persones que s’adhereixen a una organització terrorista siguin conscients dels seus actes. Malgrat tot, segons les evidències trobades en la present investigació, també és probable que aquestes persones no siguin precisament conscients dels mètodes de reclutament i adoctrinament a què estan sent sotmeses i que, finalment, les conduiran a cometre els actes terroristes amb plena convicció i fanatisme. De fet, diversos ítems i aspectes recollits en els models amb què s’ha treballat descriuen aquesta manipulació mística i el fet de mantenir la persona inconscient del procés manipulador al qual està sent sotmesa (denigració del pensament crític, ús de l’engany i la mentida, etc.)”.

La darrera història de vida que es vol recollir aquí és la publicada recentment en el diari *El País*, en l'article "Dentro de la secta del odio" (Irujo, 2009),⁶⁸ on s’explica l’experiència de **Fátima Mohand Abdelkader** dins la secta Takfir Wal Hijra (Anatema i Exili), corrent a què pertanyia Mohamed Atta i alguns autors de l’atemptat d’Atocha, segons l’autor de l’article. Aquesta organització va captar i adoctrinar Fátima al barri musulmà de la Cañada de la ciutat de Melilla. L’estiu de 2008 va rebre una invitació per anar amb les seves amigues a una casa abandonada. En un principi, tot era molt bonic i bo. Els parlaven de l’Islam, de Déu, però aviat va descobrir que darrere hi havia una altra realitat. Li van imposar unes normes molt estrictes: dur el *burka*, deixar d’estudiar, deixar el seu xicot. Existia una visió dicotòmica del món. Ells eren els autèntics musulmans, la resta tenien la condició de *gossos*. Hi havia una acceptació del rol submís de les dones i de l’aplicació de maltractament físic vers elles. També es parlava del gihad, però es reprimia aquest tema davant de les dones.

En el mateix article, un altre testimoni descriu el grup com una organització opressora i manipuladora, i que té com a gran obsessió l’hermetisme i la clandestinitat. Dels diferents testimonis es poden extreure indicis de persuasió coercitiva en el si d’aquesta organització.

En aquest apartat d’aproximació psicosocial als processos de radicalització violenta també cal fer una referència especial a dues investigacions més, dutes a terme en els darreres mesos, en ambients crítics per a la radicalització violenta.

La primera, "*Indicios sobre la radicalización yihadista en prisiones*" (2008),⁶⁹ realitzada en vint-i-cinc centres penitenciaris de l’estat espanyol, presenta com a objectius

⁶⁷ MI5 ANALYSTS (agost, 2008b) *MI5 report challenges views on terrorism in Britain*. Sobre l’informe de caràcter reservat: "Understanding radicalisation and violent extremism in the UK". <guardian.co.uk>, 20 d’agost de 2008.

⁶⁸ IRUJO, J.M. "Dentro de la secta del odio. Reportaje: el Infierno de Fátima". En: *El País.com* (5 d’abril de 2009).

⁶⁹ TRUJILLO, H. M.; JORDÁN, J.; GUTIÉRREZ, J.A. i GONZÁLEZ-CABRERA, J. "Indicios sobre la radicalización yihadista en prisiones". *Athena Assessment* (2008), núm. 12.

principals de la investigació els següents: (1) estudiar quines dimensions de la conducta manifesta del presos musulmans prediuen el seu radicalisme islamista i (2) estudiar si les conductes manifestes de radicalisme islamista són majors a les presons amb més concentració de musulmans i presència de condemnats per terrorisme gihadista que a les presons amb baixa concentració de musulmans i en les quals hi ha pocs presos condemnats per terrorisme gihadista.

Dels resultats obtinguts, l'ordre de la seqüència de fets que tenen lloc en el procés de radicalització islamista dels interns musulmans empresonats podria ser el següent:

1. Les necessitats afectives i de seguretat dels presoners musulmans els podria fer permeables a l'adoctrinament.
2. L'adoctrinament podria afavorir l'augment de les conductes associades a totes les dimensions psicosocials que donen lloc al radicalisme islamista, sobretot a les associades a la *cohesió vertical* i a la *identitat grupal*.
3. La *cohesió horitzontal* podria afavorir l'augment de la *identitat grupal*.
4. La *identitat grupal*, juntament amb la *cohesió vertical* (subordinació jeràrquica a líders islamistes), podria afavorir l'augment de les conductes associades a la *legitimació del terrorisme*.
5. Les conductes associades a la *legitimació del terrorisme* podrien ser causa però també conseqüència dels processos de radicalització islamista, a la vegada que un clar indicador de polarització políticoreligiosa extrema i, així, de radicalisme islamista.
6. Els presos més radicalitzats en l'islamisme podrien ser reclutats per a la causa gihadista i, fins i tot, per cometre accions terroristes, sobretot si prèviament han rebut formació per fer-ho.
7. Els nivells de radicalisme islamista dels presos musulmans podria ser conseqüència de la seva *cohesió horitzontal* i *vertical*, de la seva *identitat grupal* i dels seus arguments i actituds favorables a la *legitimació del terrorisme*.
8. A més, el radicalisme gihadista podria ser, a la vegada, tant causa de l'augment de les conductes associades a les dimensions indicades com conseqüència d'un procés de retroalimentació circular i irreversible de radicalització; com més quantitat de conductes associades a les quatre dimensions de radicalisme islamista, més dinàmica i efectiva és la radicalització, i com més dinamisme en els processos de radicalització, més quantitat de conductes associades a les dimensions que donen lloc a tal radicalisme.

A més, la seqüència de fets descrita podria estar afavorida per:

- La presència a les presons de líders gihadistes barrejats amb presos musulmans condemnats per delictes comuns.
- La inexistència de mesures de supervisió específiques i adaptades a les característiques de l'estructura social dels presos musulmans de cada centre, per al control i seguiment dels contactes entre aquells i els líders gihadistes.

Així mateix, sembla ser que en les presons estudiades es donen prou condicions psicosocials i contextuals perquè es puguin produir processos de radicalització gihadista. Pel que sembla, existeix una actitud positiva vers els actes violents comesos pels líders gihadistes i els seus idearis terroristes. Igualment, els nous reclusos musulmans se senten atrets i ràpidament assimilats pels grups de musulmans ja existents, per la qual cosa en el seu si es podrien estar aplicant estratègies de suport social i d'adoctrinament islamistes favorables per al desenvolupament d'actituds fanàtiques.

També és convenient destacar que en les presons estudiades l'hermetisme grupal observat en el col·lectiu de presos musulmans és molt elevat, sent la comunicació social amb els grups de presos no musulmans molt reduïda i mostrant una identitat clarament diferenciada amb la resta de la població reclusa, sobretot en les presons amb alta concentració de musulmans i presència de gihadistes. Els investigadors entenen aquests resultats com a indicadors de l'existència, en certes presons, d'estructures socials amb una identitat tancada i polaritzada ideològicament que poden afavorir la generació de comunitats blindades.

Si s'hi afegeix el fet que hi ha una gran rotació dels interns musulmans a través de presons i els seus mòduls i que, a més, aquests interns entren i surten de la presó amb certa freqüència, és plausible pensar en un possible desenvolupament d'àmplies xarxes socials radicalitzades tant a dins com a fora de les presons.

La segona investigació a què cal fer referència va ser publicada el març de 2009 amb el títol "*Estudio del riesgo de radicalización islamista en cinco mezquitas de una ciudad española*".⁷⁰ El seu objectiu principal era analitzar el context social de les mesquites i oratoris i del contingut del discurs dels seus imams. Es partia de la base que l'avaluació de certs indicadors psicosocials en aquests llocs de culte pot aportar informació vàlida per a la prevenció de la radicalització. La metodologia emprada va

⁷⁰ TRUJILLO, H.M.; LEÓN, C.; SEVILLA, D. i GONZÁLEZ-CABRERA, J. (2009) "Estudio del riesgo de radicalización islamista en cinco mezquitas de una ciudad española". *Athena Assessment* (2009), núm. 5.

ser l'observació participant,⁷¹ que va resultar ser molt consistent i vàlida com a procediment d'obtenció d'informació objectiva.

Els investigadors arriben a un seguit de conclusions i consideracions a partir dels resultats obtinguts:

Pel que fa a l'entorn de les cinc mesquites/oratoris, les dades recollides mostren l'absència o escassa presència de documentació en forma de cartells o pamflets amb continguts vinculats al conflicte social o cultural.

Tenint en compte que el rol dels líders religiosos musulmans és un element de vital importància per a la integració tant individual com col·lectiva a causa de les repercussions socials, polítiques, econòmiques i legals que pot tenir el seu discurs, aquests podrien desenvolupar un paper més important en la prevenció de possibles conflictes entre comunitats si, amb el seu discurs i actitud, animessin els fidels a aconseguir una verdadera integració.

En cap de les mesquites/oratoris analitzats s'incita els fidels a adoptar postures proclius al conflicte social o a la radicalització violenta. Malgrat tot, s'observa una certa invitació a la introspecció dins de la pròpia comunitat musulmana i, d'aquesta manera, un cert distanciament i desconexió amb la societat que els acull.

En les mesquites núm. 1 i 3 es detecta un distanciament dels aspectes polítics, sent el missatge purament religiós. Això s'ha de valorar positivament ja que no es polititzen els valors religiosos, la qual cosa tanca les portes a l'islamisme radical. Tanmateix, en les mesquites núm. 2 i 5 s'aprecia un tractament més freqüent d'afers relacionats amb conflictes internacionals en el món musulmà, sobretot en la primera. A més, en aquesta mesquita conflueixen una sèrie de factors com ara marginalitat del barri, diversitat de nacionalitats, incloent-hi països com Jordània, Palestina, l'Iraq, que podrien provocar un entorn social propici per a un efecte crida d'exiliats polítics radicalitzats procedents d'aquests països.

Per a qualsevol iniciativa d'integració satisfactòria i diàleg amb la comunitat musulmana, s'haurien de tenir en compte que els preceptes i la fe musulmana vertebraren la vida del musulmà per sobre d'altres condicionants. Per tant, s'hauria de tenir en consideració aquesta realitat a l'hora de desenvolupar programes socials,

⁷¹ L'observació participant va ser realitzada per dos observadors que havien estat seleccionats prèviament pels investigadors entre diversos estudiants universitaris, d'origen magrebí i amb un perfil personal molt concret. Entre altres requeriments se'ls exigia: un nivell extrem de confidencialitat, bilingüisme en àrab i castellà, i un àmbit educatiu musulmà. Se'ls va oferir formació en relació amb l'observació i l'enregistrament per tal d'unificar criteris i resoldre dubtes metodològics.

polítics i altres formes d'harmonització i integració d'aquesta comunitat amb la societat d'acollida.

Per un altre costat, cal dir que, generalment, no sembla haver indicis de radicalització ni en el discurs de l'imam ni en les activitats desenvolupades en el context exterior de les mesquites. No obstant això, sí que sembla existir un distanciament cultural i social que podria arribar a ser, per ell mateix, un motor per a la radicalització islamista en els grups més desfavorits.

Els investigadors també fan èmfasi en el fet que qualsevol tipus d'intervenció politico-social per afavorir la integració dels musulmans hauria de basar-se només en les dades obtingudes a través d'estudis empírics i deixar de banda els judicis merament especulatius i no contrastats, per molt lògics que poguessin semblar.

4. Elaboració d'eines de detecció i diagnòstic diferencial dels processos de radicalització violenta

En l'apartat anterior s'ha repassat de manera sintètica el marc teòric i conceptual de l'enfocament psicosocial dels processos de radicalització violenta, alhora que s'han revisat tres investigacions empíriques recents que aporten coneixement científic des d'aquesta perspectiva d'estudi. La metodologia utilitzada és diversa i complementària en les tres investigacions. La primera utilitza l'anàlisi documental sobre fets contrastats. En la segona, el procediment emprat és l'observació directa no participant i en la tercera, el mètode seguit és l'observació participant. A banda, s'ha intentat complementar aquestes investigacions amb històries de vida que oferissin la visió subjectiva interna dels processos de radicalització violenta, per tal d'evitar biaixos etnocentristes i academicistes.

Cada un dels instruments elaborats i utilitzats han mostrat tenir fiabilitat i validesa metodològica en el seu context específic, però futures recerques haurien d'anar dirigides a l'elaboració d'un sistema integral de detecció i diagnòstic diferencial dels processos de radicalització violenta. A tall d'exemple, el *Cuestionario sobre Percepciones de Radicalismo Islamista en Prisiones* (CPRIP) podria perfectament complementar-se amb les diferents graelles d'enregistrament de tècniques de persuasió coercitiva o amb la *Group Psychological Abuse Scale* (GPAS) o bé comprovar com els diferents models de manipulació psicològica encaixen en el *Modelo métrico descriptivo-explicativo sobre el riesgo de reclutamiento yihadista* (Trujillo, 2007).

Actualment, hi ha programes sobre observació i detecció de radicalització violenta que confirmen aquests processos psicosocials de captació i adoctrinament per part de membres ja radicalitzats. De fet, des del desembre de 2008 un grup seleccionat de funcionaris de presons utilitza un manual confidencial,⁷² distribuït pel Ministeri de l'Interior, que alligona sobre com detectar i controlar els fenòmens de radicalisme *islamista* (terminologia utilitzada pels mitjans de comunicació) a les presons. El text detalla els canvis d'actitud i aspectes propis d'aquests processos, recull expressions en clau utilitzades pels gihadistes i dóna ordres precises per a la vigilància de les cel·les, dels aparells d'àudio i de la lectura dels reclusos musulmans.

En el manual s'insisteix en la importància de conèixer el recorregut vital de la persona empresonada, antecedents familiars de radicals violents ja que els lligams parentius són freqüents, participació prèvia en conflictes bèl·lics i signes d'haver patit ferides de guerra.

Aquests funcionaris de presons tenen un doble encàrrec. Per una banda, vigilar els reclusos ja radicalitzats, alguns condemnats per terrorisme; d'una altra, seguir els presos comuns susceptibles de ser captats per a la guerra santa. "L'alta concentració actual d'interns musulmans afavoreix les activitats de proselitisme i radicalització", afirma el manual. I també, el principal focus d'atenció han de ser els reclusos que evidencien canvis d'actitud. Alguns passen de no pregar a fer-ho cinc cops al dia, repeteixen constantment les sures de l'Alcorà, mostren desobediència i males maneres vers els funcionaris de presons, i un comportament obsessiu per tot allò referent a l'Islam.

El gran repte que suposa la detecció d'un procés de radicalització violenta és el seu diagnòstic diferencial. És a dir, tenir els instruments i les eines suficients i vàlides com per poder distingir entre un possible procés de conversió religiosa ultraortodoxa i un procés de radicalització violenta.

En aquest sentit, la policia holandesa va crear un primer document de caràcter restringit, susceptible, com diuen ells mateixos, de ser revisat i millorat a través de recerca empírica, on es descriuen dos tipus de conjunts d'indicadors. El primer, referent al reconeixement de processos de radicalització basat en elements d'identitat, ideologia i canvis comportamentals, i el segon, format per sis indicadors que permetrien reconèixer la preparació d'atacs terroristes.

⁷² "Interior aplica un manual para frenar el "yihadismo" en prisión. La lucha contra el terrorismo islamista". *elPeriódico.com* (29 de desembre de 2008).

Un altre document (Jordán & Mañas, 2007),⁷³ aquest de caràcter públic, descriu els signes de radicalització i militància gihadista. En les seves consideracions inicials, els autors puntualitzen que les aparences externes només són indicadors tous i han de ser complementades per altres per atorgar major consistència al seu diagnòstic. De fet, els investigadors descriuen dos tipus d'indicadors: els individuals i els col·lectius. En els primers, es troben l'aparença física i la conducta individual. El segon tipus d'indicadors fan referència al comportament grupal. En relació amb aquest darrer, la recent investigació sobre "Evidències de manipulació psicològica coercitiva en terroristes islamistes" (Alonso F.; Jiménez-Ferrer, C.; Ramírez, J.J. i Trujillo, H., 2009) pot enriquir i complementar ambdós aspectes, sobretot pel que fa a les dinàmiques grupals i comportament col·lectiu que indefectiblement repercuteixen i afecten la conducta individual (ens estem referint a les pràctiques de manipulació psicològica, com ara el seguiment d'un líder en concret, l'ús de la mentida i de l'engany, conductes de submissió i compliment d'ordres, control de la informació, la denigració del pensament crític o la pressió dels companys del grup a la uniformització cognitivoconductual, entre d'altres).

Una investigació ulterior hauria de focalitzar l'objectiu d'estudi en aplegar tot el coneixement teòric de tots aquests documents i investigacions i confeccionar un qüestionari global que permetés una diagnosi diferencial solvent dels processos de radicalització violenta. A partir del qüestionari s'haurien d'elaborar els fulls de registre i descriure la metodologia a seguir per a l'observació i l'enregistrament.

A banda de la metodologia de l'observació participant, l'observació no participant i l'anàlisi documental, cal no descartar a priori una altra tècnica per a la recollida de la informació: l'entrevista. Aquesta tècnica pot presentar moltes dificultats operatives ja que, per un costat, hi ha la resistència dels encausats per terrorisme gihadista a oferir el seu propi testimoni i, en cas d'aconseguir-ho, que el seu relat sigui fidedigne als fets ocorreguts, ja que molts estaran encara sota els efectes de la manipulació psicològica o mantindran una visió fanatitzada de la realitat. Tot i això, val la pena intentar mantenir entrevistes individuals, d'estructura semidirigida, perquè, per una banda, es pugui ser prou flexible amb l'exposició dels fets i, per l'altra, es puguin dirigir les preguntes clau a continguts d'interès.

L'ús de les diferents tècniques i instruments permetrà copsar la realitat des de perspectives diverses, amb l'objectiu d'obtenir un coneixement més gran i més integrat. Aquesta triangulació metodològica (anàlisi quantitatiu i anàlisi qualitatiu) ja

⁷³ JORDÁN, J. i MAÑAS, F.M. "Indicios externos de la radicalización y militancia yihadista". *Athena Intelligence Journal* (2007). Vol. 2, núm. 1.

havia estat proposada per investigadors com ara Newman (2006), arran d'haver copsat aquesta necessitat de verificar el disseny de la investigació.

5. Processos de radicalització violenta i normativa penal

La radicalització violenta com a tal no està tipificada com a delicte o falta en el Codi penal espanyol vigent, o almenys no amb aquesta terminologia. El terrorisme, en general, i, en particular, el terrorisme d'ideologia gihadista suposa un gran repte tant pel que fa a la investigació policial com a l'enjudiciament criminal. A més, aquest és un fenomen sensible per a les repercussions socials que se'n puguin derivar, sobretot de com es gestioni i s'expliqui a l'opinió pública. Una vegada més, cal fer èmfasi que el terrorisme d'ideologia gihadista només té a veure amb l'Islam en què l'instrumentalitzava i en la pretensió dels grups terroristes d'implicar les comunitats musulmanes en la seva lluita, amb un intent de polaritzar la societat entre els musulmans *purs* i la resta d'humans (ja siguin creients o no creients, musulmans *desviats*, jueus, cristians o d'una altra creença).

Un seguit de dades demostren les dificultats investigadores i jurídiques en aquest àmbit:

En els darrers deu anys, segons dades de l'Audiència Nacional, hi ha hagut 447 detinguts per terrorisme d'ideologia gihadista, dels quals només 136 van ser acusats per la fiscalia i només 84 han estat condemnats, la qual cosa significa menys d'una cinquena part sobre els detinguts inicialment. Aquest percentatge de sentències condemnatòries puja fins a gairebé el 62% si només es tenen en compte les persones acusades per la fiscalia. En moltes ocasions, les grans operacions contra el terrorisme d'ideologia gihadista acaben en absolucions de la majoria dels detinguts, ja sigui per deficiències o irregularitats en l'obtenció de proves o per manca de consistència probatòria.

La jurisprudència que acumula el Tribunal Suprem marca una decidida voluntat que l'eficàcia en la lluita contra les noves amenaces del terrorisme islàmic no s'aconsegueixi a canvi de la renúncia a la garantia dels drets fonamentals. El Suprem s'ha mostrat irreductible en la defensa del secret de les comunicacions. Això ha suposat l'anul·lació de diverses resolucions condemnatòries dictades per l'Audiència Nacional.

Alguns juristes, com Enrique López, magistrat de l'Audiència Nacional i antic portaveu del Consell General del Poder Judicial (CGPJ), creuen que cal "adaptar la nostra legislació al veritable rostre del terrorisme internacional, amb noves figures com l'adoctrinament i el reclutament". Moltes vegades, la tasca de les cèl·lules gihadistes que poden acabar cometent gravíssims atemptats comença amb sessions de captació que, per si mateixes, difícilment tenen encaix en els actuals tipus penals sobre les organitzacions terroristes (Brunet, 2009).⁷⁴

Aquesta necessitat d'adaptació legislativa ha estat copsada en l'àmbit europeu en la Decisió Marc 2008/919/JAI, de 28 de novembre de 2008, que modifica l'anterior 2002/475/JAI, de 13 de juny de 2002, sobre la lluita contra el terrorisme. Principalment queden modificats els articles 3 i 4 de la Decisió Marc:

L'article 3 segueix amb el títol *Delictes lligats a les activitats terroristes*, però el seu contingut canvia i es determinen els actes dolosos següents:

- a. Provocació a la comissió d'un delicte de terrorisme.
- b. Captació de terroristes.
- c. Ensinistrament de terroristes.
- d. Furt o robatori amb agreujants comesos amb la finalitat de cometre qualsevol dels delictes enumerats en l'article 1, apartat 1.
- e. Xantatge amb la finalitat de cometre qualsevol dels delictes enumerats a l'article 1, apartat 1.
- f. Lliurament de documents administratius falsos amb la finalitat de cometre qualsevol dels delictes enumerats a l'article 1, apartat 1, lletres a) a h), i a l'article 2, apartat 2, lletra b).

L'article 4, conservant la rúbrica primitiva relativa a la necessària punició de la complicitat, inducció i temptativa en els delictes terroristes, veu ampliada la regulació de la inducció així com uns canvis respecte a la temptativa, quedant el text de la següent manera:

1. Els estats membres han d'adoptar les mesures necessàries per tipificar com a delicte la complicitat per cometre un delicte que preveuen l'article 1, apartat 1; l'article 2 o l'article 3.
2. Els estats membres han d'adoptar les mesures necessàries per tipificar com a delicte d'inducció a la comissió d'un delicte que preveuen l'article 1, apartat 1; l'article 2 o l'article 3, apartat 2, lletres d) a f).

⁷⁴ BRUNET, J.M. "La difícil lluita contra el yihadismo". *La Vanguardia.es* (18 de maig de 2009).

3. Els estats membres han d'adoptar les mesures necessàries per tipificar com a delictes de temptativa de cometre qualsevol dels delictes esmentats a l'article 1, apartat 1, i l'article 3, apartat 2, lletres d) a f), excepte la tinença esmentada en l'article 1, apartat 1, lletra f) i el delictes que preveu l'article 1, apartat 1, lletra i).⁷⁵

Els estats membres han de prendre les mesures necessàries per donar compliment a la present Decisió Marc abans del 9 de desembre de 2010. En l'aplicació d'aquesta Decisió Marc, els estats membres han d'assegurar que la tipificació sigui proporcional als objectius legítims perseguits i necessària en una societat democràtica, i n'han d'excloure qualsevol forma d'arbitrarietat i discriminació.

Com es pot veure, el legislador, davant d'aquests actes de terrorisme tan indiscriminats i imprevisibles, es veu forçat a regular determinats delictes que es situen lluny de la lesió efectiva d'un bé jurídic protegit, en aquest cas de tan elevada importància com és el de la vida (Aparicio, 2009).⁷⁶

Una revisió d'aquesta Decisió Marc modificada ens confirma que els processos de radicalització violenta i l'adoctrinament gihadista no apareixen com a tals, amb aquesta terminologia, en el seu articulat, però sí que n'apareixen d'altres com provocació, inducció, captació i ensinistrament per part de terceres persones (s'entén que per part de reclutadors i/o líders), les quals poden ser enteses com a dinàmiques pròpies de persuasió coercitiva o manipulació psicològica, com ja s'ha constatat en apartats anteriors. Un exemple d'aquest fet són els següents fragments de la Sentència núm. 618/2008 del Tribunal Suprem sobre l'Operació Nova (pàg. 38 i 40):

"...9. Es evidente, a la vista de la alta actividad desplegada por el acusado, que su idea fundamentalista religiosa se concreta y materializa no solo en la difusión de creencias religiosas sino que refleja el intento o el objetivo de captar a otros para la participación, de una u otra forma, en acciones violentas, llegando incluso a realizar actividades externas de comunicación de la idea de realizar un atentado y de poner en marcha las actividades necesarias para adquirir el explosivo que se necesitaba. Si a ello unimos su incuestionable liderazgo, tenemos los elementos necesarios para apreciar la concurrencia de los elementos subjetivo y objetivo del delito de asociación ilícita, de su labor directora y de sus propósitos de causar muertes y estragos, lo que justifica la condena aplicada. Quien actúa como captador de otros para que se involucren personalmente en la ejecución o colaboración en acciones terroristas, opera para una

⁷⁵ El text complet d'aquesta Decisió Marc es pot trobar a:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:330:0021:0023:ES:PDF>

⁷⁶ Aparicio Díaz, L. "Una primera aproximación a la Decisión Marco 2008/919/JAI, de 28 de noviembre de 2008, que modifica la Decisión Marco del Consejo 2002/475/JAI, de 13 de junio de 2002, sobre la lucha contra el terrorismo". *Athena Intelligence Journal*. Vol. 4 (2009), núm. 1.

organización o grupo de esa clase, en los que se integra con uno u otro nivel de responsabilidad y dirección.

10. Existe una carta suya en la que expresa de forma más que sugerente su liderazgo y sus propósitos reales de cometer atentados. El texto dice "Te anuncio una buena nueva (a Rafael), he formado un grupo en el que están todos los hermanos de los que te había hablado, son como mis hermanos y los conozco bien, están preparados para morir en el nombre de Dios en cualquier instante, espérate que salga pronto, si Dios quiere, para que empiece el trabajo y tú, si Dios quiere, estarás con nosotros dentro de nuestro grupo, es nuestro deber pensar, planificar, preparar, porque después de nuestra salida, si Dios quiere, empezaremos a trabajar en seguida. Hay de todo, hay hombres, armamento y lugar. Solo nos falta la ejecución, le pedimos a Dios éxito..."

"...Los elementos de hecho que configuran la existencia de una organización terrorista aparecen perfectamente definidos en el relato fáctico. La dependencia, relación, y subordinación del recurrente a Tahiri queda de relieve de forma nítida por su constante interrelación no solo en el centro penitenciario de Topas si no por las consignas recibidas y la extensión de su actividad proselitista en otras prisiones como la de Martutene. Su integración en organización terrorista va más allá de la simple predicación al ser investido de la condición de lugarteniente de Imanol cuando éste es trasladado de la prisión con la misión expresa de mantener la actividad del grupo, conociendo además que Imanol había propuesto realizar acciones concretas. Nunca discrepó de su jefe ni se opuso a sus designios, siendo un elemento de enlace imprescindible, por lo que el Ministerio Fiscal le acusó, en su momento, de dirigente, si bien la sentencia le condena como simple integrante y a ello debemos atenernos..."

Per cloure aquest apartat sobre normativa penal, cal fer esment que, a banda dels delictes propis de terrorisme que van del 571 al 580 de l'actual Codi penal, hi ha altres articles, el més clar el 515.2, que parlen de bandes armades, organitzacions o grups terroristes que poden ser de gran utilitat a l'hora de determinar activitats il·lícites dels processos de radicalització violenta i, que poc o mai s'ha utilitzat. Entre aquests articles hi ha: el 510, que parla sobre la provocació a la discriminació, l'odi o la violència contra grups o associacions, i el 515.1, 515.3 i 515.5, referents a associacions il·lícites, sobretot en els subapartats 3 i 5.

El 515.3. diu que són associacions il·lícites "aquelles, que malgrat tenir una finalitat lícita, utilitzin mitjans violents o d'alteració o control de la personalitat per al seu aconsegüiment".

Mentre que el 515.5 determina com a associacions il·lícites "aquelles que promouen la discriminació, l'odi o la violència contra les persones, grups o associacions per raó de

la seva ideologia, religió o creences, la pertinença dels seus membres o d'algun d'ells a una ètnia, raça o nació, el seu sexe, orientació sexual, situació familiar, malaltia o discapacitat, o incitin a fer-ho”.

Per tant, ja existeix un articulat determinat que podria respondre, no totalment però sí en part, a la proposta de la Decisió Marc i, en especial, un article que preveu les tècniques d'alteració o control de la personalitat que podrien estar estretament relacionades amb els processos de radicalització violenta (despersonalització i disminució de la capacitat volitiva per tal d'aconseguir una obediència plena fins al punt de l'autoaniquilament) i de deshumanització de l'enemic (incitació a l'odi i a la violència per arribar a desitjar la mort del contrari).

6. Formació sobre els processos de radicalització violenta i la seva detecció en actors clau

Per tal que els actors clau en el fenomen del terrorisme d'ideologia gihadista (entre d'altres cal incloure els investigadors i analistes de la policia, els funcionaris de presons, els jutges i els fiscals) desenvolupin amb eficàcia la tasca encomanada caldrà que, a banda de la necessària reforma i adaptació jurídica, sàpiguen com es produeixen els processos de radicalització violenta, quines són les seves fases, com s'ha d'establir el procediment probatori, quins són els indicis primerencs d'alerta, què cal observar i com focalitzar l'atenció, quins són i com s'utilitzen els sistemes d'enregistrament, etc.

Fiscalia i policia han de treballar conjuntament per tal que no hi hagi descoordinació. De la mateixa manera, els jutges han de valorar les proves aportades en la investigació sota un mateix criteri. Si no es coneix a fons com es produeixen els processos de radicalització violenta (què i qui els provoca) serà molt difícil poder atribuir responsabilitats penals.

Per tant, caldrà:

- Confeccionar i millorar graelles d'observació de radicalització violenta.
- Formar formadors sobre els processos psicològics de la radicalització violenta.
- Formar funcionaris de presons sobre dinàmiques grupals, comportament individual i indicis de radicalització violenta.
- Formació sobre extremisme i processos de radicalització violenta a agents de policia tant dels Mossos d'Esquadra com de les policies locals, i, especialment,

aquells que pertanyin a unitats d'investigació sobre terrorisme gihadista, policia de proximitat, oficines de relacions amb la comunitat i unitats d'informació i anàlisi.

7. Mesures reactives. Derivació i tractament d'individus radicalitzats. L'eficàcia dels programes de desradicalització

Un dels grans reptes que han d'afrontar un gran nombre de països, ja siguin del món occidental o musulmà, és la gestió de persones radicalitzades en l'extremisme violent, ja hagin estat condemnades per delictes de terrorisme o detectades abans d'haver comès un acte terrorista, i no encausades judicialment. Necessàriament, el tractament i la derivació d'aquestes persones haurà de ser desigual i específic segons es trobin en una situació de privació de llibertat o no.

Molts països, des del Regne Unit o els Estats Units fins a Austràlia, passant per l'Àrabia Saudita, Egipte o Singapur, entre d'altres, han elaborat i implementat programes de desradicalització o, segons alguns autors, de desprogramació. Aquest és un dels punts clau que el Grup d'Experts europeu en Radicalització Violenta assenyalava per a la futura recerca acadèmica amb referència a les estratègies de sortida (recomanacions 11 i 13 del seu informe)⁷⁷.

De ben segur, les característiques d'aquests programes difereixen segons els pesos específics que s'atorguin a diferents aspectes que es creu que intervenen en els processos de radicalització violenta, com poden ser el component teològic, l'ideològic, el social, l'econòmic o el psicològic.

A tall d'exemple, i de manera sintètica, s'expliquen algunes de les línies principals d'alguns d'aquests programes:

- A Singapur, després d'una onada de detencions de terroristes islamistes el desembre de 2001, les autoritats van dissenyar un programa que desradicalitzava i rehabilitava els detinguts. L'aproximació al problema va ser psicològica i religiosa. Els aspectes religiosos van ser dirigits pel Religious Rehabilitation Group (RRG), un grup de 30 clergues musulmans que voluntàriament ajudaven a il·lustrar els detinguts de com d'errada era la seva interpretació violenta de l'Islam.

⁷⁷ EUROPEAN COMMISSION'S EXPERT GROUP ON VIOLENT RADICALISATION (2008). Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism. Submitted to the European Commission on 15 May 2008.

- Un altre país, el Iemen, va implementar un programa amb un tipus d'orientació diferent. El setembre de 2002, un grup de jutges i clergues van formar el Comitè pel Diàleg Religios (Committee for Religious Dialogue), el qual està concebut per intercanviar punts de vista sobre temes d'interès comú, i llavors utilitzaven aquest apropament per canviar i rehabilitar els detinguts.
- També el govern saudita, el maig de 2003, arran dels atacs d'Al Qaeda a la capital, Riad, va adoptar una resposta estratègica com a part de les seves mesures de seguretat en la lluita contra el terrorisme. El programa es va destinar a 2.000 detinguts que van ser capturats per les seves presumptes activitats terroristes. Més de 100 clergues i 30 psicòlegs van ser contractats per dirigir les sessions del seu assessorament. Les sessions de desradicalització extremista es basaven en intensos debats religiosos i teràpia psicològica. Hi havia també un subcomitè que es dedicava a resoldre les necessitats socials dels detinguts i es premiava aquells que progressaven de manera satisfactòria en el procés de rehabilitació i renunciaven a les seves antigues creences.
- A Egipte, alguns líders destacats de dues de les principals organitzacions terroristes (Al-Gamaa Al-Islamiyya i Al-Jihad Al-Islami) es van reconvertir com a resultat del programa de desradicalització egipci. Entre altres coses, aquests líders van renunciar a la violència i es van comprometre a una coexistència pacífica amb el govern. També es van disculpar pels actes comesos i penedir de l'assassinat de víctimes innocents, que incloïen turistes. A més, han lluitat i han contraargumentat la ideologia violenta d'Al Qaeda i restringit la seva influència en els musulmans.

Com s'ha pogut constatar, els abordatges dels programes de desradicalització han estat dispersos, alguns més efectius que d'altres. Malgrat tot, és curiós com en alguns programes s'utilitza la psicologia des de la vessant de la teràpia clínica, però en cap es descriu una aproximació psicosocial de la desradicalització violenta, que podria tenir una efectivitat major en realitzar el procés invers, no en un sentit de desprogramació sinó d'un assessorament terapèutic cognitiuconductual i d'autoconscienciació dels processos de manipulació psicològica.

8. Conclusions

Aquest ha estat el darrer article d'un conjunt de tres. El primer, amb el títol *Terrorisme gihadista: revisió d'alguns factors explicatius del fenomen*, fa una revisió dels diferents estudis acadèmics i investigacions que tracten d'analitzar les causes que condueixen al terrorisme, i s'aporta el model d'Smelser sobre la *teoria de la violència*, així com la

base ideològica del *salafisme* gihadista. En les conclusions es diferencien les variables estructurals dels factors precipitants i la necessitat d'identificar les variables més explicatives d'aquelles que són secundàries.

En el segon article, *Àmbits i línies de treball per a la detecció i prevenció de la radicalització violenta (I)*, es fa una primera aproximació conceptual sobre *radicalització violenta* i es suggereixen estratègies de prevenció en diferents àmbits, però no s'aprofundeix en els processos que condueixen al fanatisme violent. La segona part d'aquest article, és a dir, el tercer d'aquesta sèrie, *Àmbits i línies de treball per a la detecció i prevenció de la radicalització violenta (II)*, fa èmfasi en els possibles processos de radicalització violenta des d'un enfocament psicosocial, així com en les eines i instruments que permetran detectar-los.

Una primera conclusió que se n'extreu és que s'ha avançat molt en el coneixement del fenomen del terrorisme d'ideologia gihadista en la darrera dècada, alhora que hom té la certesa que queda molt per fer. El coneixement transversal i l'abordatge multidisciplinari és clau per intentar copsar la complexitat d'aquest fenomen.

Per una altra banda, dels tres tipus d'enfocament, *macro* (sociopolític), *meso* (psicosocial) i *micro* (psicològic), el que fins ara ha aportat major coneixement empíric a partir de la utilització del mètode científic és el *meso*, ja que ha permès extreure'n relacions causals més concretes. No per això, ni de bon tros, s'han de desestimar els altres tipus d'abordatge, ja que cal aconseguir un coneixement integral d'aquesta realitat social.

L'informe dels experts en radicalització violenta encarregat per la Unió Europea evidencia que calen més estudis i investigacions socials en l'àmbit psicosocial que confirmen el que algunes primeres investigacions ja han conclòs: la radicalització violenta, en la seva fase de captació i adoctrinament gihadista, utilitza tècniques de persuasió coercitiva i processos de manipulació psicològica en unes dinàmiques grupals de dalt cap a baix, dirigides i programades per part de líders, mitjançant la ideologia gihadista en un intent d'instrumentalitzar la religió de l'Islam.

Cal incidir més intensivament en les investigacions psicosocials en aquest camp. Els resultats i les conclusions ajudaran a elaborar programes de prevenció i detecció efectius. De la mateixa manera, només coneixent amb profunditat com es generen els processos de radicalització violenta es poden desenvolupar programes que provoquin el procés invers, és a dir, el de la desradicalització violenta.

Els legisladors, quan hagin de modificar el Codi penal per adaptar-lo al nou fenomen del terrorisme gihadista segons la Decisió Marc,⁷⁸ haurien de conèixer i tenir en compte els avenços científics en aquest camp per tal d'aconseguir un major ajustament de la norma a la realitat social i, en conseqüència, tenir una major efectivitat preventiva, dissuasiu i punitiva.

En tractar-se d'un fenomen global, el terrorisme d'ideologia gihadista requereix també d'accions multilaterals dutes a terme per diversos actors socials. Les accions sectorials o locals només poden assolir un limitat nivell de resultats. En aquest sentit, ja hi ha països de la Unió Europea que han implementat programes globals als quals han destinat un gran nombre de recursos econòmics, humans i materials. Aquest és el cas del Regne Unit i la seva Estratègia Contra el Terrorisme Internacional (*Persue, Prevent, Protect & Prepare*).

9. Bibliografia

ALMENDROS, C.; CARROBLES, J.A.; RODRÍGUEZ-CARBALLEIRA, A. i JANSÀ, J.M.
"Propiedades psicométricas de la versión española de la 'Group Psychological Abuse Scale'". *Psicothema* (2004), núm. 16, p.132-138.

ALONSO, F. *Revisión y análisis transcultural e interdisciplinario del marco conceptual de "secta" y otros términos relacionados. Aportaciones desde la psicología social a la definición del concepto* [En línia]. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2003
< http://www.redune.org/pdf/aportaciones_psicologia.pdf > [Consulta: febrer 2009]

ALONSO, F. *Islamic Fundamentalist Movements and the formation of cultic identity among suicide martyrs*. Ponència seleccionada en la Conferència Anual de la "International Cultic Studies Association". [Madrid]: Facultad de Psicología de la Universidad Autónoma de Madrid (2005).

ALONSO, F. "Terrorisme gihadista: revisió d'alguns factors explicatius del fenomen". *Apunts de Seguretat* (2008), núm. 1, pàg. 41-53. ISSN 2013-2913

ALONSO, F. "Àmbits i línies de treball per a la detecció i prevenció de la radicalització violenta (I)". *Apunts de seguretat* (2008), núm. 2, pàg. 45-61. ISSN 2013-2913.

⁷⁸ Decisió Marc 2008/919/JAI del Consell, de 28 de novembre de 2008, per la qual es modifica la Decisió Marc 2002/475/JAI, de 13 de juny de 2002, sobre la lluita contra el terrorisme. *Diari Oficial de la Unió Europea*. 9 de desembre de 2008.

ALONSO, F.; JIMÉNEZ-FERRER, C.; RAMÍREZ PEREA, J.J.; TRUJILLO, H.M. *Evidencias de manipulación psicológica coercitiva en terroristas islamistas* [En línia]. *Athena Assessment* (2009), núm. 4.

< http://athenaintelligence.org/IMG/pdf/NOVA_athena_assessment.pdf > [Consulta: febrer 2009]

ALONSO, R. "Procesos de radicalización de los terroristas yihadistas en España". *Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos*. ARI, núm. 31 (7 de març de 2007).

APARICIO DÍAZ, L. "Una primera aproximación a la Decisión Marco 2008/919/JAI de 28 de noviembre de 2008, que modifica la Decisión Marco del Consejo 2002/475/JAI, de 13 de junio de 2002, sobre la lucha contra el terrorismo". *Athena Intelligence Journal*. Vol. 4 (2009), núm. 2.

BANISADR, M. (2005) "Cult and extremism / Terrorism" dins del Panel II What are the Conditions that allow Terrorism to Flourish? Del Seminari Combating Terrorism and Protecting Democracy: the Role of civil society. Organitzat pel Peace Research Centre. Madrid, 19-20 de maig de 2005.

BAÑOS BAJO, P. "Mujer terrorista suicida, manipulación extrema". *Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos*. Documento de Trabajo núm. 48/2008 (19 de novembre de 2008).

BIN ALI, M. "De-Radicalisation programmes: changing minds?" *RSIS Commentaries*. Singapore, 23 de setembre.

BRUNET, J.M. *La difícil lucha contra el yihadismo* [En línia]. *LaVanguardia.es* (18 de maig de 2009).

<<http://www.lavanguardia.es/politica/noticias/20090518/53705436985/la-dificil-lucha-contra-el-yihadismo.html>> [Consulta: febrer 2009]

CHAMBERS, W.V.; LANGONE, M.D.; DOLE, A.A. I GRICE, J.W. (1994) "The Group Psychological Abuse scale: a mesure of the varieties of cultic abuse". *Cultic Studies Journal*. (1994), núm. 11, p. 88-117.

Comisión de las Comunidades Europeas. *Comunicación de la Comisión al Parlamento Europeo y al Consejo sobre la captación de terroristas: afrontar los factores que contribuyen a la radicalización violenta*. Bruselas (21 de setembre de 2005).

"Decisión Marco 2008/919/JAI del CONSEJO de 28 de noviembre de 2008, por la que se modifica la Decisión Marco 2002/475/JAI, de 13 de junio de 2002, sobre la lucha contra el terrorismo". *Diario Oficial de la Unión Europea*. 9 de diciembre de 2008.

DE LA CORTE, L. (2007) "Algunas claves psicosociales para el análisis y la explicación de los fenómenos terroristas". *Athena Intelligence Journal* (2007), núm. 2, p. 47-65.

DE LA CORTE, L.; KRUGLANSKI, A.; DE MIGUEL, J.; SABUCEDO, J.M.; DÍAZ, D. "Seven psychological principles for explaining terrorism". *Psychology in Spain*. Vol.12 (2008), núm. 1, p. 70-80.

Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació. *Prevention and Detection Project of the Violent Radicalisation (PDPVR)*. Projecte presentat a la Comissió Europea dins el Programa europeu per a la prevenció i la resposta a la radicalització violenta (2007).

Department for Communities and Local Government: London. *Preventing Violent Extremism: Winning hearts and minds* [En línia]. London: 2007.

< www.communities.gov.uk > [Consulta: febrer 2009]

DYEVRE, A. I BELAALA, S. *Les facteurs de création ou de modification des processus de radicalisation violente, chez les jeunes en particulier*. Estudi elaborat pel CEIS per a la Comissió Europea (Direction Générale de Justice, Liberté et Sécurité). (2007).

DOLE, A. "Are terrorist cultist ?" *Cultic Studies Review* (2006), núm. 5, p. 69-86.

European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation. *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism* [En línia]. Submitted to the European Commission on 15 May 2008.

<http://www.rikcoolsaet.be/files/art_ip_wz/Expert%20Group%20Report%20Violent%20Radicalisation%20FINAL.pdf> [Consulta: febrer 2009]

GUEVARA, A.; ECHARRI, F.J. I SÁNCHEZ, M.L. "Sentència núm. 6/2008, de 27 de febrer de 2008, de la Secció Tercera de la Sala Penal de l'Audiència Nacional, sobre el sumari 26/04 del Jutjat Central d'Instrucció núm. 5 sobre els atestats de l'Operació NOVA I, II i III". (2008).

GUTIÉRREZ, J.A.; JORDÁN, J. I TRUJILLO, H. "Prevención de la radicalización yihadista en las prisiones españolas. Situación actual, retos y disfunciones del sistema penitenciario" [En línia]. *Athena Intelligence Journal*. Vol. 3 (2008), núm.1.

< <http://www.athenaintelligence.org/islamprisiones.pdf>> [Consulta: febrer 2009]

HM Government. *Countering International Terrorism: The United Kingdom's Strategy* [En línia]. Juliol de 2006.

<http://security.homeoffice.gov.uk/news-publications/publication-search/general/Contest-Strategy_> [Consulta: febrer 2009]

HM Government. *Persue, Prevent, Protect, Prepare. The United Kingdom's Strategy for Countering International Terrorism* [En línia]. Març de 2009.

< <http://merln.ndu.edu/whitepapers/UnitedKingdom2009.pdf> > [Consulta: març 2009]

HUDSON, R. *The sociology and psychology of terrorism: Who becomes a terrorist and Why?* [En línia]. Federal Research Division. Library of Congress. 1999.

< http://www.loc.gov/rr/frd/pdf-files/Soc_Psych_of_Terrorism.pdf > [Consulta: febrer 2009]

IRUJO, J.M. "Dentro de la secta del odio. Reportaje: el Infierno de Fátima" [En línia]. El País.com.(5 d'abril de 2009).

<http://www.elpais.com/articulo/reportajes/Dentro/secta/odio/elpepusocdmg/20090405elpdmgrep_1/Tes> [Consulta: febrer 2009]

"Interior aplica un manual para frenar el "yihadismo" en prisión. La lucha contra el terrorismo islamista" [En línia]. *elPeriódico.com* (29 de desembre de 2008)

<http://74.125.77.132/search?q=cache:uDslXHBEOy4J:www.elperiodico.com/default.asp%3Fidpublicacio_PK%3D46%26idioma%3DCAS%26idnoticia_PK%3D574326%26idseccio_PK%3D1008+elperiodico.com>manual+yihadISMO&cd=2&hl=es&ct=clnk&gl=es_>> [Consulta: febrer 2009]

JORDÁN, J. I MAÑAS, F.M.. *Indicios externos de la radicalización y militancia yihadista*. [En línia] *Athena Intelligence Journal*. Vol. 2 (2007), núm.1.

< <http://www.athenaintelligence.org/op4.pdf> > [Consulta: febrer 2009]

KING'S COLLEGE LONDON. *Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe*. A study carried out by King's College London for the European Commission (Directorate General Justice, Freedom and Security), (2007)

LIFTON, R.J. *Thought reform and the psychology of totalism*. New York: W.W. Norton, 1961.

MI5 ANALYSTS. *MI5 report challenges views on terrorism in Britain* [En línia]. Sobre l'informe de caràcter reservat: "Understanding radicalisation and violent extremism in the UK", agost de 2008.

< <http://www.guardian.co.uk/uk/2008/aug/20/uksecurity.terrorism> > [Consulta: febrer 2009]

NEWMAN, E. "Exploring the "Root Causes" of terrorism". *Studies in Conflict & Terrorism* (2006), núm. 29, p. 749-772.

RODRÍGUEZ-CARBALLEIRA, A. *El lavado de cerebro. Psicología de la persuasión coercitiva*. Barcelona: Boixareu Universitaria, 1992.

SAGEMAN, M. *Understanding Terrorist Networks*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2004.

SAGEMAN, M. "The next generation of terror". *Foreign Policy* (2008).

SANMARTÍN, J. *El terrorista ¿Cómo es? ¿Cómo se hace?* Barcelona: Ariel, 2005.

SINGER, M.T. | LALICH, J. *Las sectas entre nosotros*. Barcelona: Gedisa, 1997.

SINGLETON, A. "My years of slavery with the terrorists" [En línia]. *Yorkshire Post*, 31 de gener de 2007.

<<http://www.yorkshirepost.co.uk/features/My-years-of-slavery-with.2009152.jp>>

[Consulta: febrer 2009]

SMELSER, N.J. *The faces of terrorism. Social and Psychological Dimensions*. New Jersey: Princeton University Press, 2007.

TAYLOR, K. *Brainwashing. The Science of thought control*. London: Oxford University Press, 2004.

TRUJILLO, H.M.; GONZÁLEZ-CABRERA, J.; LEÓN, C.; VALENZUELA, C. I MOYANO, M. "El radicalismo islamista en las sociedades occidentales: prejuicio, identidad social y legitimación del terrorismo". *Psicología Conductual* (2005), núm. 13, p. 311-328.

TRUJILLO, H.M.; GONZÁLEZ-CABRERA, J.; LEÓN, C., VALENZUELA, C. I MOYANO, M. "De la agresividad a la violencia terrorista: historia de una patología psicosocial previsible (Parte I)". *Psicología Conductual* (2006), núm. 14, p. 273-288.

TRUJILLO, H.M. "Procesos psicológicos de radicalización y reclutamiento yihadista en las sociedades occidentales. Investigación de campo con análogos". Conferència en el seminari "Contrainsurgència i radicalisme en el món global". Granada: Instituto Español de Estudios Estratégicos; Israel: Institute for Counterterrorism of Herzliya i Granada: Universidad de Granada, 2007.

TRUJILLO, H. M.; JORDÁN, J.; GUTIÉRREZ, J.A. I GONZÁLEZ-CABRERA, J. "Indicios sobre la radicalización yihadista en prisiones" [En línia]. *Athena Assessment* (2008), núm. 12.

< <http://www.athenaintelligence.org/a122008.pdf> > [Consulta: febrer 2009]

TRUJILLO, H.M.; LEÓN,C., SEVILLA, D. I GONZÁLEZ-CABRERA, J. “Estudio del riesgo de radicalización islamista en cinco mezquitas de una ciudad española” [En línia]. *Athena Assessment* (2009), núm. 5.

<http://athenaintelligence.org/IMG/pdf/Mezquitas_Athena_Assessment.pdf> [Consulta: febrer 2009]

ZOEPEF, K. *Deprogramming Jihadists* [En línia]. *The New York Times* (9 de novembre de 2008).

< <http://www.nytimes.com/2008/11/09/magazine/09jihadis-t.html> > [Consulta: febrer 2009]

La cultura del control. Crimen y orden social en la sociedad contemporánea.⁷⁹

David Garland

Recension de:

María Angélica Jiménez A.⁸⁰

David Garland es uno de los sociólogos contemporáneos más importantes e influyentes —con una trayectoria académica de excelencia— en materia de estudios en el campo de la criminalidad y de la justicia penal.

Su primer libro, *Punishment and Welfare* (Castigo y Bienestar), describe el ascenso de la justicia penal en los inicios del siglo pasado. El segundo, *Punishment and Modern Society* (Castigo y sociedad moderna) —cuya primera edición en inglés es de 1990 y en español de 1999— desarrolla una teoría social del castigo y de las instituciones penales.

La Cultura del Control, cuya edición original corresponde al año 2001 y su edición española al 2005, es su tercer libro. Su temprana traducción al castellano es un hecho editorial y académico muy auspicioso y de suyo está dando cuenta el interés que ha despertado el trabajo de Garland en los círculos de los estudiosos del tema.

El libro de Garland, sin duda, marcará un hito en el campo criminológico, de la justicia penal y de la seguridad, en razón del modo en que el autor aborda las interrelaciones de orden económico, social y cultural que condicionan y modelan la historia de la justicia penal estatal y sus dispositivos de control del delito.

La presente edición trata sobre la cultura del control del delito y de la justicia penal en Estado Unidos y Gran Bretaña, en las tres últimas décadas. Sin embargo, su análisis resulta igualmente fructífero para comprender y abordar lo que lo sucede también en nuestros países influidos por los procesos de globalización.

El centro del estudio se encuentra en la presentación de un análisis novedoso y experto, que explica el cambio trascendental que se ha producido en la respuesta social al delito y el papel que juegan las diversas fuerzas sociales, culturales y políticas

⁷⁹ Trad.: SOZZO, M. Barcelona: Editorial Gedisa, 2005. Polit. Crim, nº2. R6, p. 1-3.

⁸⁰ Profesora titular, directora y docente del Magíster de Criminología y Justicia Penal, Universidad Central. mcriminologia@ucentral.cl

que lo han generado durante los últimos treinta años, que denomina —con una explicación singularizada— modernidad tardía. Esto lo hace, examinando y contrastando estas respuestas con las que existieron hasta la década del 70, identificando y rescatando de este tiempo histórico los desplazamientos que se produjeron, así como el reconocimiento de instituciones y viejas prácticas que hoy se instalan nuevamente remozadas, independientemente de la nula efectividad que tuvieron para controlar el delito.

En este análisis —cuyo epicentro es el cambio determinante del que da cuenta— resulta de gran interés el examen que realiza de las políticas y prácticas que tienen lugar en el complejo sistema de justicia penal, pasando desde lo que ocurre con los ciudadanos, la policía y la justicia penal hasta el encarcelamiento, y todo ello atendiendo a lo que ocurre en los dos países ya aludidos.

Describe este cambio con inmejorable claridad, atendiendo a cómo los patrones de relaciones sociales, económicas y culturales que se produjeron en el último tercio del siglo XX traen aparejadas una serie de inseguridades y problemas de control del delito que han jugado un papel crucial a la hora de dar forma a las nuevas respuestas del control, en cuyo escenario se juega también la afectación a las libertades.

En términos del mismo autor, el estudio desarrolla “una historia de la justicia penal estatal, una teoría del cambio social y penal y una narrativa sobre como las fuerzas sociales, económicas y culturales de la modernidad tardía han reconstruido el pensamiento criminológico, las políticas criminales gubernamentales y las actitudes en la cultura popular”.

En el marco de lo anterior, y una de las novedades más relevantes que incorpora, es que analiza las transformaciones de diversas instituciones que han tenido lugar en la modernidad tardía, ubicándolas como elementos interactivos de un campo estructurado de control del delito y la justicia penal. Es el caso del papel que juegan en este escenario las políticas e instituciones tales como “la policía, las condenas judiciales, el castigo, la teoría criminológica, la filosofía penal, las políticas penales, la seguridad privada, la prevención del delito, el tratamiento de las víctimas”.

De acuerdo a lo anterior, esta mirada experta y novedosa del cambio que se produce revela la trascendencia que tiene la instalación de algunas políticas públicas, en la medida que éstas logran afectar a todos los aspectos de la respuesta estatal frente al delito, lo que implica una red de control notablemente más extensa.

En este cambio de escenario en el control del delito y la justicia penal, incorpora un análisis de los nuevos dispositivos de control del delito que reproducen un cierto tipo

de orden social en la sociedad tardomoderna, También el papel de instituciones que se hacen cargo de un nuevo espacio del control: es el caso de la prevención y otro más amplio, de la seguridad.

Otro aspecto de singular importancia viene dado por la exposición y análisis que el autor realiza acerca de cómo las condiciones de orden socio-cultural estructuran y prefiguran las decisiones en el ámbito político criminal. En este sentido, destaca cómo la estructura de relaciones entre grupos sociales “son moldeados a través de la economía, los medios masivos de medios de comunicación y la totalidad del sistema institucional determina la percepción del peligro y su castigo”. Importa señalar también que se da la tarea de demostrar cómo los problemas del control y castigo del delito son de orden social, que nos comprenden a todos y no sólo a la esfera estatal.

En este sentido, el estudio revela por qué hoy las políticas del control del delito y el castigo han sido sustraídas a los estudiosos del tema y han pasando a ser lideradas por los políticos. Al mismo tiempo, explica cómo el delito pasó a ocupar un amplio espacio en los medios de comunicación, en que estas noticias son profusamente divulgadas, con la consecuente percepción y conformación de imágenes acerca del temor por parte de la denominada opinión pública. A esta situación no somos ajenos y en alguna medida somos hasta algo cautivos.

Por todo lo expuesto, sin duda este estudio motivará nuevos debates en el campo de la criminología y el derecho penal, y seguramente incentivará y cambiará la dirección de muchos estudios e investigaciones en el área.

También es un llamado a la reflexión y evaluación sobre la adopción de las nuevas políticas públicas en materia de seguridad y justicia penal y a su carácter reactivo.

El libro ofrece, así pues, una información ineludible a consultar en la decisión de la política criminal que resulte acorde a lo que requiere una sociedad democrática que esté en la dirección de garantizar los derechos, especialmente el de la libertad.

Seminari internacional 10 anys d'Enquesta de seguretat pública de Catalunya. Experiències europees. Balanç i reptes de futur.

Seminari internacional
10 anys d'Enquesta
de seguretat pública
de Catalunya.
Experiències europees.
Balanç i reptes de futur

21-23 d'octubre de 2009
Barcelona

Programa provisional

PERSONES DESTINATÀRIES. Autoritats i professionals de la seguretat, comandaments de les forces i els cossos de seguretat, personal de l'Administració de justícia, investigadors i altres professionals relacionats amb la matèria.

LLENGÜES. Traducció simultània a: anglès, català i castellà.

DURADA. 16 hores.

LLOC. Sala d'actes del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació.
C. Diputació, 355. Barcelona

PREU. Gratuït

PLACES. 150

ACCESSOS. Metro: Tetuan (L2) i Girona (L4)
Autobusos: 6-7-19-50-51-54-55-56-92-B21
Renfe: Arc de Triomf (C1-C3-C4-C7) i pg. de Gràcia (C2)

INSCRIPCIONS. Cal enviar la sol·licitud adjunta al número de fax: 93 551 24 17 o bé el model de sol·licitud electrònica accessible des de www.gencat.cat/interior/policials_seguretat a l'adreça: ellsenda.lopez@gencat.cat

El termini d'inscripció finalitza el 9 d'octubre. L'acceptació de la inscripció es confirmarà expressament per correu electrònic.

CERTIFICATS. Es donarà certificat d'assistència a aquelles persones que assisteixin com a mínim al 80% de les sessions.

INFORMACIÓ. Per a més informació, adreceu-vos a Elisenda López, tel. 93 551 25 23 o a/e ellsenda.lopez@gencat.cat.

Organitzador:

 Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
Secretaria de Seguretat Pública
www.gencat.cat/drip

 Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
Secretaria de Seguretat Pública

DESCRIPCIÓ

Les enquestes de seguretat i victimització són eines clau per conèixer millor l'estat de la seguretat pública i la delinqüència, ja que permeten obtenir informació complementària dels registres policials i conèixer l'opinió de la ciutadania sobre la seguretat, i ajuden a dissenyar les polítiques públiques preventives més adients.

A diversos països d'Europa s'han desenvolupat iniciatives en matèria d'enquestes de seguretat pública. Després de la pionera i encara capdavantera *British crime survey*, han aparegut novetats rellevants com, per exemple, el *Moniteur de sécurité* a Bèlgica, i més recentment la nova enquesta francesa *Cadre de vie et sécurité*; les enquestes de satisfacció d'usuari del món anglosaxó, o l'*Enquesta de seguretat pública de Catalunya*. En aquests moments s'està duent a terme una experiència pilot d'enquesta europea de seguretat, promoguda per Eurostat.

L'*Enquesta de seguretat pública de Catalunya* ha estat una eina innovadora, atès que encara no hi ha experiències similars al nostre entorn. A més, paral·lelament s'han fet dues edicions de l'*Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya*, que han ajudat a conèixer millor les dinàmiques conflictives en aquest àmbit i a afavorir el disseny de polítiques preventives per al futur.

Tenint tot això com a pressupòsit, en aquest seminari internacional amb motiu dels deu anys d'*Enquesta de seguretat pública a Catalunya* es presentaran experiències europees en la matèria de països com Suïssa, el Regne Unit, Bèlgica o França, entre d'altres. S'avaluarà la trajectòria de la nostra enquesta, es valorarà la necessitat d'obrir àmbits específics i s'estudiaran els nous projectes que s'estan implementant a l'entorn sociopolític europeu, per tal d'aportar noves idees, perspectives i metodologies que millorin el disseny de les enquestes futures.

Per finalitzar, s'aborderà la viabilitat d'una enquesta europea de victimització única, la necessitat d'elaborar indicadors harmonitzats en l'àmbit europeu i els mecanismes necessaris per assolir aquest objectiu.

21 DIMECRES

- 9.00** Acreditacions i lliurament de documentació
- 9.30** Inauguració
Joan Saura, Conseller d'Interior, Relacions Institucionals i Participació, Generalitat de Catalunya
- 10.00** Les enquestes com a instrument de mesura de la seguretat
Martin Killias, Universitat de Zúric, President del projecte *European sourcebook of crime and criminal justice statistics*
- 11.00** Pausa cafè
- 11.30** Les primeres enquestes a Catalunya
Josep Maria Llorens, Director dels Serveis de Prevenció, Ajuntament de Barcelona
- 12.30** L'Enquesta de seguretat pública de Catalunya
Bernat Jesús Gondra Bustinza, Director de l'Enquesta de seguretat pública de Catalunya
- 13.30** Final del matí
- 15.30** Taula rodona
Les enquestes de seguretat al nostre país. Reptes de futur
Modera: Elena Larrauri, Directora del Grau de Criminologia i Polítiques Públiques de Prevenció, Universitat Pompeu Fabra
- Bernat Jesús Gondra Bustinza, Director de l'Enquesta de seguretat pública de Catalunya
 - Eduard Saurina, Gerent de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
 - José Antonio Rodríguez González, Cap del Gabinet d'Estudis de Seguretat d'Interior, Ministeri de l'Interior
 - Alex Bas, Assessor del Parlament de Catalunya i professor associat del Departament de Dret Públic i Ciències Històricojurídiques (UAB)
- Final de la sessió**

22 DIJOUS

- 9.30** *El Moniteur de sécurité de Belgique*
Isabelle van den Steen, Policia Federal, Bèlgica
- 10.30** Les enquestes de satisfacció d'usuari
Betsy Stanko, Cap de la Unitat de Recerca, Anàlisi i Estratègia, Policia Metropolitana de Londres
- 11.15** Pausa cafè
- 11.45** L'enquesta *Cadre de vie et sécurité*
Christophe Soulez, Director de l'Observatori Nacional de la Delinqüència, França
- 12.45** Combinant indicadors: la *British crime survey* i l'estadística policial. L'experiència britànica
Katharine Thorpe, Home Office, Regne Unit
- 13.45** Final del matí
- 15.30** Taula rodona
Ambits específics
Modera: Jesus Solares, Cap del Gabinet de Seguretat, Secretaria de Seguretat, Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació
- Enquestes amb metodologia ICVS a Espanya, Fátima Pérez, Coordinadora de l'Observatori de la Delinqüència a Andalusia, Institut Andalús de Criminologia, Màlaga
 - Enquestes sobre violència escolar. L'experiència catalana, Javier Elzo, Universitat de Deusto
 - Enquestes sobre drogues, Laurent Laniel, Observatori Europeu de Drogues i Toxicomanies
- Final de la sessió**

23 DIVENDRES

- 9.30** El projecte pilot d'Enquesta europea de *victimització*
Geoffrey Thomas, Tècnic estadístic, Departament d'Estadístiques de Delinqüència i Justícia Penal, Eurostat
- 10.30** Pausa cafè
- 11.00** És viable una Enquesta europea de *victimització*?
Modera: Milientxu Corcoy, Catedrática de Dret Penal de la Universitat de Barcelona
- Geoffrey Thomas, Tècnic estadístic, Departament d'Estadístiques de Delinqüència i Justícia Penal, Eurostat
 - Christophe Soulez, Director de l'Observatori Nacional de la Delinqüència, França
 - José Luis Díez Ripollés, Director de l'Institut Andalús de Criminologia, Màlaga
 - Antonio Argüeso, Subdirector general d'Estadístiques i Anàlisis Socials, Institut Nacional d'Estadística
- 13.00** Ponència de cloenda
El futur de les enquestes de seguretat
Gabriel Colomé, Director del Centre d'Estudis d'Opinió, Generalitat de Catalunya
- 13.45** Cloenda
Joan Delort, Secretari de Seguretat del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació, Generalitat de Catalunya
- 14.00** Fi del seminari

Col·labora amb *Apunts de Seguretat*!

La revista *Apunts de Seguretat* vol contribuir a ampliar els coneixements dels professionals de la seguretat sobre temàtiques d'especial interès i també a enfortir els lligams i la col·laboració entre responsables polítics i tècnics i especialistes del món acadèmic, social i policial.

Pel que fa als temes sobre els quals es poden presentar **propostes d'article**, es consideren especialment rellevants les aportacions sobre el crim organitzat, l'àmbit penitenciari, els canvis jurídics o legislatius, la violència masclista, les bandes juvenils, el terrorisme o l'organització de la convivència i el civisme i els efectes previstos o reals sobre la seguretat. També, els que afrontin des de noves perspectives d'anàlisi dades estadístiques o policials o n'aportin de noves. El consell de redacció també resta obert a altres temes que en moments determinats poden tenir un interès prioritari per a la seguretat de Catalunya.

En tots els casos, es demana que l'anàlisi s'orienti a afavorir una tasca diària més eficaç i eficient dels professionals de la seguretat, tant des d'un punt de vista preventiu com reactiu, i lligant l'anàlisi teòrica amb el vessant d'aplicació pràctica. I que, en la mesura que sigui possible, aporti reculls de bones pràctiques i/o propostes de millora. En aquest sentit, és útil tenir present que la revista s'adreça principalment als comandaments dels cossos i forces de seguretat de Catalunya i als alcaldes i regidors dels municipis catalans.

Les persones que hi vulguin col·laborar amb un article han de fer arribar a la secretaria de redacció (apuntsdeseguretat@gencat.cat), en suport electrònic, un resum d'unes 150 paraules dels continguts que hi volen desenvolupar, juntament amb la fitxa següent correctament emplenada. Si l'article que proposen és seleccionat per a properes edicions de la revista, la secretaria de redacció hi contactarà per informar-les dels terminis i condicions d'entrega i confirmar la seva disponibilitat.

Una altra forma de col·laborar amb la revista és fent-hi arribar **suggeriments de millora** sobre el treball fet i/o **propostes de temes concrets a abordar o de textos fonamentals** sobre la seguretat dels quals es considera que caldria fer difusió a Catalunya.

Fitxa de col·laboradors/ores
Apunts de Seguretat

Dades personals

Nom i cognoms:	
Centre de treball:	
Càrrec:	
Adreça electrònica:	
Telèfon de contacte:	

Dades de la col·laboració

Dels següents apartats, empleneu només aquell/s que correspongui/n segons el tipus de col·laboració que proposeu.

1. Si voleu publicar un article

Títol sinòptic de l'article proposat:	
Paraules clau de l'article proposat:	
Resum de continguts (10-15 línies)	
S'ha publicat anteriorment?	
Quan i on s'ha publicat?	

2. Si voleu proposar millores

Suggestiment 1:	
Suggestiment 2:	

3. Si voleu proposar algun text bàsic del qual convé fer difusió (prèvia traducció, si cal)

Títol:	
Autor:	
Tipus de text (llibre, capítol, etc.)	
Referència bibliogràfica:	
Motiu pel qual se'n recomana la difusió a través d' <i>Apunts de Seguretat</i> :	

Revista *Apunts de Seguretat*

Secretaria de redacció
 Gabinet de la Secretaria de Seguretat
 Dept. d'Interior, Relacions Institucionals i Participació
 Passeig de Sant Joan 39-41, Palauet, 3a planta
 Tel.: 93 551 25 23
 A/e: apuntsdeseguretat@gencat.cat

Apunts de seguretat

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
Secretaria de Seguretat

secretaria de redacció:

Ferran Alonso
Rosa Mur
Elisenda López apuntsdeseguretat@gencat.cat